

EL NAIXEMENT D'UN BARRI

Moviment de Cases
Barates a Picanya

Fina Garcés Cubells / Sabina Garcés Lorca

Fina Garcés Cubells

Picanya 1958. Graduada de Batxiller Superior a l'ÍTEM de Torrent, ha realitzat diversos cursos de capacició agrícola, adquirint un gran coneixement en el sector. Actualment, dirigeix la seua pròpia empresa de venda online, destacant com a empresària en l'àmbit agrícola.

Sabina Garcés Lorca

Picanya 1979. És periodista i llicenciada en comunicació audiovisual a la Universitat de València. Ha treballat en diferents mitjans de comunicació i productores com a redactora, guionista i presentadora. Actualment és cap de redacció en À Punt, Televisió Pública Valenciana.

Fina Garcés Cubells / Sabina Garcés Lorca

El naixement d'un barri

Moviment de Cases Barates a Picanya

Finalista del Premi d'Investigació d'Estudis Locals 2002

Col·lecció dirigida per Alfred Ramos

Col·lecció: Pont Vell
Direcció: Alfred Ramos (CEL)

1ª Edició: Gener 2025

© textos i fotografies:
les autores
© CEL de Picanya
© dels plànols:
Amparo Casabán ©
© d'aquesta edició
Ajuntament de Picanya

Edita:

Disseny i maquetació:
Eugenio Simó / Manolo Sánchez

Correcció lingüística:
Jordi Català (CEL)

Imprimeix: Gràfiques Royanes

Dipòsit legal: V-0000-2025

Índex

1. CONTEXTUALITZACIÓ HISTÒRICA	4
1.1. Referències polítiques i socials al començament del s. xx	12
1.1.1. Creació dels moviments socials	13
1.1.1.1. El moviment sindicalista	14
1.1.2. Moviments Polítics: Anarquisme, Socialisme, dreta regional i republicanisme	15
1.1.3. Catolicisme social	16
1.1.4. Moviments obrers: cooperativisme	20
1.1.5. La societat valenciana de 1900: el proletariat industrial i els treballadors del camp	25
1.2. El problema de l'habitatge	26
1.3. La creació del moviment de Cases Barates	29
1.4. Regulació de les Cases Barates: Les Lleis	35
1.4.1. Llei de Cases Barates del 1911	35
1.4.1.1. Condicions Generals	35

1.4.1.2. Condicions Tècniques de les cases	37	3.15. Instal·lació elèctrica	87
1.4.1.3. Qualificació de Casa Barata	41	3.16. Vidriera.	65
1.4.1.4. Organització i funcionament del Servei de Cases Barates	42	3.17. Elements prefabricats	88
1.4.1.5. Exempcions Tributàries	45	3.18. Cobertes	89
1.4.1.6. Les Subvencions	46	3.19. Pintures	90
1.4.1.7. Intervenció municipal	46	4. ACTES I PROPIETARIS	91
1.4.1.8. La successió en les Cases Barates	47	5. LA FUNDACIÓ DEL BARRI: LA FIGURA D'EN VICENT SERRADOR ALEJOS	105
1.4.2. Llei de Cases Barates del 1921	47	5.1 Dades biogràfiques	105
1.4.3. Llei de Cases Barates del 1924	49	5.2. Qui va ser dins del món eclesiàstic	107
1.5. I Congrés de Cooperatives de Cases Barates: Barcelona	51	Torrent 1894	108
2. UN POBLE AL COMENÇAMENT DEL SEGLE XX: PICANYA	57	5.2.1.1. Oficis parroquials realitzats per Clergues	109
2.1. Cooperativa de cases barates de picanya	57	5.2.1.2. De l'Església a la Caixa d'Estalvis	111
2.1.1. El Reglament	57	5.2.2. Parròquia de San Vicent de Benimàmet, 1908	113
3. LA FORMACIÓ DEL BARRI DEL CARME	63	5.2.3. El pas per l'Església del Pilar a València, 1916	113
3.1. Memòria descriptiva	63	5.2.4. A la Parròquia de San Pere. Catedral de València	115
3.1.1. Consideracions generals	63	5.3. Publicacions	118
3.1.2. Composició i criteris generals	66	5.3.1. La revista <i>Cosas de Chicos</i>	118
3.1.3. Criteris estètics, econòmics i socials	67	6. GUERRA CIVIL	120
3.2. Ordenances d'aplicació	71	7. ANNEXOS	123
3.3. Superfícies construïdes i útils	74		
3.4. Memòria constructiva	76		
3.5. Moviment de terres	76		
3.6. Pous i xarxa de sanejament	78		
3.7. Cimentació	78		
3.8. Estructura	79		
3.9. Pavimentar i enrajolar	79		
3.10. Enlluïts i arrebossats	81		
3.11. Fusteria d'obra	84		
3.12. Tancaments metàl·lics	86		
3.13. Fontaneria, canonades i sanejament	86		
3.14. Aparells sanitaris	87		

Alcalde

Pròleg

NAIXEMENT D'UN BARRI

Un entorn urbà consolidat, amb els seus carrers i els seus edificis, és un paisatge generalment estàtic, les construccions romanen inalterables al pas del temps i tan sols els arbres ens donen una pista del canvi de les estacions. És «només» l'escenari de la vida quotidiana, el qual amb la pressa característica del nostre dia a dia, es converteix en un teló de fons. Però aqueixa configuració urbana i aqueixes construccions no han estat sempre ací; totes elles han sigut espectadores de benvingudes i acomiadaments, moments d'alegria, de dol i d'esperança... tots i cadascun dels edificis que conformen un barri, tenen una història per a contar.

El barri del Carme, o només el barri, com també és conegut pel veïnat més arrelat, no és un conjunt d'habitatges sorgit de manera espontània. La promoció d'aquestes cases és el resultat d'un esforç col·lectiu, que tindrem l'oportunitat de conèixer ben profundament.

Perquè aquesta no és la història d'una promoció qualsevol, és la història del naixement d'un barri amb la voluntat de proveir d'una llar saludable a nombroses famílies humils que no podien, d'altra manera, accedir a la compra o lloguer d'un habitatge.

Potser hui en dia, algú que passe per davant d'aquestes construccions, només considere que es tracta d'unes cases antigues,

inclús trobe que «tampoc tenen res d'especial». Però aquests habitatges de principis de segle XX, són una fantàstica conjunció d'arquitectura tradicional, i higienisme, i així ho corroboren la utilització de materials disponibles a l'entorn proper o l'exigència de condicions higièniques com una xarxa de sanejament o ventilació per als diferents espais.

El 1924 es va reformar la Llei de Cases Barates que va donar lloc a l'organització, per part del veïnat i les autoritats locals, de la cooperativa promotora de la construcció dels habitatges que conformen el barri del Carme. Un segle després, el barri no pot estar més d'actualitat, donat que una de les grans preocupacions en aquest moment per a la majoria dels ciutadans del nostre país, és la gran dificultat per a l'accés a un habitatge. Tant de bo, conèixer aquesta història ens ajude a recordar els valors de cooperació i sentiment col·lectiu que van fer possible que molts dels nostres veïns i veïnes tingueren una llar dissenyada i construïda de manera senzilla però amb garanties de qualitat, on tindre l'oportunitat de desenvolupar el seu projecte de vida.

*Amparo Casabán
(Arquitecta, CEL)*

1. CONTEXTUALITZACIÓ HISTÒRICA

1.1. Referències polítiques i socials al començament del xx

Els primers trenta anys del segle XX a Espanya van estar marcats políticament per la monarquia d'Alfons XIII, amb la dictadura del general Primo de Rivera entre 1923-1930. Fora del nostre país es preparava la imminent I Guerra Mundial, però, quina era la situació més propera a nosaltres? És a dir, com era la societat que va viure a València i a Picanya durant aquests anys de canvis i inestabilitat política?

La ciutat de València començava a ser una ciutat industrialitzada i l'expansió urbana anava consolidant-se molt a poc a poc. Als primers anys del segle XX, la capital valenciana conservava clars signes de predomini agrari, com a fórmula de subsistència en la major part del pobles. A les ciutats més grans, hi existia una estreta relació i dependència amb l'economia agrària, però també van ser anys en els quals la indústria del sector de la fusta, la metal·lúrgia, o l'exportació de cítrics i vins, anaven creixent amb molta força.

En l'àmbit polític el Partit Republicà dominava la major part dels ajuntaments de la província, abanderat a València per Vicente Blasco Ibáñez. Però no només va ser el blasquisme la força política existent als primers anys del segle XX, ja que partits com el

Socialista, o la Dreta Regional Valenciana, van tindre un paper rellevant en aquest capítol tan significatiu de la història de València. I va ser aquest moment, quan per motius de la degradant situació social que vivia una gran part de la població a tota Espanya, avivada —per les constants crisis econòmiques— es va consolidar el moviment obrer, també en el terreny sindical, per tal de respondre a les necessitats de les famílies més humils i que no trobaven resposta en els organismes de caràcter públic.

Passats uns anys, —al 1931, Alfons XIII— va renunciar i abandonà el país. Es va proclamar la Segona República el 14 d'abril. La República portarà canvis significatius, com ara l'aprovació d'una constitució nova —en 1931—, reformes polítiques i socials, el vot femení, la separació Església i Estat, els estatuts d'autonomia de Catalunya i el País Basc, la reforma de l'exèrcit, etc.

Un temps més tard, la Guerra Civil, 1936-1939, formava ja part de la història del nostre país; i així va acabar, amb la dictadura del general Franco sobre la València republicana.

Fent una ullada molt ràpida a les tres primeres dècades del segle XX —amb el context polític com a protagonista—, l'assumpte que més ens interessa per tal de fer un estudi sobre el naixement dels barris obrers a Picanya és l'incipient catolicisme polític, que anava guanyant vitalitat durant aquests anys.

1.1.1. Creació dels moviments socials

La situació del poble de Picanya, durant el període de temps previ a la Guerra Civil, està marcada per l'auge de moviments polítics i socials nascuts amb un objectiu clar: donar resposta a la intranquil·litat de la classe social obrera motivada per la fatiga econòmica.

Com hem desenvolupat amb més detalls en pàgines posteriors, les classes socials sorgides al voltant de la indústria més primària i al camp, van ser els sectors que començaven a eixir de l'anonimat social per tal de clamar per una millora en les condicions de vida diària.

Tant a València, com a la resta del territori espanyol, els moviments socials prenen protagonisme durant aquests anys tan significatius. D'una banda els que es recolzaven en la política, i d'altra els que feren servir la reorganització sindical, van ser claus per a la lluita social.

Aquests van ser els moviments que van buscar una eixida a les condicions de precarietat de la classe obrera treballadora. I

entre les propostes, solucions i beneficis que es van obtenir, va nàixer el moviment de Cases Barates a tot el territori peninsular. A València, i a Picanya, també va arribar. I ara, molts anys més tard, podem conèixer el funcionament d'una associació que podria ser el punt d'origen dels habitatges de protecció oficial que hi existeixen en l'actualitat.

1.1.1.1 El Moviment Sindicalista

Ja en l'última dècada del segle XIX, l'associacionisme gremial, — com a fórmula organitzativa que defenia els interessos socials segons la professió—, va consolidar-se com a fonament del futur moviment sindicalista. Les finalitats d'aquests moviments sempre van ser les mateixes:

- Evitar conflictes entre patró i obrer.
- Conscienciar els patrons de les necessitats dels treballadors,
- Donar veu a l'obrer a través d'associacions.

Durant l'època en la qual estem centrant els esdeveniments que van envoltar els canvis socials a València, va nàixer el moviment sindicalista de principi dels anys 20. Però, per tal d'entendre el sorgiment d'aquests moviments reivindicatius, hem de mirar primer al moment socioeconòmic pel qual passaven el poble de l'Horta Sud, i entre altres, Picanya.

Si partim d'una realitat on la indústria no arribava a consolidar-se i la majoria havia de confiar el destí a una agricultura modesta, els treballadors més humils trobaven en aquestes organitzacions sindicalistes l'única orientació en moments de crisi.

Des que es va fundar el 1911 la Confederació Nacional del Treball (CNT) -que tenia el seu origen en la Federació Regional de l'Associació Internacional del Treball-, les dos centrals sindicals al país eren aquesta i l'UGT. La Unió General de Treballadors, recolzava al socialista Pablo Iglesias. Aquestes dues serien, les organitzacions de treball amb més pes polític a Espanya.

Segons els estudis sobre el sindicalisme, a les primeres dècades de segle XX hi va existir un sindicalisme d'orientació catòlica creat pels propis sacerdots i amb una clara intenció social. Una de les finalitats d'aquest sindicalisme va consistir en servir d'oposició al dos grups més forts.

Entre aquells que volien trencar el silenci social de l'època van estar els fundadors de la Central Espanyola d'Obrers Catòlics

dirigida por Gil Robles i Luis Lucia, futur director de *Diario de Valencia*.

Però no només el sindicalisme va tindre un caràcter catòlic, perquè cap al 1906 es desenvolupava un moviment més radical i que defenia els drets del sector agrari. Un d'ells va ser la Federació de Societats Agrícoles del Llevant d'ideologia anarquista i antireligiosa. A la qual se sumava la Federació Nacional de Treballadors del Camp i la Federació Regional del Llevant que posteriorment ingressaria a la CNT.

1.1.2 Moviments polítics: anarquisme, socialisme, dreta regional i republicanisme

La classe obrera valenciana de finals del segle XIX començava a sentir-se identificada amb el moviment polític anarquista. Segons el estudi referent a l'anarquisme valencià, la relativa consciència política del sector proletari, unida a les extremes condicions laborals foren les causes de la seua bona acceptació i posterior implantació.

En aquest sentit, la quasi insuportable situació al món laboral, va crear desconfiança tant en el moviment polític basat en el republicanisme com en els moviments cooperatius, que es quedaven curts per a la revolució que pretenia l'anarquisme.

Els principis sota els quals es fonamentava el moviment van ser, la independència de qualsevol partit polític, l'educació revolucionària de les masses i la conscienciació antiautoritària. La finalitat seria lluitar per la llibertat social, des del punt de vista més revolucionari.

Respecte al moviment socialista, va experimentar una dèbil acceptació als pobles valencians. Va ser a la província d'Alacant on les societats obreres assimilaren els principis polítics del partit amb més rapidesa. Les característiques del grup van ser la lluita antirepublicana, antianarquica, i anticonservadora.

Pel que fa al blasquisme o republicanisme valencià, aquest va nàixer com a reivindicació política i oposició directa a la classe dominant valenciana. Bàsicament eren anticlericals, idealistes i humanitaris.

L'altre moviment amb pes social era el regionalisme. Es fonamentava en la recuperació de la identitat pròpia, com l'idioma, la història i les tradicions. No buscaven un canvi polític, com els

republicans, sinó que tenia com a principi bàsic el nacionalisme històric, la lluita per les arrels històriques.

Anys més tard, cap al 1931, es formalitza a València la Dreta Regional Valenciana (DRV), considerat com a partit catòlic i conservador, a més d'autodefinir-se com a exmonàrquic. Seria el *Diario de Valencia*, la veu del grup liderat per Luís Lucia. En aquest període de temps, el bàndol de l'oposició més directa era el Partit d'Unió Republicana Autonomista (PURA).

1.1.3. Catolicisme social

La ideologia política més conservadora que començava a desenvolupar-se entre finals del segle XIX i principis del XX, és designada com a «catolicisme social». Els cercles obrers catòlics es van organitzar de manera oficial cap a finals del 1905. Estaven dirigits per una figura de gran influència en la lluita per la classe obrera: el Pare Vicent. El rector valencià és considerat, hui en dia, com a fundador del moviment social des d'un punt de vista no polític, d'ençà de la creació de la Federació Catòlica Agrària d'Espanya.

Seria l'any 1906 quan començà a organitzar-se el sindicalisme agrícola al País Valencià, i es desplegà pel Camp de Túria, Camp de Morverdre, la Safor i L'Horta.

Segons els estudis realitzats sobre els primers 30 anys del segle XX al País Valencià, l'anomenada «Lliga Catòlica» estava cada vegada més consolidada, i a Sevilla i Saragossa, es podia parlar, fins i tot, d'un moviment catòlic ferm.

Aquesta corrent del catolicisme social sorgeix al llarg del segle XIX, com a reacció a la misèria dels treballadors, produïda segons els defensors d'aquesta corrent, pels vicis del liberalisme triomfant durant els últims anys de segle XIX. El catolicisme social va jugar un paper molt important per tal que un extens sector de població trobara una sortida a la misèria en la qual estava condemnada a viure.

En l'àmbit internacional, un dels catòlics socials més rellevants va ser Frederic Le Play, nascut a França el 1806. Es definia com a «contrarevolucionari» des del punt de vista polític, i la seua doctrina procedeix d'una mena de positivisme catòlic.

Pot ser d'aquests principis es va veure influenciat una de les figures més importants a València, des del punt de vista de la reforma cristiana. Ens referim a l'anteriorment anomenat, Pare Antonio

Vicent, que va lluitar fermament per resoldre la problemàtica social des de 1885. Els viatges que va fer a París li atorgaren l'oportunitat de conèixer el funcionament dels cercles obrers (*Círculos Obreros*), d'inspiració catòlica, i va portar a Espanya els principis que els regien. Aquestes associacions funcionaven tant en els aspectes religiosos, com econòmics, instructius i també, recreatius.¹

El funcionament era el següent: cada soci obrer havia de pagar una quota setmanal que els donava dret a una ajuda econòmica proporcional. Per a formar part d'aquestes associacions, el requisit fonamental era ser «catòlic, de bons costums, i haver sigut presentat per un altre soci».² A part de la professió de fe d'aquest capellà conscient de la problemàtica social, l'ensenyament del catolicisme, la creació d'escoles, etc., el més importat era treballar per tal d'aconseguir una millora en l'economia obrera. La part fonamental d'aquest sistema d'ajuda eren les caixes de socors mutus i la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat que era el fons de donatius i accions amortitzables que, a més a més, no cobrava interessos al grup de gent proletària que es beneficiava d'aquestes accions.

Segons els estudiosos del Pare Vicent, la seua finalitat estava molt clara, i aquesta era «ficar en contacte en els cercles socials, a les classes elevades amb els obrers, per tal que els primers pogueren prendre consciència de les inquietuds i necessitats dels segons».³ El resultat segons aquest abanderat de la lluita per l'estabilitat social, havia de ser una harmonia entre els diferents sectors de població basada en la cooperació.

Al voltant de 40 cercles i 27 patronats estaven integrats pels 16.000 socis que seguien els preceptes del Pare Vicent. Segons ve recollit als llibres que analitzen aquesta època de canvis socials i econòmics a València, gent representativa de la burgesia, va ajudar a portar endavant aquest moviment. Entre ells, la família Trénor, J.M. Prósper Bremón o el Comte de Ròtova.

Malgrat provindre del catolicisme, la tasca desenvolupada pel Pare Vicent era una manera de fer política, i aquesta seria l'explicació del naixement del primer socialcristianisme a l'Horta valenciana. Era en aquest moviment on el llaurador trobava l'alternativa per

1. RUÍZ TORRES, P. i d'altres (1990) *Història del País Valencià* (Volum V), Edicions 62, Barcelona.

2. *Ibíd.*

3. *Ibíd.*

tal de millorar la situació social i econòmica desatesa pels organismes públics. D'aquests primers moviments sortirien anys més tard el Partit Social Popular i la Dreta Regional Valenciana.

Aquesta situació se la va definir molt prompte com a «la qüestió social», derivada de la realitat de la problemàtica obrera que havia d'enfrontar-se a l'encariment dels preus, els salaris mínims, i les condicions inhumanes que molts havien de suportar.

Alguns dirigents catòlics van conscienciar-se per tal de buscar solucions; i van començar a formar els seus propis moviments sindicals. Aquest, va ser l'instrument d'acció de Vicent Serrador Alejos, catòlic de caràcter «obrerista», que des del seu poble, Picanya, i des de la capital valenciana, va lluitar pels joves problemàtics i els treballadors més desfavorits.

Com estem comprovant al llarg d'aquestes pàgines, les notícies i crítiques que tenien relació directa amb la problemàtica social i que eren publicades al *Diario de Valencia* (diari catòlic local) eren nombroses durant els primers vint anys del segle XX. Entre altres informacions, Luís Lucia que era director del diari, va permetre la comunicació de la celebració de congressos, o l'organització de la Confederació d'Obrers Catòlics de Llevant.

L'oficialitat del moviment vindria temps més tard. No seria fins el 1921, quan els grups catòlics que lluitaven per la classe obrera es reuniren en l'Agrupació Regional d'Acció Catòlica. Aquesta seria la primera vegada que els grups que dirigien el catolicisme social posaven fi a les seues contradiccions innates.

Més tard el moviment polític derivat d'aquests principis va fonamentar la Dreta Regional Valenciana, que tenia com a finalitats:

- L'associació federativa com a estratègia d'organització.
- El procés ascendent com a garantia de solidesa.
- La lluita per l'acció política.
- Preocupació federalista.
- La inspiració religiosa en totes les feines polítiques.⁴

4. COMES, V. (2002) *En el filo de la navaja. Biografía política de Luís Lucia Lucia* (1888-1943), Ed. Biblioteca Nueva, Madrid.

I, QUÈ DEIA LA PREMSA?

ELIAS OLMO.

Context: Plantejament del catolicisme social com a lluita contra el comunisme.

Des del punt de vista més extrem, l'enfrontament entre l'anomenat catolicisme social i el comunisme era un dels temes més polèmics que es podien tractar a la premsa. Així, l'autor es fonamenta en què «el comunisme és un derivat del pensament de la revolució francesa, com el bolxevisme», i que aquest naix sota «la influència del socialisme i el liberalisme econòmic». Aquests moviments, segons la notícia, van ser l'essència de la lluita contra el capitalisme i els abusos socials. Destaca la importància de defensar el programa social de característiques cristianes, ja que condemnava les injustícies i els despotismes. La conclusió que es defineix planteja que combatent el comunisme no s'aplegarà a l'estabilitat social, ja que només implantant el programa social cristià es pot parar aquestes injustícies socials.

1.1.4. Moviments obrers: Cooperativisme

Durant els últims anys del segle XIX i les dos primeres dècades del segle XX, la lluita dels moviments obrers estava protagonitzada tant per sectors més combatius com d'altres més moderats. Enfront del moviment anarquista —considerat com el grup social més radical respecte a les reformes socials—, estava el partit republicà blasquista. Aquest va aconseguir una revolució política evident, però el desenvolupament d'una nova realitat social va quedar poc afavorida. Els creadors de les anomenades «cases del poble», van crear un estat utòpic de canvi en la societat valenciana.

A més d'aquests sectors, el cooperativisme era un dels moviments amb més consciència de canvi, des d'un punt de vista més pràctic i al peu dels problemes reals.

Les dos classes socials amb més dificultats durant els primers anys del segle XX, van ser, per una banda el col·lectiu dedicat al camp, i per una altra els nous proletaris que treballaven a les recentment estrenades indústries valencianes. L'anomenada «qüestió social» era una preocupació candent, especialment tot allò relacionat directament amb els obrers. La realitat era aquesta: el salari no aplegava al mínim i les hores treballades eren cada vegada més, arribant fins i tot a les 14 hores. Aquestes condicions unides a un treball força dur i molt exigent va fer que les condicions del proletari industrial foren insuportables en la majoria dels casos.

A aquestes circumstàncies s'hi afegia que a la classe obrera activa començaven a sumar-se grups de dones i de xiquets en sectors molt concrets com la seda. Les reivindicacions es referien principalment al tema salarial, però també era un factor reivindicatiu la duració de la jornada i el problema de trobar una casa barata, però que reunira les condicions de salubritat bàsiques per tal que poguera viure una família, almenys, amb les comoditats mínimes. En aquest sentit, el naixement de les cooperatives de producció, de socors mutus, el desenvolupament del sindicalisme i la irrupció del socialisme, va suposar un recolzament de gran rellevància per a la classe proletària.

La materialització dels moviments obrers va desencadenar la creació de grups de cooperació social, o el que era el mateix, associacions que lluitaven per la millora laboral dels proletaris.

Les associacions a la província de València, a començaments del segle XX, eren un total de 53, les quals podien ser de diferents tipus: catòliques, per a millorar les condicions de treball, cooperatives, de socors mutus, polítiques, d'instrucció i recreatives, musicals i corals.⁵

De fet, també a la resta del país, la construcció d'habitatges per a treballadors estava relacionat amb el moviment cooperatiu. La data d'inici se situa al 1917, i la clau per al seu desenvolupament va ser la creació de les lleis de Cases Barates, que veurem més endavant. Les primeres que es coneixen van ser al País Basc, i rebien el nom de «La Mutua» o «El Hogar propio», les de Madrid, que rebien el nom de «La Colonia de la Prensa» o «El Hogar Ferroviario», entre d'altres.

Com es pot comprovar, les primeres cooperatives estaven formades per gremis i les cases barates que defenien tenien com a finalitat l'hostatge de gran part del sector obrer.

Altres de les ciutats on es coneix l'existència de Cooperatives són:

- Oviedo: Cooperativa d'«Empleados y obreros para la construcción de Casas Baratas».
- Barcelona: Cooperativa de «La Habitación Popular».
- Alacant: Cooperativa de «Casas Baratas La Constancia».

Segons l'escriptor Angel Marvaud al llibre *La cuestión social en España*, cap al 1904, existien a València un total de 12.808 asso-

5. RUÍZ TORRES, P. i d'altres (1990) *Història del País Valencià* (Volum V), Edicions 62, Barcelona.

ciats. Alacant superava aquesta xifra amb 26.702, i a Castelló eren 9.915 els adeptes, motivats per la problemàtica social.

De les 53 associacions registrades a la capital valenciana, 1.236 socis formaven part d'organismes de caràcter religiós, 10.637 estaven organitzats per tal de millorar les condicions de treball, 530 formaven part de cooperatives, 309 integraven les anomenades de *socorros mutuos* i 96 persones formaven part de grups polítics.

El principi cooperatiu era definit per la major part dels reformistes com una de les millors formes per a resoldre la problemàtica de l'habitatge de caràcter obrer. Seguidament a la formulació de la primera Llei de Cases Barates —recollida més endavant— es va establir com a objectiu principal promoure la constitució de les societats benèfiques i cooperatives per tal de fomentar la construcció de cases higièniques i barates, i de societats de crèdit popular amb la finalitat de facilitar els recursos a tots aquells que per les seues circumstàncies hagen de sol·licitar-la.

Segons era definit a la Llei, totes aquelles entitats cooperatives podien gaudir d'uns beneficis de caràcter fiscal. Per exemple, el relacionat amb l'exempció d'impostos municipals d'edificació, així com el de constitució i modificació de les mateixes societats.

També els integrants d'una societat cooperativa tenien altres avantatges com el que fa referència a la facilitat d'obtindre terreny procedent d'expropiació a fi de construir. El benefici directament relacionat amb l'aspecte monetari, és el que fa referència a la possibilitat d'accedir a crèdits i préstecs atorgats pel Banc Hipotecari i les caixes d'estalvi i monts de pietat. L'oportunitat de veure's afavorits amb l'ajuda corresponent a una subvenció era un altre dels avantatges de formar part d'una cooperativa.

I, QUÈ DEIA LA PREMSA?

El problema de la vivienda y el Banco Hispano de Edificación

La obra social que realiza eficazmente el Banco Hispano de Edificación está demostrada de manera rotunda, elocuente y con hechos que no admiten réplica.

Esta Sociedad Cooperativa de Crédito muestra claramente la bondad y eficacia de sus procedimientos con la escala gradual del aumento en proporción, tanto del número de socios como del capital adjudicado a éstos, aumento no superado ni aun igualado en España por ninguna de las sociedades más o menos similares.

Prueba de ello es que el Banco Hispano de Edificación se constituyó en Agosto del 1927 y alcanzó la primera adjudicación de lotes en 15 de Marzo del 28, repartiendo entre sus socios 11.000 pesetas. Hoy, a los cuatro años, cuando de vida y a la 14.ª adjudicación reparte 100.000 pesetas entre los socios favorecidos y cuenta con 17.000 asociados. Crecen por ende estas cifras haciendo las palabras.

En nuestra región han sido tres las familias favorecidas por esta última adjudicación: en Játiva don Vicente Pardo Catalá, calle Puig, 86, con 4.000 pesetas; en Villanueva de Castellón, don Federico Camblé Peris, calle Moreno Campos, con 3.000 pesetas, y en Burriana, don Bautista Marcossà Piquer, calle Lepanto, 37, con 3.000 pesetas.

Ninguno de estos socios favorecidos había desembolsado más del 20 por 100 del capital adjudicado, y puede asegurarse también que ninguno hubiera podido procurarse las sumas que han sido asignadas.

¿Quién obró el milagro? El cooperativismo: esta fuerza, que encauzada y dirigida honradamente constituye una potencia social capaz de suprimir la aparente imposibilidad de que un obrero, un modesto empleado, lleguen a ser propietarios de una casa.

Jamás, por mucha que se enoche, llegará a ser aludada como enoche, con el todo del obrero, ese preciado amuleto que ampara y hasta suprime las eventualidades del porvenir, generalmente incierto y oscuro, que acorcha a los que no tienen bienes de fortuna.

El lema del cooperativismo «Todos para uno y uno para todos» es la única solución al problema de la vida en los sectores económicamente molestos del organismo social.

ciudad llena cumplida y liberalmente a fines, sin propósito de lucro y con el triple afán de ayudar a los desvalidos, desheredados de la fortuna, que es una de las formas más eficaces de crear el bienestar y labonar por el bienestar de la sociedad, haciendo patria.

Hasta para convencerse con los datos demostrativos del estado de la ciudad en el día de hoy:

Capital desembolsado por adjudicatarios hasta la fecha, 687.000 pesetas, garantizadas en hipotecas al 2'10 por 100.

Número de socios hasta el 31 de Agosto 17.050.

Reporte de beneficios en el ejercicio de 1928 a sus asociados, el 4 por 100.

Capital suculento en España, 73.324.000 pesetas.

Garantías: Todas las hipotecas hechas a nombre de la entidad.

Extra datos demuestran, como desde el principio, la gestión social y altamente beneficiosa para las clases más necesitadas que realiza el Banco Hispano de Edificación.

Any: 1927

El «Banco Hispano de Edificación» col·labora fervorosament en l'obra social. Considerat com una Societat Cooperativa de Crèdit, reunia el major nombre de socis i capital adjudicat a cadascun dels beneficiaris. Va ser constituït a l'agost de 1923, i atorgà 11.000 pessetes als seus socis. Quatre anys després va augmentar, i adjudicà 100.000 pessetes, amb la qual cosa n'eren ja 17.000 els associats.

L'article parla concretament del pobles valencians agraciats: Xàtiva, Castelló de la Ribera i Borriana amb un total de 10.000 pessetes. El més significatiu és la referència al cooperativisme que, com podem veure al text, va ser la força que trencà la impossibilitat que un obrer poguera adquirir un habitatge. Amb el lema de «Todos para uno y uno para todos» el cooperativisme era la solució al problema de la vida en els sectors econòmicament més pobres de la societat.

Era un dels principis fonamentals de la llei, en relació a les societats cooperatives que tenien com a objectiu la construcció de les Cases Barates, que aquestes havien d'emetre obligacions al portador amb garantia dels immobles o de crèdits hipotecaris constituïts com a primeres hipoteques; sempre que tingueren invertit, al menys, 500.000 pessetes en la construcció de les Cases Barates a què es refereix la Llei.

Els sindicats d'obrers, organitzats també en cooperatives, estaven protegits per la Llei de Cases Barates. Per exemple, tenien preferència en les subhastes per les obres de reforma i reconstrucció d'habitatges barats, o per a la seua construcció pels ajuntaments.

Queda clar, amb aquest primer apropament a la realitat del moviment cooperatiu a València que aquesta conscienciació de grup era el nexa d'unió entre «la construcció cívica, habitació popular i ciutat jardí». A més —segons expliquen els textos que parlen sobre aquesta època política i social— eren la alternativa més adequada, ja que d'aquesta manera s'eliminava la propietat individual del terreny i permetia la participació dels obrers i artesans del gremi de la construcció d'habitatges barats.

D'altra banda, una de les variants, anomenada «sistema d'inquilinat», permetia als socis l'arrendament, relativament baix, que es complementava amb els interessos del capital invertit, que facilitava la mobilitat laboral i donava solució a les dificultats de paga-

ment de les amortitzacions o terminis de l'habitatge en propietat, quan l'hostatge es quedava sense treball.

1.1.5. La societat valenciana de 1900: el proletariat industrial i els treballadors del camp.

Durant els primers anys de segle XX, la classe popular valenciana, pateix un agreujament de la seua situació laboral. Eminentment agrària, l'economia precària d'aquest sector de població tenia greus problemes per tal de trobar un habitatge a un preu assequible.

Ja cap a finals de segle XIX comencen a crear-se les cooperatives de producció, de consum i les anomenades de socors mutus. Aquest fenomen donaria pas a l'organització d'associacions obreres amb una marcada tendència política. Moltes, com hem vist, eren el mitjà idoni per a la difusió del socialisme i de l'anarquisme amb el consegüent desenvolupament del sindicalisme.

La conseqüència d'aquesta conscienciació popular que va tindre lloc durant el primer terç del segle XX, especialment durant la gran crisi dels anys 1915-1920, va resultar el moviment obrer, que tindria com a punt àlgid l'any 1919.

Dins la política social, va ser Primo de Rivera (Dictadura de Primo 1923-1930) qui va buscar solucions als enfrontaments entre els patrons i els obrers. El general volia impulsar una legislació laboral que millorara les condicions dels treballadors i va adoptar unes mesures populistes. El fet més significatiu i valorat a la premsa pels analistes socials de l'època va ser la distribució de menjar i roba a les famílies que ho necessitaven.

Al mes d'abril de 1924 es constitueix el Consell de Treball, on es donava representació equitativa als proletaris i als empresaris per tal d'assessorar al govern en matèria de dret laboral. Una altra de les accions que va dur a terme va ser la construcció de cases barates i va destinar recursos econòmics per a propiciar la formació laboral dels treballadors, regulada a l'Estatut de l'Educació Professional Obrera. Les famílies nombroses van rebre subsidis, i el treball nocturn de les dones va ser reglamentat. Finalment, augmentà el nombre de mestres i escoles primàries.

La realitat laboral del proletariat es resumeix en què el salari per als homes era de 2,70 pessetes i 0,45 per a les dones. Aquesta era la remuneració d'una jornada que abastava entre les 9 i les 12 hores diàries. Per als llauradors la situació era encara més difícil,

ja que depenien, no només dels preus, sinó de si la collita havia sigut bona, el temps... Allò que estava clar era que un «llaurador» de l'horta tenia un salari més baix que l'home que treballava al sector industrial.

1.2. El problema de l'habitatge

Durant els primers 20 anys del segle XX la qüestió social es fonamentava en tots els problemes derivats de la falta d'habitatge fàcilment accessible per a la classe treballadora, especialment pel que fa a la qüestió monetària.

La promulgació de les lleis sobre Cases Barates va suposar un pas relativament important per a l'accés real a aquestes construccions, atès que —segons s'ha debatut en escrits directament relacionats—, a Espanya es pot parlar d'un reglament que realment fomentava l'especulació, ja que eren prioritaris els interessos particulars sobre els col·lectius, i la part negativa era que en molts casos els únics beneficiaris eren els promotors i constructors.

Va ser el fenomen de la migració des del camp cap a la ciutat el responsable que moltes famílies de llauradors es trobaren en la desesperada situació de trobar un lloc digne on viure.

Com que els esdeveniments socials —i més quan tenen el seu origen molts anys enrere, sense que mai hagen sigut interpretats— tenen diversos punts de vista, caldria fer una reflexió sobre aquest tema des de perspectives més quotidianes i properes. Podem pensar que, potser, les afirmacions de més amunt, superen l'humil barri del Carme que En Vicent Serrador va promoure a Picanya, però és interessant parlar-ne. Alguns estudiosos han deduït que realment els preus no s'abaratien massa i, per tant, més que fer possible els habitatges a preus molt barats, els únics que podien veure's afavorits eren els promotors.

La realitat més cruel era que en molts pobles les famílies més empobrides tampoc podien aconseguir un habitatge d'aquestes característiques per què continuaven sent cares per a la seua economia.

I, QUÈ DEIA LA PREMSA?

Any: 1920, Diari de València

Context: Falta d'habitatge a Espanya.

- Segons estadístiques oficials, en Espanya l'any 1920 hi havia
 - Cinc milions de famílies
 - Tres milions de Cases
- Els dos milions restants formaven part del que es coneixia com «població oculta».
- Per províncies hi havia,
 - 918.000 famílies en les 49
 - 295.000 cases

Als pobles, on la indústria encara no era el nucli de la seua economia i vivien de l'agricultura, els problemes venien derivats dels espais insalubres i la falta d'aigua potable. Aquestes situacions nocives per a la salut dels veïns del poble, van ser un dels motius i preocupacions que van posar en alerta els dirigents cooperativistes que van animar a la creació dels moviments de Cases Barates.

1.3. La creació del moviment de Cases Barates

La problemàtica de l'habitatge, s'agreuja per a la classe obrera que comptava amb menys recursos econòmics per a accedir a una construcció nova.

I, QUÈ DEIA LA PREMSA?

Any: 1928, Diari de València

Context: La Federació de Cooperatives de Cases Barates del Regne de València reclama a l'Ajuntament de València, per tal de construir llars accessibles. Crisi laboral al sector de la construcció.

La notícia publicada fa referència al moment en què moltes cooperatives compraven terrenys per tal de fer els projectes i seguir la normativa de la vigent Llei de Cases Barates. La finalitat, era construir habitatges econòmics per a treballadors, malgrat que el 1928 ja existien discrepàncies amb l'Ajuntament de la ciutat de València.

Segons la informació publicada, el consistori s'oposava a l'acord a què havien arribat i, aquest fet suposava un greu perjudici per als treballadors i la mort de moltes cooperatives nascudes amb les disposicions de la Llei de Cases Barates.

La declaració del president de la federació era que «tota l'economia es cimentava en els beneficis de l'Estat, o mitjançant préstecs d'entitats autoritzades que responien amb la hipoteca dels solars i les edificacions».

Concretament el que es demanava era la regularització dels solars on es podien construir les cases barates i que comptaven amb el suport de la llei per a l'edificació.

Per les referències a projectes i acords en temps diferents, es de suposar que l'Ajuntament no legalitzara alguns terrenys com a urbanitzables i que les cooperatives ja tingueren l'aprovat per a edificar.

El diari, a principis de segle XX era un mitjà directe de comunicació que es feia servir, en molts casos, per a donar a conèixer aspectes socials que havien de ser objectes de canvi. Crítiques, protestes, reclamacions i cartes, es publicaven als rotatius com un servei públic que donava veu als ciutadans.

I, QUÈ DEIA LA PREMSA?

El XX aniversario del Instituto Nacional de Previsión

En 27 de Febrero de 1928 era creado el Instituto Nacional de Previsión, dándole por clientes la buena voluntad de los hombres que se pusieron a su frente: Malloquer, Azelrate, Dato, Marvá, Aznar, Solís, y por labor, crece en España el espíritu previsor, que estaba totalmente ausente de la vida pública de nuestra Patria.

Han transcurrido veinte años, y aquella utopía que pudo ser el predictor al estado del futuro en un pueblo que tenía por máxima el «Comemos hoy, que mañana Dios dirá», ha florecido en exuberante granadita, y son legiones los españoles adquiridos hoy al amparo del Instituto Nacional de Previsión y sus Cajas colaboradoras. Según datos recientes, el número de españoles con cuenta abierta—Dote infantil, Seguro de vejez, Constitución de herencias, etc., etc.—en aquel y éstas rebasa la cifra de tres millones, lo que establece la proporción altamente satisfactoria de que de cada siete españoles hoy uno que se ha incorporado a esta gran obra redentora, humanitaria y patriótica, de la previsión.

Con las cuentas de estos titulares se han abierto cuentas de escuelas y de casas baratas para obreros en toda la Península, unión de otras interesantísimas obras de utilidad pública, confirmando así la reiterada afirmación de que el Instituto y sus Cajas no pretenden almacenar un capital que duerma baldío en sus arcas, sino simplemente hacer más fructífero el ahorro popular, dándole el máximo de vitalidad: mejoras materiales inmediatas y tranquilidad por y vejez repentina para el mañana.

El día 27 cumplían el vigésimo aniversario de aquella fecha feliz, y coincidiendo con ella, el Consejo del Patronato de aquí ha acordado continuar la labor emprendida en favor de quienes, por su edad avanzada al implantarse el seguro obligatorio, no fue posible abrirles una pensión, concediendo una bonificación extraordinaria de 600 pesetas a todos los inviduos que cumplieron 65 años en el día 1928, en igual forma que la concedida a quienes alcanzan

Al mismo tiempo, el Comité ha gestionado el abono inmediato de los premios pendientes de pago correspondientes a la cosecha de 1927, que comenzará probablemente en breve, y ha continuado empadronando de la obtención de un crédito extraordinario solicitado por el ministro de Hacienda para el pago de los de 1926, que, según comunicación del ministro de Hacienda, está pendiente de aprobación en el Consejo de Estado.

El Comité Central se ocupó también, entre otras cosas, de la creación de becas para alumnos de la Federación Superior de Sericultores de Murcia y granja de Burisot; de la adquisición de corrales de carácter científico e instructivo, para institutos y escuelas; del reparto gratuito de invernaderos, simiente de guano, folletos, hojas divulgadoras, etc., etc.; del envío de obreros sericultores para dirigir crianzas modelo en distintas provincias de España, y de un plan de conferencias de sericultura a cargo del servicio de Círculos ambientales, creados por la Dirección General de Agricultura.

Any: 1928

Context: Vint anys de la creació de l'Institut Nacional de Previsió.

Aquesta notícia publicada al diari de l'època que hi estem tractant al llibre, és molt significativa, doncs ens recorda la màxima del poble que feia referència al «Comamos hoy, que mañana Dios dirá». La creació de l'Institut va suposar la iniciació d'un organisme preocupat pel futur del poble. Era el que es coneixia com a previsió, i que es materialitzava en les dots infantils, els segurs de majors, la constitució d'herències... Segons les dades de la premsa, un espanyol de cada set, es trobava protegit sota aquesta obra humanitària, aclareixen, i patriòtica.

Era el naixement de l'estalvi popular mitjançant les quotes que van permetre la creació de les cases obreres, escoles i altres edificacions públiques.

La realitat era, segons l'autor, que el capital no era salvaguardat, al fons bancari, sinó que rebia la màxima vitalitat atorgant «vitalitat, pa i vellesa reposada per a l'endemà».

La institució que va permetre en gran mesura la creació del barris de Cases Barates, entre altres el de Picanya, sempre va seguir lluitant pel futur del treballador i una bona mostra d'açò és aquest exemple: el pagament de 400 pessetes a aquells obrers que per la seua avançada edat i la seua retirada del món laboral no van poder obtenir una pensió. Així es va pagar a cadascun dels que estaven inscrits 400 pessetes, en complir 65 anys.

El capitalisme industrial va arribar al nostre país més tard que a la resta de països i aquest fet va generar una problemàtica social que va comportar una extrema pobresa rural. La beneficència no era suficient per a fer front a aquestes noves situacions de necessitat de la classe obrera que, conscient d'aquesta situació, reivindica solucions factibles. És en aquest context on es creen les primeres institucions basades en la Seguretat Social. Seria cap al 1883 quan es crea una comissió per a l'estudi de totes les qüestions relacionades amb la millora i benestar de la classe obrera i que afectaven directament a la correlació entre capital i treball. La base del que molts anys enrere seria la Comissió de Reformes Socials, es crea en 1903: l'Institut de Reformes Socials (IRS). Depenia del Ministeri de Governació i tenia com a finalitat crear la primera legislació de treball. Entre les qüestions que havia de controlar estava definir les modalitats de previsió i assegurança social de tipus contributiu i

obligatori. Va defensar, especialment, els interessos de la dona, i el descans setmanal obligatori.

Més tard, cap al 1908, es crea l'Institut Nacional de Previsió i les pensions de jubilació. Seria el primer pas per a la creació del que hui en dia coneguem com a Seguretat Social.

Serien les mobilitzacions obreres i la crisi econòmica del 29 les causes fonamentals que portarien a un canvi radical en el tractament de la «qüestió social». Les mesures administratives començaven a definir una llei bàsica d'actuació.

Amb la dictadura de Primo de Rivera, l'Institut de Reformes Socials ordena la legislació referent a accidents de treball i es promulga l'Estatut de les Classes Passives en referència al grup de jubilats i orfes. Les famílies nombroses de classe obrera comencen a rebre subsidi, quan tenen huit o més fills, i les dones poden gaudir d'una assegurança per maternitat.

Cap al 1911 l'Institut de Reformes Socials va formular la «Llei de Cases Barates». Era la primera vegada que la iniciativa oficial va intervenir en la construcció d'habitatges per a la classe obrera.

Els principis que van servir de fonament per a aquesta llei van ser: les exempcions tributàries, el foment del crèdit i la subvenció directa. Però les complicacions d'aquesta llei van contribuir a la redacció de dues noves lleis cap al 1921 i 1924. Els principis sobre les quals es van generar aquestes lleis van ser:

- Les autoritzacions a l'Estat i a organismes locals per tal d'accedir gratuïtament no només a terrenys, sinó també per a arrendar o vendre aquests tipus d'habitatges.
- Augment de les exempcions tributàries i préstecs de l'Estat.
- Garanties de renda als propietaris de cases edificades per a arrendar-les. Encara que no es va aconseguir.
- Abonament d'interessos, de préstecs i obligacions, així com subvencions directes. A més a més, s'ampliaren els beneficis de la Llei a tot tipus d'entitats constructores.

Es van mantenir les disposicions, però les subvencions estatals van ser substituïdes per «primes a la construcció» consistents en un tant per cent del valor del terreny i de l'edificació, que s'entregarien una vegada s'acabaren de construir les cases.

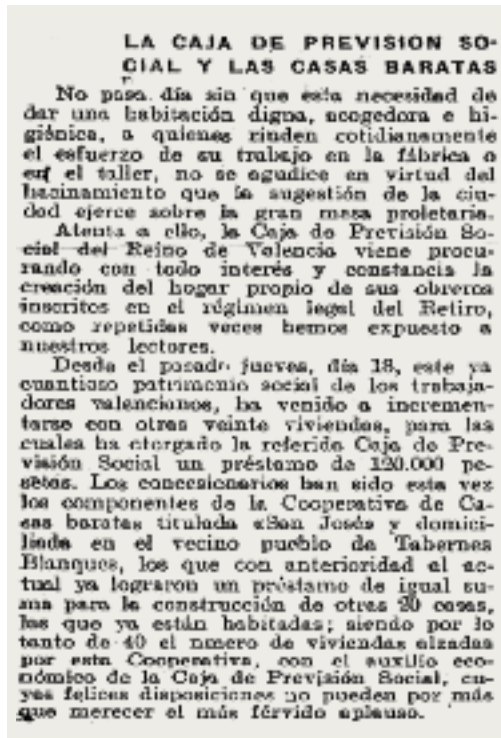
Malgrat tota l'elaboració de les lleis durant aquests anys, no van tindre l'èxit esperat. A poc a poc, anaven sorgint altres qüestions en relació a com havien de ser aquest tipus d'habitatge social.

La problemàtica més debatuda, preferentment a altres ciutats com Madrid, va estar la polèmica sobre si era convenient, o no, fer cases unifamiliars o plurifamiliars. Al municipi de Picanya i, concretament, al barri del Carme, totes les cases que integraven el barri van ser construccions unifamiliars amb unes característiques definides que més endavant són descrites en detall.

Pel que fa a les condicions que feien possible gaudir dels beneficis de la Llei, les cases havien de ser construïdes per particulars o col·lectius perquè els treballadors poc afavorits foren els destinataris. Les cases podien estar al mateix poble o al camp. Condició indispensable era construir-les sobre terreny higiènic i mesures específiques de sanejament.

A continuació fem una anàlisi de les lleis oficials publicades a *La Gaceta de Madrid* i aprovades al Ministeri de Governació amb Antonio Barroso i Castillo al cap de la direcció.

I, QUÈ DEIA LA PREMSA?

Context: Problemes d'allotjament del proletariat.

En aquest fragment de diari podem comprendre la necessitat de crear un habitatge digne per a la classe treballadora. La Caixa de Previsió Social de l'anomenat «Regne de València» era una de les institucions altament conscienciades amb els obrers de les ciutats valencianes. El motiu era acollir de manera higiènica als qui s'esforçaven diàriament en una fàbrica o un taller i, com a recompensa, s'establien aquestes preferències. La Caixa era l'organisme principal de donació de préstecs a les cooperatives.

En aquesta notícia es fa referència a les que es van crear sota el nom de «Sant Josep» al municipi de Tavernes Blanques. En total 40 construccions de tipus obrer van ser edificades gràcies a la creació del moviment de les «Cases Barates». L'auxili, és clar, corria a càrrec de la citada Caixa. L'agraïment en forma de «fervido aplauso» seria plasmat al diari, a fi que la ciutadania al complet s'assabentés d'allò ocorregut.

1.4. Regulació de les Cases Barates: les lleis

1.4.1. Llei de Cases Barates del 1911

La primera de les lleis va ser aprovada el 12 de juny de 1911.

1.4.1.1. Condicions Generals

Les condicions generals són detallades al capítol primer del reglament provisional, on es fa referència a qui van dirigides aquestes construccions. Segons diu:

a los obreros en general, jornaleros del campo, pequeños labradores, empleados dependientes de comercio y, en sentido amplio, a cuantos viven principalmente del trabajo, percibiendo honorarios, jornales o sueldos modestos, u otra clase de emolumentos, así como a quienes perciban pensiones por razón de servicios prestados al Estado, la Provincia el Municipio o los particulares.

És evident que la immensa majoria dels espanyols, valencians i picanyers de l'època podrien haver optat a aquestes construccions, ja que a començament del segle XX, les coses no estaven gens fàcils.

La lectura de la Llei és una bona manera de comprendre la realitat social i la finalitat d'un moviment, del qual, a la fi, foren molts pocs els beneficiaris.

Segons continua l'escrit, les Juntes de Foment i Millora de les habitacions barates, tenien en compte la Llei; i al reglament es determinava el màxim d'ingressos que anaven a ser atorgats a cada localitat. Les propostes de les Juntes passaven a l'Institut de Reformes Socials, i aquest les sotmetia a aprovació per part del Ministeri de la Governació.

En cap cas, el cap de família que tenia en arrendament una «casa barata» havia de tindre a l'any un ingrés total superior a les 3.000 pessetes, que venien determinades amb la deducció corresponent dels impostos. 18 euros, dels d'ara eren el límit per tal de poder accedir, o no, a un d'aquests habitatges.

Continua la Llei fent referència al dret del propietari de la casa a mantindre-la, si després de fer alguns pagaments pot haver adquirit algun augment de solvència.

També deixa clar que, les cases podien vendre's al comptat o a terminis. I, tal i com queda reflectit, podrien ser arrendades sempre que es mantinguera la Llei. Però per a tal acció, havien de quedar unes quantes coses clares. Com, per exemple que:

- La venda s'efectuaria sobre una planificació matemàtica, indicant la quantia i l'època de cadascun dels terminis per a la bonificació de l'arrendament, l'assegurança...
- També era prioritari que hi existira una hipoteca, com a garantia de pagament i que estiguera activa des del moment del contracte. El crèdit era inscrit al Registre de la Propietat i no podia ser cancel·lat fins a la completa percepció del preu pel venedor de la casa. Només quan el compromís havia finalitzat entre el comprador i l'entitat, hi havia opció a escriptura pública i en aquest cas la compravenda estava completa.

Continua la Llei, fent referència al fet que les cases que hagen sigut construïdes des de 1911 i que siguen beneficiàries de les ajudes econòmiques, podran ser utilitzades com a tenda comercial o xicoteta indústria, tot i que eren prohibits els centres de venda d'alcohol. Però un dels requisits per tal de fer un ús comercial de l'habitatge havia d'ésser aprovat per la Junta de Foment i Millora de les habitacions barates.

Eren també les juntes, les que una vegada havien arribat a un acord amb els constructors, fixaven el preu d'arrendament de pisos o cambres, i determinaven que sempre que existira el contracte amb l'inquilí, no podria alterar-se el preu del lloguer.

Pel que fa a l'arrendament o a la venda de l'habitatge, havia de presentar-se pels particulars o companyies constructors o arrendadores, a la mateixa Junta de Foment per a l'examen i posterior aprovació. La fórmula era la següent:

Aprobadas las anteriores bases por la Junta de Fomento y mejora de las habitaciones baratas de..., en sesión de..., de..., (fecha y firma del presidente y del secretario de la Junta).

Sense aquest consentiment no serien considerats els contractes atorgats fora de la Llei. I si la decisió era positiva, la Junta tenia un màxim de 15 dies per a l'aprovació.

Els estatuts de les societats que aspiraven als beneficis de la Llei, devien sotmetre's a l'aprovació de les Juntes de Foment i Millora de les habitacions socials. En el cas que les societats ja constituïdes no tingueren una junta establerta, tot havia d'ésser aprovat per l'Institut de Reformes Socials. Eren les juntes o l'Institut, en el seu cas, les que acordaven l'aprovació dels estatuts de les societats en un màxim d'un mes.

Eren les entitats constructors de cases barates, a través de les juntes corresponents, les que havien de remetre anualment a l'Institut de Reformes Socials les memòries i anàlisis, així com el desenvolupament de la construcció, venda i lloguer de les cases barates.

1.4.1.2. Condicions Tècniques de les cases

Segons ve reflectit al reglament, La Junta de Foment havia de tindre coneixement previ del terreny on es pretenia construir habitacions barates, familiars, col·lectives o de pisos. També havia d'estar al corrent de les obres que anaven a projectar-se per al sanejament, i si fos necessari i sense la seua aprovació, no havien de començar les obres d'edificació.

L'aprovació només afectava els terrenys que respectaven les condicions higièniques. Per exemple, la capa d'aigua subterrània

Carrer Verge del Carme

havia d'estar a una profunditat suficient perquè, malgrat les oscil·lacions i el subsol, no puga arribar humitat per capilaritat als fonaments i parts més baixes de l'estructura de l'edifici.

El terreny d'assentament de l'edificació havia d'estar totalment controlat per tal que no li arribara humitat provinent de brolladors, rius, estanys o qualsevol altre origen d'aigües superficials, subterrànies o meteòriques. Per aquest motiu era obligatori que les obres donaren al subsol la sequedat completa.

El grau de permeabilitat del terreny havia d'estar controlat a fi que no pogueren penetrar en les construccions gasos subterranis, i si existira perill es prendrien les mesures adequades per aïllar l'obra.

També fa referència que no es podien assentar els fonaments de les cases sobre terrenys naturals que estigueren «impurificats» per matèries animals, vegetals o fecals, si abans no s'haguera produït un sanejament complet.

La disposició de les cases, bé foren familiars o col·lectives, si estaven allunyades del nucli poblacional i els pertanyia una bona extensió de terreny, podrien orientar-se de la millor forma possible. Les àrees més grans, quant a extensió, estaven reservades a carrers

o avingudes, així com a la creació futura de serveis comuns públics o privats.

Les cases havien d'estar allunyades d'aigües estancades, i fersers, així com de cementeris, establiments insalubres i, en general, de tot tipus d'impurificació de l'aire.

Pel que fa a l'orientació de les façanes, quan aquestes no estigueren subordinades a les alineacions interposades per ordenances municipals, o si hi hagués llibertat per a l'elecció de l'exposició de la principal, l'opció seria adoptar la més convenient segons la diversitat al clima, les localitats i les circumstàncies meteorològiques del lloc. La finalitat no era una altra que aconseguir aire, llum i sol per a les habitacions. També fa referència a que les condicions tèrmiques foren les més convenients i uniformes en relació a la localitat.

També havia d'evitar-se l'efecte nociu dels vents en l'acció «higromètrica», calorífica, i com transportadors de fums, gasos, males olors i gèrmens de malalties.

Les dimensions mínimes dels patis interiors destinats a donar llum i aire als dormitoris o als menjadors podien ser:

Número de pisos de les cases	Superfície mínima del pati	Costat menor del pati
1	12 m ²	3 m
2	20 m ²	3 m
3	30 m ²	5 m
4 o més	50 m ²	5 m

L'alçària de les cases venia regulada per les ordenances municipals, però en les cases de més d'un pis i als barris de Cases Barates, es restringia per motius econòmics. Es donava més amplària per tal d'aconseguir més llum, i açò es traduïa en eficàcia higiènica.

Normalment, el reglament indicava que en les cases per a una sola família, l'alçària normal era de dos pisos, i l'àrea edificada no podia ser major de la meitat a tres quartes parts de la superfície total del solar, ja que la resta del terreny havia d'estar destinada per a jardins o patis.

Una de les opcions de les Cases Barates era destinar-les a habitacions col·lectives, de molts veïns. Habitualment estaven formades per més de dos pisos, i la quarta part del terreny adjudicat havia de tindre l'ús de pati reglamentat.

Per tal que no es produïren aglomeracions que pogueren arriscar la higiene dels habitants, en cada grup de cases no podien conviure més de 40 famílies.

Continua el reglament fent referència als fonaments de l'edificació i els murs. Els materials havien de possibilitar la protecció de la humitat del terreny. Les parets exteriors i les cobertes dels edificis havien de protegir l'interior contra les influències atmosfèriques de manera que aïllara de la humitat i les variacions de temperatura.

Respecte a l'exterior de les construccions, especialment pel que fa a les voreres, s'indicava que havien d'evitar la filtració als murs d'aigua provinent de la pluja.

Pel que fa a l'alçària mínima de les habitacions. Al 1911 s'establia que havia de ser d'uns 3,60 metres en la planta baixa, i de 3 metres en la resta, inclòs el soterrani si existís. En aquest cas, el sostre tindria una elevació mínima d'un metre sobre la superfície exterior del carrer o pati. Malgrat que les habitacions podien ser arrendades, estava prohibit el préstec dels soterranis per a habitatge. Era diferent quan la finalitat era fer-ne ús com a cuina, banys o d'altres.

Si l'habitatge no tenia soterrani, s'establia que la planta baixa tingués mig metre per damunt de la superfície del solar i estar aïllada per cambra d'aire.

Les condicions higièniques eren un dels punts prioritaris que havien de ser tractats, com per exemple el que es refereix a la ventilació. Bé fora per sistema artificial o natural, on el paper fonamental el jugava la correcta distribució del pis i les seues dimensions. Però si el procediment, no era suficient per al correcte condicionament, s'hauria de fer ús del sistema artificial mitjançant conductes i xemeneies d'aspiració d'aire viciat, dobles vidres i tota mena de recursos per tal de fer entrar aire pur.

Però no només era la ventilació condició indispensable, ja que la construcció havia de complir altres requisits, com per exemple, tindre una distribució i amplitud tal que poguera entrar la llum suficient com a mesura «microbicida» —segons el text—, i que era prioritari per a les condicions de salubritat. Era indispensable que cadascuna de les habitacions tinguera finestra, sobretot les que es-

taven a la planta baixa, i només les cambres que estaven destinades a altres activitats com a magatzem de roba podien estar tancades. Els dormitoris principals havien d'estar separats dels banys i les cuines, i —segons marcava la llei— havien de tindre una capacitat de 20 metres cúbics per persona.

Un apartat està també dedicat a l'escala d'accés als pisos superiors. Aquesta havia de ser «clara» i estar «ventilada», i no podien faltar els replanells que donaven un accés als dormitoris.

Pel que fa als enlluïts interiors, havien de ser pintats o en estuc, i que pogueren llavar-se. Una altra opció eren els encalcinats, que calia que foren fàcilment renovables i els paviments de material higiènic i econòmic.

Una de les condicions per tal de construir un barri de Cases Barates, era l'accés a l'aigua potable, que tot i seguint l'ordre de salubritat havia d'estar allunyada de contaminació i ben situada a l'interior de les cases.

Els dipòsits, els pous i canalitzacions s'havien de construir amb materials impermeables, protegits de la irradiació directa del sol i allunyats de banys, clavegueres, foses sèptiques, dipòsits i conduccions d'aigües brutes i matèries orgàniques. Segons la normativa, a cada habitant de la casa li corresponien 50 litres diaris d'aigua que podria ser utilitzada per a l'alimentació, com a beguda, neteja o d'altres necessitats.

Pel que fa als sistemes i detalls de la construcció, era responsabilitat dels arquitectes o pèrits que projecten les cases, els quals adoptaven els procediments més convenients dins de l'economia de cada localitat. En general l'estructura era senzilla i com més endavant podrem comprovar els materials que eren utilitzats per a la construcció eren fàcilment accessibles.

1.4.1.3. Qualificació de Casa Barata

Rebien la qualificació de Cases Barates les que una vegada construïdes reunien les condicions de salubritat i higiene que són considerades al Reglament. Pel que fa a les cases en projecte, la condició principal era que les condicions del terreny s'ajustaren als requisits que establia la Llei. Les instàncies havien de ser comunicades al Ministeri de la Governació mitjançant les Juntes i adjuntar una memòria descriptiva i tots els documents necessaris per a comprovar que realment reunia els requeriments citats.

La qualificació de «Casa Barata» pel Ministeri de la Governació era condicional i, una vegada que era acabada la casa i comprovat que reunia totes les condicions, se li atorgava la qualitat de «barata».

1.4.1.4. Organització i funcionament del servei de Cases Barates

El servei especial de Cases Barates va ser creat com a dependència de l'Institut de Reformes Socials.

Existien també el que s'anomenaven com a Junes de Foment i Millora de les Cases Barates, que depenien també de l'Institut. A la intervenció d'aquest organisme en l'aplicació de la Llei i del Reglament de Cases Barates, se sumava que:

- Hauria d'informar al govern sobre la constitució i funcionament de les Junes.
- Era l'enllaç per tal d'incitar al govern a la creació de Junes.
- Informava sobre els ingressos màxims del propietari que segons la Junta podria tindre.
- Si no hi havia Junta en qualsevol de les societats, era l'Institut el que complia aquestes missions.
- També era tasca de l'Institut aprovar els reglaments de les societats.
- Altra de les funcions era informar sobre la manera que havia de ser repartida la subvenció anual de l'estat.
- Examinava les memòries anuals redactades per les constructors de Cases Barates i en publicava el resum.
- Assessorava en matèria d'impostos a les oficines d'hisenda.
- Estava al corrent de les resolucions que adoptaven els governadors i autoritats per a l'aplicació de la Llei i del Reglament.
- Informava al Ministeri de la Governació dels expedients de qualificació de Cases Barates, així com de l'acompliment de les condicions que la qualitat exigia.
- També havia d'informar sobre les pretensions de les societats que havien sigut constituïdes per disposició addicional de la Llei de Cases Barates.
- Portaria un registre de les societats constituïdes per llei i que eren conseqüència de l'aprovació dels seus estatuts.
- Informaria sobre les reformes que —per iniciativa del govern— havien de ser introduïdes en la Llei i al Reglament.

Continua el Reglament explicant que, el servei especial de Cases Barates era organitzat per l'Institut de Reformes Socials. En aquest sentit, les seues despeses i les de la inspecció que establia aquest Reglament eren abonades amb càrrec a la consignació que figurava en el pressupost per a l'aplicació de la Llei. Si així fora, l'Institut formulava al mes de desembre de cada any, el pressupost del servei i la inspecció.

En cas que no hi hagués Junta de Foment i Millora d'habitacions barates, l'Institut, directament per mitjà d'un funcionari que havia de nomenar al moment, atorgava aquestes responsabilitats a l'ajuntament de la localitat en qüestió. El servei de Cases Barates de l'Institut de Reformes Socials era, també, l'encarregat de formular els models dels contractes de venda al comptat i a terminis, la fórmula on la venda era combinada en l'assegurança i, l'arrendament de les cases o habitacions, segons la Llei i el Reglament.

El servei especial de Cases Barates, depenent de l'Institut de Reformes Socials funcionava seguint el dictamen de l'Institut Nacional de Previsió, però si s'hagueren de tractar qüestions —en relació a l'aplicació de la Llei i del Reglament— que pogueren ser interessants, tant per al servei especial com per a l'Institut, serien examinades i dictaminades per una comissió mixta formada per dos membres de cadascun dels instituts designats, que era presidida pel president de l'Institut de Reformes Socials.

Segons el Reglament, les Junes de Foment i Millora de les habitacions barates, podien tindre caràcter públic o privat. Entre elles algunes de les que estaven capacitades per a desenvolupar aquesta acció eren: les Diputacions Provincials, les Junes de Protecció a la Infància, o la «Liga Antituberculosa de Higiene Popular».

Podem comprovar com en aquest context social una de les prioritats era respondre a les necessitats d'higiene i la protecció als sectors socials amb menys possibilitats de tindre un lloc digne on viure.

Quan havia sigut aprovada la Junta de Foment i Millora, el Govern Civil de la província formalitzava immediatament l'ordre i la comunicava a l'ajuntament que regia la població on havien sigut construïdes les cases. Era funció de l'ajuntament proposar un regidor, un metge higienista, un arquitecte o un enginyer; i del governador designar als vocals de la Junta i d'altres dos que foren personalitats reconegudes per haver realitzat estudis i obres socials.

Una vegada havien estat seleccionats tots els membres de la Junta, havia de celebrar-se la sessió constitutiva sota la presidència del vocal amb més edat. Aquest hauria d'elegir als vocals propietaris i suplents que havien de representar als 50 contribuents i a les societats obreres.

Segons quedava establert, els vocals obrers cobrarien les dietes de la mateixa manera que els de les Juntes de Reformes Socials de la localitat, i si en la localitat en qüestió hi existia inspector de treball de l'Institut de Reformes Socials, aquest també seria vocal de la Junta. En aquest sentint es tindria en compte que ser vocal de la Junta de Foment i Millora de les habitacions barates era incompatible amb qualsevol altre càrrec, com a representant de les juntes, consells o administracions d'entitats constructores de Cases Barates.

Pel que fa al president, era elegit per votació secreta i majoria absoluta; i no podria recaure en l'inspector de treball si es que en formava part. La Junta podria nomenar també, a part del secretari, altres dos empleats que tindrien la funció d'auxiliar al president en el càrrec. Els secretaris eren elegits pel president, però amb proposició de la Junta. Hauria de recaure en una persona amb competència administrativa jurídica i sociològica, i no en podia ser vocal al mateix temps. La Junta seria convocada a disposició del president quan:

- Haguera estat sol·licitada per tres vocals.
- Una autoritat competent sol·licités l'informe
- Si la Junta haguera d'intervindre per tal de respondre a les obligacions interposades per la Llei i el Reglament.

Una vegada al mes, es produïa la reunió dels integrants de la Junta. Però quina era realment la seua finalitat?, doncs:

- Estimular i il·lustrar l'opinió sobre els avantatges de l'habitatge higiènic i barata mitjançant la constant i activa propaganda oral i escrita. La fórmula era a través de procediments gràfics i de divulgació. Era el que hui en dia es coneix com Pla de Comunicació social, per tal de publicitar i difondre aquests principis.
- Realitzar un arxiu de tots aquells principis que demostraven la conveniència de l'habitatge pròpia i higiènic.
- Preparar models de reglaments i estatuts d'entitats constructores. I facilitar-ne la seua constitució.

- Organitzar concursos i atorgar premis per tal d'afavorir la construcció de cases barates o la seua reforma.
- També havien de proposar la xifra màxima d'ingressos que podien reunir-se per tal de poder accedir a una «casa barata».
- Havia d'atorgar premis i distincions als habitants de les cases que les conservaven millor tant pel que feia a l'ordre com a la neteja.
- Eren també responsables de realitzar l'inventari dels habitatges que estaven perfectament bé, susceptibles de reforma, i els que eren totalment inacceptables.
- Havien de denunciar l'existència de cases que, per les seues condicions d'higiene, foren considerades com un perill greu per a la salut de la població en general.
- Proposaven a l'Institut de Reformes Socials projectes i reformes necessàries per tal de millorar l'habitatge barata.
- Havien de reconèixer, prèviament, que el terreny sobre el que es realitzaria la construcció compliria els principis de salubritat i higiene.
- També eren els encarregats de donar el permisos convenients per a la instal·lació de botigues.
- Eren, també, els responsables que s'aprovaren les bases d'arrendament i venda, així com l'aprovació del preu.
- Examinar els estatuts de les societats constructores i en realitzaven el seu registre
- Declarar els habitatges d'utilitat pública en els casos d'expropiació de terrenys de societats o de particulars.
- Informar sobre la distribució de les subvencions oficials en relació al municipi beneficiari.

Com es pot comprovar eren moltes les obligacions de les Juntes de Millora, les quals, quan l'obra havia de passar la inspecció, formaven part del comitè, juntament amb l'inspector de treball de l'Institut de Reformes Socials.

1.4.1.5. Exempcions Tributàries

En aquest apartat es fa referència a les exempcions concedides als constructors de Cases Barates. Aquestes haurien de ser sol·licitades a la Delegació d'Hisenda. I eren entre d'altres:

- Tots els impostos i contribucions durant vint anys. Malgrat que, si els habitatges havien estat venuts a terminis, les exempcions no podien gaudir-se pel mateix temps, comptant aquest període des del dia en què començara la construcció de l'edificació. Quan havien estat construïdes per societats, s'ampliava el termini mentre foren propietat de les constructores.
- Els impostos que estaven en relació a la venda de la casa.
- Els impostos derivats de les modificacions de societats mercantils o civils, i de l'arrendament.
- Els impostos derivats dels anomenats «drets reals i de timbre».

1.4.1.6. Les Subvencions

Pel que fa al tema de les subvencions, al Reglament de Cases Barates, venia explicat que els particulars o les societats que aspiraven a obtenir els beneficis de les subvencions de l'Estat havien d'acudir als concursos regulats oficialment.

El procediment era el següent:

- Durant els 10 primers dies del mes de gener de cada any, l'Institut de Reformes Socials demanava a les Juntes de Foment i Millora de les Cases Barates un informe on es detallava l'estat i les condicions del problema de l'habitatge econòmic en la localitat des de la qual es demanava.
- Els informes eren enviats a l'Institut abans del 20 de gener, i aquest era qui tenia l'obligació d'informar al Ministeri de la Governació sobre quina era la distribució més convenient de la subvenció.

1.4.1.7. Intervenció municipal

Els ajuntaments tenien l'obligació de col·laborar en relació a les construccions de les cases barates, en els següents aspectes:

- Quan el Govern demanés la creació de la Junta de Foment i Millora de l'habitatge barata al municipi.
- Havien d'adoptar les mesures convenientes per tal de fomentar la millora de les cases.

- Promoure reformes en els habitatges més necessitats.
- Proposar al governador els vocals, metge i regidor que formarien part de la Junta de Foment.
- Fomentar la construcció de cases barates mitjançant subvencions.
- Assessorar a l'Institut de Reformes Socials pel que fa a l'aplicació de la Llei i el Reglament oficial.
- Cedir els terrenys que es pogueren trobar als afores de la població per tal d'afavorir l'existència de solars a preus reduïts.
- Promoure la construcció i reforma de les cases, fent pactes i contractes amb empreses de distribució de gas, aigua o electricitat; fent possible un subministrament amb preus més reduïts.

1.4.1.8. La successió en les Cases Barates

Al membre de la parella que haguera quedat viudo/a, se li atorgava la reserva de gaudir d'un habitatge «obrer». En tot cas, calia tindre en compte:

- El dret a successió es regia per les disposicions del Codi Civil sobre aquesta matèria.
- L'adjudicació de la propietat es podia fer per acord dels interessats en la forma que convingueren.
- Pel que fa a la taxació de la finca, era tasca de la Junta de Foment i Millora.

1.4.2. Llei de Cases Barates del 1921

Al cap de 10 anys, al 1921, la Llei de Cases Barates de 1911, és reestructurada i ampliada en alguns dels seus punts més importants. Queda clar que les condicions per tal d'optar a un habitatge d'aquestes característiques continuaven sent les mateixes. També, els subjectes constructors estaven identificats en l'Estat, els ajuntaments, i d'altres corporacions oficials.

Els canvis al reglament comencen a ser efectius al capítol II on es fa referència als «Mitjans per tal de fomentar la construcció de Cases Barates». L'Estat, la Diputació Provincial o el Municipi, podien arrendar, o donar de manera gratuïta els terrenys de la seua propietat que foren adequats per a la construcció de Cases Barates. D'aquesta manera, l'ajuntament podia realitzar aquestes

edificacions en espais de la seua propietat, o comprar solars que foren destinats a la construcció de llars obreres.

Era així, com la qualificació de «Casa Barata» responia a la que «tenia el reconeixement oficial com a tal, i reunia les condicions tècniques i higièniques que estaven recollides al reglament existent».

El que va ser aprovat a les Corts continua fent referència a:

- Autoritzacions per tal de construir o arrendar un habitatge social.
- Exempcions tributàries, en referència a l'exempció de pagar impostos de drets reals. En aquest sentint, eren beneficiaris els contractes per a l'adquisició de terrenys destinats a la construcció, els d'arrendament, i els de préstec. Així, les cases que havien rebut la qualificació de «barates» estaven exemptes, des de la seua construcció de tota contribució tant provinent de l'Estat, la Mancomunitat o la Diputació Provincial.
- Els préstecs de l'Estat. El Ministeri de Treball atorgava, prèviament autoritzat per l'Institut de Reformes Socials, els préstecs en garantia de primera hipoteca, i que havien de ser amortitzats en un termini de trenta anys. Fins a 100 milions podien ser atorgats per tal de construir habitatges que havien sigut qualificats com a barats. Particulars, corporacions o cooperatives benèfiques o mercantils eren els qui podien aconseguir aquestes condicions.
- La garantia de la renda als propietaris d'habitatges edificats per a l'arrendament. Qui edificava, per tal d'arrendar les construccions, podia sol·licitar al Ministeri de Treball el benefici de garantia de renda. És a dir, un abonament que afavoria l'edificació amb finalitat d'arrendament.
- Abonament d'interessos de préstec, obligacions i subvencions directes. El Pressupost general de l'Estat per a la construcció de Cases Barates era d'un milió de pessetes a l'any.
- Sancions. Les infraccions comeses pels constructors, propietaris o inquilins de Cases Barates podien ser castigats amb la privació d'aquests beneficis amb l'anul·lació de les qualificacions de Casa Barata i amb multa. Aquesta no podia superar la subvenció rebuda
- Obligacions dels ajuntaments. Els consistoris de les pobla-

cions on estava previst la construcció de Cases Barates, estaven obligats a redactar en el terme d'un any, un projecte on quedava explicada la descripció de cadascun dels solars, si eren de propietat particular, i el nom i domicili dels futurs propietaris. També havia de quedar demostrada la necessitat d'ocupar aquests habitatges. Els projectes serien sotmesos a l'aprovació del Ministeri de Treball.

- Els responsables jurídics. L'Institut de Reformes Socials i les Juntes de Cases Barates tindrien plena capacitat jurídica per a tot allò que fera referència a l'aplicació i compliment de la llei, la reclamació i sostenibilitat dels drets de l'Estat.
- Característiques de les Juntes. Serien constituïdes per Real Ordre, i eren presidides per l'alcalde. Estaven formades per nou vocals: l'inspector municipal de sanitat, un regidor i un arquitecte, un professional de la construcció, dues persones «competents», una de les quals seria advocat, i dos vocals més, seleccionats per les societats i constructors de les Cases Barates. Els dos restants serien nomenats pels inquilins. Tots ostentarien el càrrec de vocal per quatre anys i podrien tornar a ser elegits.

1.4.3. Llei de Cases Barates del 1924

El 1924, es torna a reelaborar la llei vigent que regularitzava la qualificació d'un habitatge com a barat: les condicions higièniques, les normatives sobre el pagament, les recepcions d'ajudes estatals...

En aquesta reelaboració, es constata que el problema de la l'habitatge és una realitat, i la major part de la societat n'era conscient. D'ací que la llei comence amb el següent paràgraf:

«El problema de l'habitatge, en tots els seus aspectes i modalitats, presenta cada dia, major importància, i demana amb urgència solucions legislatives que posen fi als problemes derivats de l'encariment de les construccions».

Després de la celebració de la Conferència Nacional de l'Edificació, es va acordar la modificació de les disposicions de l'última llei, la del 1921, fent-ne una revisió i establint les modificacions oportunes.

Les diferències més importants fan referència a les ajudes de l'Estat per a la construcció de Cases Barates i a la seua distribució.

En l'última llei quedava enregistrat que s'atorgava el 25% del capital que havia estat emprat per a l'edificació, però aquests beneficis eren indeterminats i l'estructura econòmica dels projectes de l'edificació no podia fonamentar-se en aquestes ajudes.

El decret llei de 1924, substitueix la subvenció directa per una suma fixa sobre la construcció.

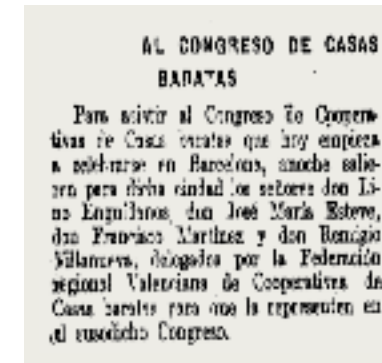
Entre els punts redactats més importants de la Llei, al 1924, es manté el principi de inembargabilitat de la casa, però amb la possibilitat de la desvinculació de l'habitatge en un terme fixat, en els casos que estigueren degudament justificats.

També ha sigut suprimit de la Llei de 1921, tot allò que fa referència al sanejament de l'habitatge. Malgrat que el més importat era la simplificació de la tramitació dels assumptes, tot i introduint reformes que podrien donar una major rendibilitat als procediments relacionats amb les Cases Barates.

SOBRE LES LLEIS DE CASES BARATES

- Espanya. Llei de 12 de juny de 1911, de Cases Barates.
- Espanya. Llei de 10 de desembre de 1921, d'ampliació de la Llei de Cases Barates.
- Espanya. Llei de 15 d'octubre de 1924, de reforma de la Llei de Cases Barates.
- Espanya. Llei de 19 d'abril de 1939, de creació de l'Institut Nacional de l'Habitatge, per la qual s'estableix el concepte i la regulació d'habitatges protegits.
- Espanya. Llei de 25 de novembre de 1944, de regulació de la protecció d'habitatges.

1.5. Congrés de Cooperatives de Cases Barates: Barcelona

La ciutat de Barcelona, va ser dins del territori espanyol un dels nuclis pioners en la difusió i desenvolupament del moviment cooperatiu.

Amb la Llei, redactada i reformada des de 1911, començava un moviment de lluita social pel manteniment de les associacions que mantenien l'existència nacional de les Cases Barates. Al 1927, té lloc el I Congrés de Cooperatives de Cases Barates i, entre d'altres, «La Federació regional valenciana», que mantenia una fèrria relació amb d'altres cooperatives, va ser una de les assistents. En aquest retall de Premsa s'anomena a José María Esteve, Francisco Martínez i Remigio Villanueva com a delegats. La cita era a Barcelona, i tots tres anaven a assistir al Congrés entorn d'aquest moviment social.

Els temes sobre els quals van centrar la reunió, van ser sobre tot els que feien referència a les dificultats entre les cooperatives i els ajuntaments, ja que en molts casos va ser difícil que aquests compliren al cent per cent el que indicava la Llei. Allò més recriminat al Congrés va ser la poca facilitat per a la cessió de terrenys i les expropiacions a que s'havien d'enfrontar. Tot allò relacionat amb les exempcions fiscals va ser, també, un dels temes que més es va traure a debat. Entre les conclusions a què es va arribar durant la cita, destaquen de la resta, la proposta de la creació d'organismes intermediaris entre les cooperatives de Cases Barates, l'Estat, i les institucions de crèdit en les ciutats amb més de 10.000 habitants. L'objectiu va ser obtindre més col·laboració per tal d'aconseguir amb més facilitat la cessió de terreny urbanitzable, i l'exempció de les despeses.

Altres dels punts més tractats va ser la necessitat de millorar l'organització de les cooperatives amb la constitució de federacions regionals.

I, QUÉ DEIA LA PREMSA?

Any: 1927, Diari de València

Context: Primo de Rivera és president del «Consejo de Ministros». La Llei de Cases Barates no era complida per les autoritats.

La Federació de Cases Barates del «Regne de València» estava integrada per 24 cooperatives, i el 1927 estava presidida per Marcelino Hoyos. El secretari era Isidro Torrijo. Els representants feien ús del diari per manifestar les preocupacions sobre la Llei de Cases Barates, derivada de la creació del fort moviment de cooperativisme entre la classe obrera i alguns sectors mercantils, com les caixes d'estalvis. Al seu parer, la problemàtica de l'habitatge no havia pogut ser solucionat, ja que la llei encara no es complia al cent per cent. Primer fan referència a la tramitació burocràtica, que no només es llarguíssima sinó que, a més a més, els beneficis que oferia l'Estat arribaven a la cooperativa amb molt d'endarreriment. La petició era ben directa ja que, demanaven que l'interès fora major en el Ministeri de Treball, tot i al·legant que la tramitació dels expedients havia de ser més rigorosa i ràpida. Un altre punt a tractar era el referent als beneficis que concedia l'Estat. Del qual demanaven que foren efectius, bé per a les cooperatives que ja ho havien sol·licitat amb antelació, o bé per als que ja havien sigut concedits pel mateix rei, segons era signat en aquella època. Per últim, expressaven, com a de suma importància, que no suprimiren les primes a la construcció o que augmentaren els interessos en els préstecs bancaris de l'Estat. Segons les seues peticions si alguna d'aquestes dues coses arribava a ocórrer no seria possible la vida de les cooperatives i quedaria sense eficàcia la llei dissenyada per a l'afavoriment de les classes obreres.

La carta, petició o reclamació acaba de manera un tant simpàtica a causa del caràcter reconciliador d'aquella època amb tots aquells que tenien el poder. Segons els autors, tot allò anteriorment citat era demanat al general Primo perquè coneixien el seu «recte i justicier esperit» i sabent els bons desitjos que l'animaven sempre a treballar per la classe treballadora.

Però la part fonamental de la reunió va ser arribar a la conclusió que l'objectiu final de la creació de les cooperatives d'ajudes a l'adquisició d'un habitatge barat, era la possibilitat de gaudir d'una llar pròpia i, sobre tot, aconseguida amb l'esforç personal. Segons les publicacions de l'època i els estudis que s'han fet sobre la Cooperativa Social: «la col·lectivitat de grups socials que no tenien més patrimoni que el que han guanyat amb el seu treball personal, tenen la necessitat de gaudir d'un habitatge com a propietat i en un futur com habitatge per als seus fills, sense tindre la preocupació o la inseguretats en temps de crisi». I continuen explicant que «la pro-

pietat contribueix a la millora de la condició humana i a l'elevació de la espiritualitat».

Potser aquestes paraules, hui en dia, resulten massa exagerades per allò de la transcendència espiritual, però hem de recordar que al començament d'un nou segle, les parelles que busquen un habitatge encara continuen influenciats per la cultura de la propietat d'un habitatge, com l'adquisició d'un bé, que és l'assegurança d'un futur. I potser la condició humana, només arriba a millorar-la en alguns dels casos, però tindre una casa pròpia, i més amb els problemes econòmics de la classe obrera era, i és, per a estar més que satisfet.

I, QUÉ DEIA LA PREMSA?

Any: 1927

Context: Primer Congrés de Cooperatives de Cases Barates

L'any 1927, se celebra el «Primer Congrés de Cooperatives de Cases Barates» de Catalunya i Balears. De tota Espanya es van adherir a l'organització de l'esdeveniment. Acudiren entre altres:

- Associació 'Cacereña de Socorros Mútuos'.
- Associació de Vilassar de Mar
- Associació de 'Casas Baratas de Manresa'.
- Associació de 'Maestros Armeros de La Nueva', Oviedo
- Associació de 'Empleados y Obreros de la Electricidad'.
- S. A de Sabadell.
- Associació de 'Cargadores y Descargadores de Algodón' de Barcelona.
- Associació de 'Reformas y Construcción de Casas Baratas' de San Lorenzo de El Escorial.
- Associació 'La igualdad' de Cartagena.
- Associació de 'Nuestra Señora del Castillo' de Cullera.
- Associació 'La Salariega' de Córdoba.
- Associació 'Ciudad Jardín' de Irún.
- Provisió del 'Hogar de Granada'.
- 'Associació de Periodistas' de Girona.
- 'Sociedad cooperativa de Casas Baratas' de La Coruña.
- 'Liga de Inquilinos' de Las Palmas.
- 'Protectora Mataorense'
- 'Banco Español de Crédito Hipotecario'.
- 'Associació de Hermosilla' de Madrid.
- 'Unión Eléctrica' Madrileña.

El Congrés va tindre tanta repercussió en l'àmbit nacional, que la comissió que va encarregar-se de l'organització va haver d'aconseguir una rebaixa dels preus en els ferrocarrils i en l'hostatge als hotels de la Ciutat Comtal. A més, segons es publicà en premsa, estava previst que assistiria a l'acte el ministre de treball Aunós.

A l'esdeveniment més esperat de l'any no podia faltar la Cooperativa de Cases Barates de València, inscrita a la Federació i que estava integrada per vint entitats. Més de mil socis formaven part d'aquesta organització representada per:

- Lino Enguñados, que pertanyia a la Cooperativa de Cases Barates de la Dependència Mercantil.
- En José María Esteve Victoria, de l'anomenada «Habitación Obrera»

- Federico Ferrando, de la «Mútua de Empleados Subalternos» de l'Administració de Mercats,
- Joaquín Martínez, que formava part de la Cooperativa, «El Ahorro Levantino».

2. UN POBLE AL COMENÇAMENT DEL SEGLE XX: PICANYA

2.1. Cooperativa de Cases Barates de Picanya

2.1.1. El Reglament

ESTATUTS

EL Reglament, que va funcionar com una mena d'estatuts de les cooperatives de Cases Barates a Picanya, comprenia el següents capítols i articles corresponents. La normativa conté un total de huit capítols i 42 articles. I té com a data d'emissió el 28 d'octubre de 1926. És signat pel, aleshores, president de la Comissió Organitzadora, Joaquim Alós.

- Capítol I
- Capítol II:
 - Dels socis
- Capítol III:
 - Dels drets i deures dels socis
- Capítol IV:
 - Dels mitjans econòmics
- Capítol V:
 - Del govern de la Societat

- Del president
- Del tresorer
- Del comptador
- Del secretari
- Dels vocals
- De la Junta General
- Capítol VI:
 - De la construcció de cases
- Capítol VII:
 - Dels segurs
- Capítol VIII:
 - De la dissolució de la Societat

L'any 1928 es constitueix a Picanya una societat que porta el títol de «COOPERATIVA DE CASAS BARATAS». El seu domicili el trobem al carrer del Barón núm.15. Aquesta societat té com a finalitat la construcció d'habitatges per als seus socis. El reglament esclareix que haurà d'ajustar-se al detall, a les prescripcions de la legislació per al que en aquella època anomenaven «Casas Baratas».

És aquest el motiu pel qual queda tot perfectament estamentat, des dels drets i deures dels socis, a les obligacions del president, tresorer o el secretari de la societat, fins i tot en arribar a la descripció de la construcció de les cases, els segurs i la dissolució de la Societat.

A continuació, fem un recull dels articles que comprenia el reglament. Tot i que s'ha d'aclarir que cada cooperativa redactava la seua pròpia normativa.

L'article tercer del reglament fa una distinció de tres tipus de possibles socis d'aquestes cooperatives. Distingeix entre: socis numeraris, protectors i honoraris. Com detalla la normativa del 28, s'entenia per socis numeraris als jornalers del camp del poble de Picanya que reunien les condicions que assenyalava la Llei de Cases Barates. Eren numeraris, per tant, els qui eren admesos pels socis fundadors i, a més a més, no podien excedir el nombre de 50 membres. Tal i com establia la llei, havien de reunir els requisits per tal de ser els beneficiaris dels habitatges. Per la seua banda, els socis protectors, eren els llauradors propietaris dels terrenys del poble, així com totes les persones i entitats que podien contribuir, amb mitjans econòmics, al foment i millor desenvolupament de la Societat. Per últim, la Junta General podia nomenar un nombre limitat

de socis honoraris, que es concedien pels seus rellevants serveis a la Societat.

Cada tipologia de soci que constituïa la cooperativa tenia uns deures i uns drets que acomplir. El dret lògic del soci numerari era rebre els beneficis de la Societat segons foren establerts pel seu reglament. Com a deure, el numerari havia d'acceptar els càrrecs socials sense cap retribució, el pagament de les quotes i la contribució econòmica «amb finalitats socials». No queda del tot clar aquest concepte, però podem esbrinar que es refereix a l'aportació econòmica per a millorar la qualitat de vida. I és que, la Junta Directiva tenia la capacitat de decretar la baixa d'un soci que moral o econòmicament poguera perjudicar els interessos de la Societat. Quan un soci era donat de baixa, podia perdre un 25% del capital que prèviament havia aportat a la Societat, i hauria d'esperar la devolució del 75% corresponent un temps no superior als tres anys.

El protectors no podien participar en la direcció de la Societat, no era un dret reconegut, però si podien investigar i tindre accés a la inversió del fons d'aquesta.

Mentre, els honoraris, no formaven part de la direcció de la Societat i, tampoc podien fer cap investigació de la utilització dels fons monetaris.

El Capítol IV del reglament estableix la normativa econòmica per tal que la Societat pugui complir amb satisfacció la seua finalitat. Malgrat que a hores d'ara ens pugui semblar que aquestes xifres anacròniques són irrealistes, han pogut ser constatades pels veïns del barri. Així, els mitjans econòmics de la Societat eren:

- La quota mensual era d'una pesseta per a tots els socis numeraris.
- Les quotes a entitats o persones que col·laboraven amb aquesta societat.
- Les subvencions de l'estat, província, municipi i qualsevol altre donatiu.
- Els préstecs de l'estat i dels entitats de crèdit o particulars.
- Tots aquells sistemes legals de recaptació que poguera acordar la Direcció.

La direcció o el govern de la Societat de «Cases Barates» ve definit al Capítol V. El govern de la Societat el constituïa una Junta Directiva els membres de la qual eren: el president, el vice-president, el tresorer, comptable, el secretari, sots-secretari i quatre vo-

cals. Tots ells eren nomenats en votació secreta, per majoria en la Junta General ordinària del mes de gener, que es renovava a meitat d'any.

Cap soci podia renunciar al càrrec per al qual havia sigut nomenat si no justificava plenament el motiu pel qual no podia exercir.

A més, a més, si la Junta General ho considerava escaient, tots els càrrecs podien ser reelegits si així era acordat. D'aquesta manera, les vacants que quedaven abans de la renovació reglamentària eren designades per la directiva.

La Junta es reunia, al menys, una vegada al mes, quan ho disposava el president o quan era sol·licitat per tres dels seus membres. La no assistència a la Junta sense una causa justificada, obligava a l'abonament d'una pesseta per a l'Associació.

Les primeres sessions de la Junta Directiva eren vàlides, no més si assistien la meitat més un dels seus components. Per a la segona convocatòria calia un total de tres components i el president o el seu corresponent substitut.

Els acords de la Junta Directiva eren adoptats per majoria de vots dels assistents, i en cas que aconseguiren un empat decidia la Presidència.

La Junta Directiva era l'encarregada de l'acompliment de tots els acords de la Junta General i desenvolupava el perfecte funcionament de la Societat.

Segons detalla l'article 20 del reglament de la Cooperativa, el president era el màxim representant de la Societat. Les activitats que desenvolupava eren: presidir les sessions de la Junta Directiva i les de la General; signar actes, nomenaments oficials, lliuraments i, en general, tots aquells documents privats o públics de la Societat; resoldre ràpidament els assumptes que en cas d'una demora pogueren ocasionar perjudici a la Societat; sostindre davant els tribunals de qualsevol tipus, les accions i excepcions que corresponen a la Societat i atorgar poders als procuradors; executar els acords de la Junta Directiva i la General, i fer acomplir els preceptes reglamentaris; així com, donar el vist i plau a certificacions i comptes de la Societat. El vicepresident, desenvolupava les mateixes tasques que el president quan aquest no es trobava present.

Pel que fa al tresorer, la seua tasca fonamental era la custòdia dels fons monetaris de la Societat, a més de signar amb el comptador els rebuts de quotes que corresponien als socis, fer-se càrrec

del llibre de caixa i fer els pagaments que eren ordenats per la Junta Directiva i el president.

El comptador de la Societat era una figura clau dins l'organigrama perquè, intervenia en totes aquelles operacions administratives que es portaven a terme al fons econòmic de la Societat, firmava, junt al tresorer, els rebuts de comptes, portava el llibre de comptabilitat i havia de presentar el balanç de quotes segons ho acordés la Junta Directiva.

També el secretari responia a una sèrie de deures, com ara, fer-se càrrec del llibre de registre de socis; elaborar les actes de les Juntes Generals i Directives, i signar-les junt al president; també portava la correspondència i difonia els documents emesos per la Societat. El sotssecretari era qui el substituïa per malaltia o absència.

La funció dels qui exercien de vocals, era substituir, per absència o malaltia als integrants de la Junta.

La Junta General era constituïda pels socis numeraris, mentre que les Juntes Generals eren ordinàries i extraordinàries. L'ordinària es reunia dues vegades a l'any —concretament als mesos de gener i juliol—, amb la finalitat d'aprovar els comptes i tractar els assumptes que proposaven la directiva o els socis. A la Junta de gener, normalment es renovaven els càrrecs. La Junta General, podia ser convocada amb caràcter extraordinari si era acordat per la directiva o era proposat mitjançant un escrit per cinc socis, sempre que s'expressara l'objectiu de la convocatòria, tot i tenint en compte que no podien ser tractats altres assumptes que els que hi eren assignats.

Les Juntes Generals per primera convocatòria podien celebrar-se amb l'assistència de la meitat més un dels socis i, per segona convocatòria amb qualsevol nombre d'interventors a la Junta.

Tot allò acordat era adoptat per majoria i, cas que hi haguera un empat el vot era decidit pel president.

Al Capítol IV dels estatuts es fa una concreta descripció de com era concebuda la construcció dels habitatges.

Així, segons quedava estipulat, la Junta Directiva era l'encarregada de redactar les condicions per a la construcció dels habitatges, ajustant-se a la legislació de Cases Barates. Quan les construccions havien arribat al seu terme, eren adjudicades als socis seguint un rigorós ordre d'antiguitat, que començava a comptar des del moment de la inscripció. Una vegada que el soci era ator-

gat amb una casa, se li proporcionava una escriptura d'arrendament amb compromís de venda, per la qual continuaria pagant la quota d'amortització acordada en Junta General fins arribar al total compliment de pagament de l'habitatge. En aquest moment se li atorgava el corresponent títol de domini de la construcció.

El reglament també aclareix que, els socis als quals se'ls havia adjudicat una casa amb amortització podien, si així ho volien, anticipar-ne les quotes.

Les normatives dictaven que el soci que es retardara en el pagament de tres quotes mensuals —sobre les quals es fa referència a l'article 10 del reglament—, o en les de lloguer o amortització del habitatge, sense tindre una causa justificada a judici de la direcció, perdria tot el dret. D'aquesta manera perdria un 25 % de les quotes ja abonades, i percebria el 75 % en el termini que es recull a l'article 6é.

Si un soci deixava la casa per qualsevol motiu, sense haver acabat d'amortitzar-la, perdria un 25 % dels seus lliuraments, sense cap perjudici de les disposicions legals sobre el particular. El 75 % restant ho rebria en un termini no superior a un any.

En cas de defunció d'un soci amortitzador, els hereus podien continuar amb l'amortització. Però, si aquests renunciaven, es rescindia el contracte i perdien el 25 % de les quantitats dipositades pel soci; tot i rebent el 75 % restant durant el temps que la Junta Directiva disposara, sense poder ser superior als sis mesos.

Segons es recapitula al seté punt del reglament, es procurava crear l'assegurança de vida i d'invalidesa dels socis adjudicatari d'habitatges, abans d'haver dut a terme l'amortització. Les primes d'aquestes assegurances eren lliurades a la Societat pels socis adjudicatari en quotes mensuals, junt amb les de lloguer i amortització.

També s'establí l'assegurança d'incendis, la prima de la qual havien de reintegrar, també, els adjudicatari per quotes mensuals com en les assegurances de vida i invalidesa.

L'últim capítol d'aquesta particular normativa, deixa definit, el camí per a la dissolució de la Societat. Queda definit que, la dissolució de la Societat, només podia acordar-se en Junta General a la qual podien assistir quatre cinquenes parts dels socis. Si, al cap i a la fi, era dissolta, i es procedia a la liquidació oportuna del capital existent, tota la documentació passava a ser propietat de l'Ajuntament de Picanya.

3. LA FORMACIÓ DEL BARRI DEL CARME

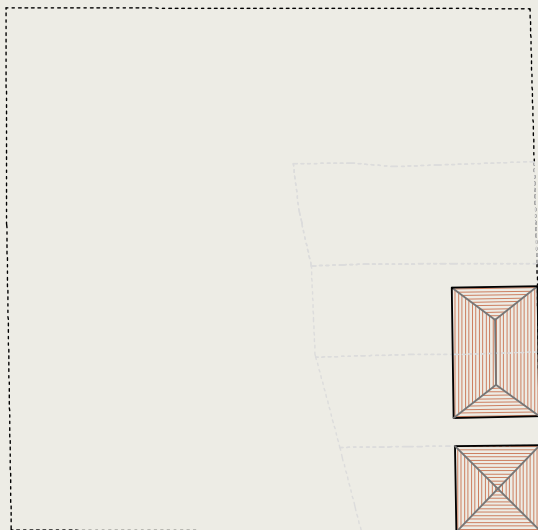
En aquells moments, (1930), tenia Picanya un cens de població de 2.288 habitants, dels quals quasi el total de la població es dedicava a treballs del camp o feines relacionades amb aquest. Els tipus de plantació era de forment, dacsa, fesols, vinya, oli, garrofers, i la seda; ja que en quasi totes les cases es criaven els cucs de seda. Començaven a tindre un gran protagonisme les plantacions de tarongers, cada vegada més nombroses, que afegien a la riquesa agrícola, la del comerç de cítrics, que donava treball a gran part de les dones del poble. Així, durant les campanyes de la taronja, entre collidors, cabassers, encaixadores, carreters, fusters, empaperadores i d'altres, tenia feina pràcticament tota la població activa de Picanya.

3.1. Memòria Descriptiva

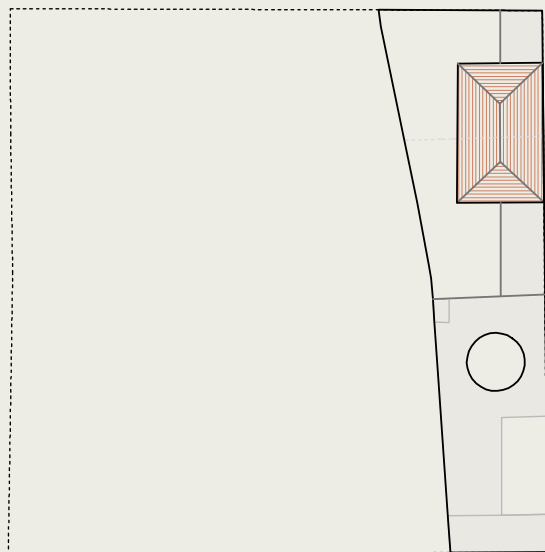
3.1.1. Consideracions generals

L'objectiu del projecte era en un principi la construcció de 50 cases, però degut a les circumstàncies es retirà una gran part dels socis, i quedà en projecte la construcció de només 29. Eren habitatges de nova planta, del tipus unifamiliar o cases de poble, construïdes

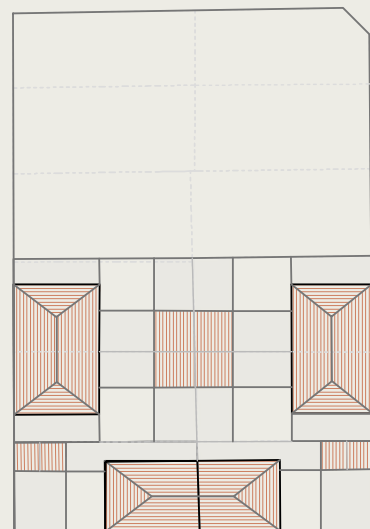
carrer Sant Joan Baptista

carrer Verge del Carme

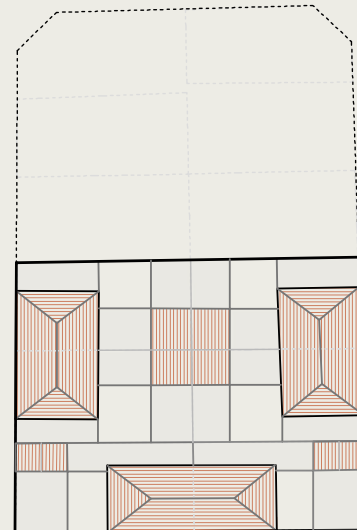

carrer Verge de Montserrat

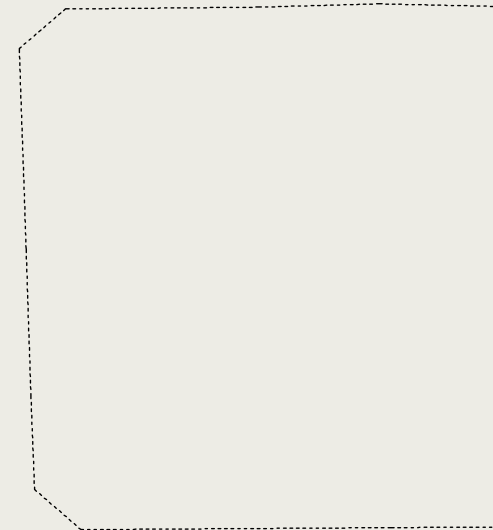

carrer Sant Pasqual

carrer Vicente Serrador

carrer Torrent

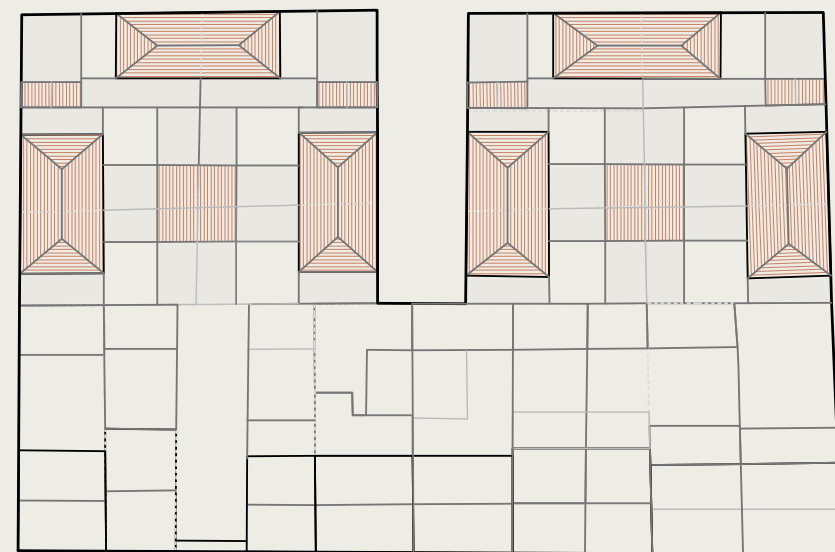

avinguda Ricardo Capella

carrer José Martí Ros

carrer Bonavista

totes elles amb dues plantes destinades a la vida diària, la quadra i el corral. Cada domicili estava distribuït en blocs independents ubicats al terreny que, en un futur, seria el Barri del Carme de Picanya. El formaven uns cinc mil set-cents noranta-cinc metres quadrats, a prop del camí de Torrent i que tocava al sud amb terres de Bautista Valero, a l'est amb les cases del carrer Bonavista i a l'oest amb terres de Francisco Garcia Ferrandis. El terreny que va ser adquirit va pertànyer a aquest home, i després va ser adquirit per la Cooperativa de Cases Barates el 28 de gener de 1928.

El solar a què ens referim gaudia de l'aprovació de les Reals Ordres del Ministeri de Treball, Comerç i Indústria en data de novembre de 1927. Explicades les lleis per a la construcció d'habitatges de caràcter social, les característiques tècniques de la construcció són tractades a continuació.

El projecte present es desenvolupa mitjançant 29 cases unifamiliars de dues plantes, articulades per un nucli de comunicació horitzontal, que forma una unitat autònoma. De fet, en un principi es proposà que els carrers que donaven entrada a les cases foren d'ús privatiu respecte a la resta d'habitants del poble, i que es tancaren amb unes reixes, però més tard es desestimà aquesta idea. Una part dels socis de la cooperativa no cregueren convenient aquest tancament ja que consideraven que ells mateixos s'hi aïllaven de la resta de la població.

3.1.2. Composició i criteris generals

Característiques del solar: La parcel·la és rectangular i forma un nou carrer, que més tard s'anomenarà del Carmen. El barri obrer feia cantó amb el carrer Torrent, carrer Montserrat i la travessera de Vicent Serrador Alejos. No estava dotada de tots els serveis urbanístics tal i com el coneixem en l'actualitat, ja que el terreny era totalment pla, i els carrers després de l'edificació de les cases eren de terra i les voreres de llambordes.

Composició general i ambientació urbanística: La composició general i urbanística de l'edificació es projectà tenint com a prioritats el sentit pràctic i funcional, el programa de necessitats prefixades pels propietaris i socis de la cooperativa i les ordenances municipals i normes urbanístiques vigents i particulars de la zona.

Tot el grup de cases del barri s'integra al poble dins d'un sòl urbanitzable en el polígon de la partida del barranc, i té accés des del carrer Torrent i Verge de Montserrat.

Per a obtenir la concessió de la llicència d'obres, un dels requisits va ser aconseguir l'aprovació d'un projecte bàsic en el qual s'exigia que l'edificació es desenvolupara en una sola fase que s'ajustés al projecte, tot i garantint la uniformitat i harmonia de cada una de les cases pel que feia a les consideracions estètiques.

No es poden emprar criteris de composició lliure respecte al que està disposat en les normes d'edificació de Cases Barates. Totes les cases projectades eren construïdes amb la mateixa qualitat de materials i acabats, tant en la façana com a l'interior dels immobles, de tal manera que totes estigueren integrades dins de la composició arquitectònica del conjunt mitjançant materials de façana idèntics.

Els materials utilitzats a la façana eren naturals i no es podien fer servir imitacions. La qualitat de la textura i el color estaven pensades en relació a l'ambient general de la zona i un dels requisits era eliminar totalment les estridències de forma i colorit, amb l'absència absoluta d'alicatats en els exteriors.

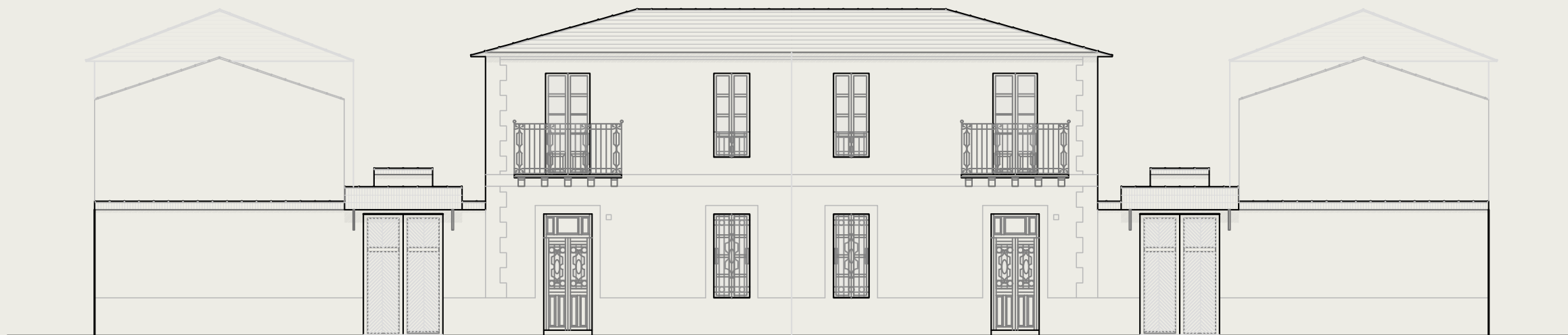
L'alçària de les cases s'acomodà, com a màxim, a la permesa en les ordenances municipals; però en les cases de barris de cases barates, es restringia l'alçària, pel simple fet d'abaratir el cost en la construcció, i guardar l'amplària dels carrers, perquè tingueren les condicions òptimes, en matèria d'higiene, ventilació i llum directa del sol.

Les cases per a una sola família, no havien d'excedir de dues plantes, l'àrea d'assentament de la part edificada per a cada casa, no podia excedir d'entre la meitat i tres quarts parts de la superfície total del solar, i es destinava la resta a patis o corrals. Estaven obligats a fer les voreres, per a impedir que hagueren filtracions de les aigües pluvials. En les cases sense soterrani, com les del barri del Carme, s'hauria de tindre com a mínim una elevació de 0'50 m sobre la superfície del solar, i estar aïllada del sòl per cambres d'aire.

3.1.3. Criteris estètics, econòmics i socials

L'edificació es dissenyà en relació directa a la distribució dels distints espais interiors que acostumaven a ser de formes simples, per tal d'aconseguir una major funcionalitat, i prevalien les línies rectes.

En tot moment s'intentà compaginar la qualitat del disseny amb la qualitat dels materials, segons factors estrictament econò-

mics, sense vanaglòries innecessàries, tot i buscant un equilibri òptim, adequat a la tipologia edificadora predominant en la zona i acollint-se al Reial Decret Llei del 10 d'octubre de 1924.

Cada una de les cases tenia al voltant d'una superfície total de cent quaranta-cinc metres quadrats; dels quals setanta-un metre corresponen a la part coberta en la planta baixa i uns altres tants en la planta alta. La resta correspon a la part descoberta, al voltant de huitanta-quatre metres.

La planta baixa. S'hi accedeix directament des del carrer. Està distribuïda en vestíbul, dormitori, menjador, cuina, llavador, vàter, quadra i corral; aquest amb entrada independent de la casa, per a poder accedir-hi el carro i els animals.

La planta alta. Formada per tres dormitoris, cambra de bany i terrassa, el bany feia les funcions de traster, i no s'hi posaven els accessoris de bany.

Escala interior d'accés a la planta alta

La comunicació de la planta baixa i la planta alta es fa a través d'una escala en l'interior de l'habitatge. Totes les habitacions tenen llum i ventilació directa des de l'exterior, així com una superfície folgada i exigible a cadascun dels usos a què anaven destinades.

El corral –segons el reglament de Cases Barates del 12 de juny de 1911–, tenia unes dimensions mínimes en funció dels pisos. Així, els patis destinats a donar llum i aire a dormitoris, saló, menjador i altres habitacions principals era de:

Nombre de pisos	Superfície mínima del pati
12 m ²	1
20 m ²	2
30 m ²	3
50 m ²	4 o més

3.2. Ordenances d'aplicació.

Les Cases Barates a què es refereix l'article 2n de la llei de 12 de juny de 1911, hauran de ser destinades a la classe obrera en general, jornalers del camp, xicotets llauradors, empleats dependents de comerços, i en sentit ample, a tots aquells que vivien principalment del treball, que percebien honoraris, jornals o sous modestos, així com els que rebien pensions per haver prestat serveis a l'estat, la província, el municipi i particulars.

En cap cas el cap de família que es disposava a adquirir una de les cases, no podia tindre un ingrés superior a 3.000 pessetes anuals.

Les propostes d'adquisició de la casa, eren passades a la junta. Aquesta les notificava a l'Institut de Reformes Socials, i eren disposades a l'aprovació del Ministeri de la Governació.

En la redacció del projecte es tingué en compte i s'hi ajustà, el concepte legal de cases barates, tot i entenent-se com a tals, les construïdes de nova planta, que eren reconegudes oficialment, per reunir les condicions tècniques, higièniques i econòmiques que es determinà en el Reial Decret de Llei, del 10 de desembre de 1924 i en el reglament per a l'aplicació.

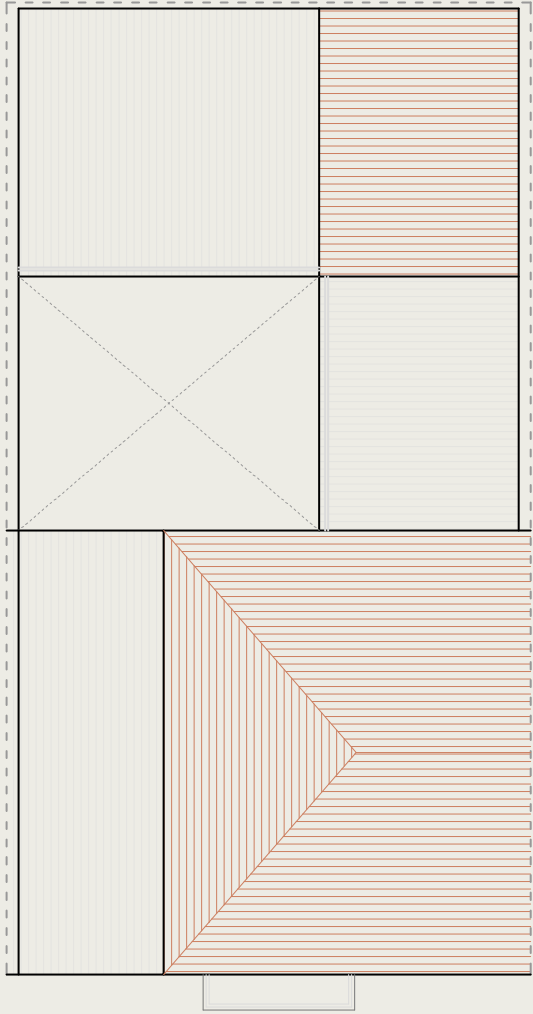
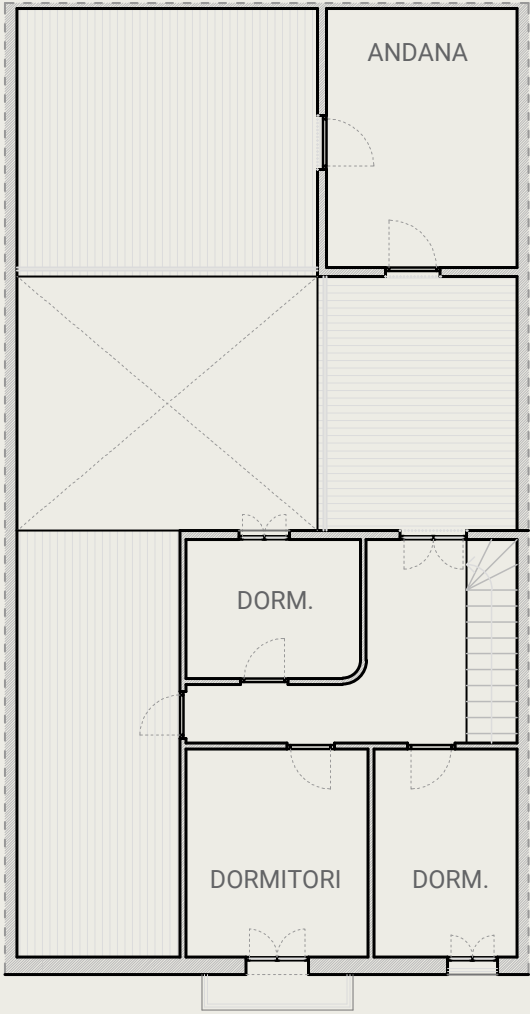
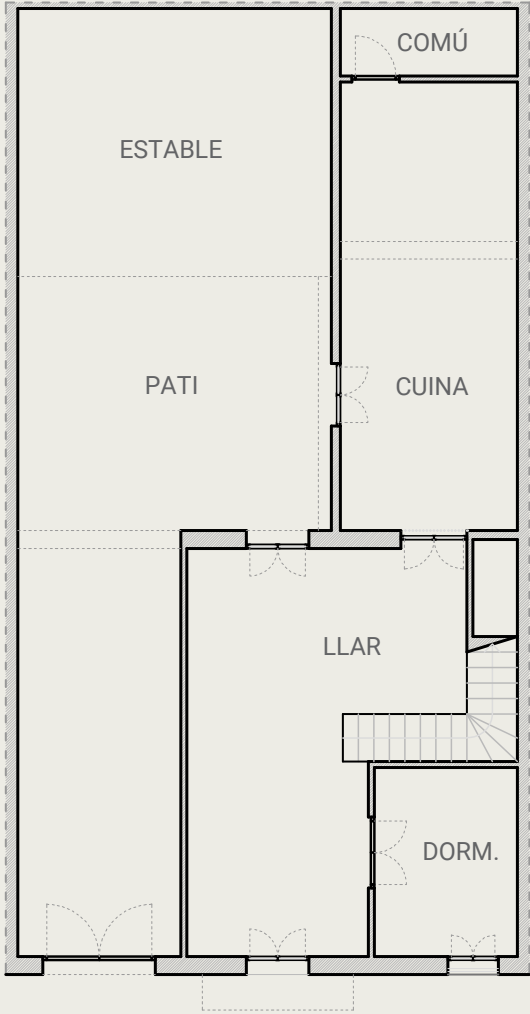
Aquestes cases podien estar aïllades, unides unes a altres o formant grups o barriades. Aquesta última era considerada la més adequada, degut a la ubicació del solar i la continuïtat dels carrers del poble. També podien tindre una o diverses alçàries.

La Junta de Foment tenia coneixement previ del terreny on es disposava a construir les Cases Barates, i sense l'aprovació d'aquesta junta no podien començar les obres d'edificació. Aquesta aprovació només s'estipulava sobre els terrenys, a fi que acataren les condicions higièniques i de situació, i compliren els següents requisits:

- La capa de l'aigua subterrània ha d'estar a suficient profunditat, ja que no pot arribar la humitat als fonaments i parts baixes de la construcció.
- El terreny d'assentament de l'edifici no ha de tindre humitat que provinga de naixements, rius, estanys o altres tipus d'aigües superficials subterrànies o meteòriques.
- El grau de permeabilitat del terreny a d'evitar la penetració a les cases de possibles gasos subterranis.
- No s'assentaran els fonaments de les cases sobre terrenys naturals que no estiguen purificats de matèries animals, vegetals o fecals.
- Les cases han d'estar lluny d'aigües estancades, femers, cementeris, i en general de tot focus de mala purificació de l'aire.

Zonificació	Sòl urbà zona I-B
Amplària del carrer	36 m, 7 m
Alçària de cornisa	9.5 m
Número màxim de plantes	III
Àtic	
Vol. màxim autoritzat	
Coef. màxim edificació	
Volada màxima de miradors	1 m
% màxim de miradors	50 %
Diàmetre mínim de celobert	0.20 h
Superfície mínima pati l	h²/10
Profunditat edificable	20 m
Separació mínima llindes	
Ocupació màxima de parcel·la	
Reserva d'aparcament	
Alçària lliure mínima planta baixa	
Alçària lliure màxima planta baixa	
Alçària lliure mínima habitatge	2.50 m

3.3 Superfícies construïdes i útils.

3.4. Memòria constructiva

En la realització d'aquestes cases, es procurà que els materials elegits no encariren innecessàriament la construcció, respectant d'aquesta manera el criteri de realitzar cases de qualitat amb molta cura en el cost dels materials. Durant el procés de construcció, es té en compte l'elecció d'alguns materials i determinades qualitats; així com acabats que no podien ser variats i, si es canviaven, sempre era sota la supervisió i autorització de la Junta Directiva. Alguns detalls menuts, eren canviats i pagats pel propietari que demanava la milloria, sempre que no perjudiqués a la resta de socis de la cooperativa, i sense trencar l'harmonia del grup de cases.

3.5. Moviment de terres

El replanteig

L'operació de replanteig té com objecte, traslladar sobre el terreny el plànol, i s'utilitza en el procés l'escaire, la plomada, unes estakes i cordill. Es marca cada tros de la cimentació amb dos cordills en paral·lel i es determina l'amplitud, subjecta a terra amb les estakes.

Una vegada realitzat el replanteig, es notifica a la Junta Directiva de la Cooperativa de Cases Barates, abans de començar l'excavació per si s'havia de modificar la distribució.

L'excavació es realitza a cel obert. Els pous i rases es treballen a pic i pala fins arribar a les dimensions i profunditat que s'indiquen en els plànols. Les modificacions pertinents, els dictamina l'arquitecte a la vista dels terrenys.

Les operacions d'excavació s'executen amb la màxima precaució possible, en especial en la zona de mitjanes i les que donen a espalles de les cases del carrer Bonavista.

L'excavació de les rases per a sanejament, es realitzava de la mateixa manera a pic i pala, amb les dimensions acordades i una profunditat que determinava en l'obra l'arquitecte, a la vista dels pous o fosa sèptica, i han de deixar-se perfectament aplomades i totalment anivellades, fins al punt que alguna d'aquestes cases en l'actualitat continuen utilitzant els pous secs. Sense estar enganxats a la xarxa general.

Porta d'entrada

Volta de canó

A l'obra s'utilitzà gran quantitat de fusta, taulons i puntals que tenien la finalitat d'efectuar apuntalaments on fora necessari.

La terra procedent de les excavacions, es transportava en carros als femers, i es reservava la necessària per a reomplir.

3.6. Pous i xarxa de sanejament.

Els pous secs o negres era el sistema de desaigüat de les cases. Els pous tenien un metre de diàmetre aproximadament, i uns cinc metres de fondària. Aquestes mides variaven segons el nivell de les aigües freàtiques i la zona del pou.

La canalització de les aigües brutes, tant de les piques con del vàter fins als pous es realitzava per mig de sequioletes o canaletes, damunt del terra. Aquests albellons es construïen per a caudals reduïts, en localitats on no se disposava de canonades. Es realitzaven en rajola massissa de 25 x 12 x 5, i les lluien en l'interior, i arrodonien els cantons per a que no es diposés en els angles interiors cap tipus de fem, que podia formar un embós. La pendent mínima de l'albelló en horitzontal era 1'5 %.

3.7. Cimentació.

La cimentació està executada per mig de sabates corregudes i de rases per als murs de càrrega i recolzament de pilars, amb una cimentació contínua. En tots els casos, tenen la profunditat necessària per arribar a la terra ferma i resistent.

Aquesta era una cimentació ciclòpia a base de pedres barrejades amb morter on el material d'unió era la calç.

La solera del corral i estables era de terra i els forats perimetrals de la cimentació es reomplien de pedra i terra convenientment pressionades.

La cimentació reunia dues condicions fonamentals: repartir uniformement les càrregues de l'edifici sobre el terreny que el suporta, i ser impermeable.

3.8. Estructura.

L'estructura està formada per murs de càrrega realitzats a base de pedra i morter bastard de calç i arena. Els pilars eren de rajola massissa ceràmica i jàssenes o bigues mestres, de fusta recolzades als murs o pilars.

Sobre aquestes jàssenes i murs es recolzen les bigues de fusta, anomenades entrebigues, separades unes d'altres a 65 centímetres, que permeten una volta de rajola ceràmica. Per a reomplir-ne els forats es col·loca un morter bastard, tartanes de les bigues de fusta i un aïllament complet, en les capçaleres, per a evitar tota classe d'humitats. L'acabat en la cara inferior del sostre consistia en lluir amb algeps.

Característiques de l'obra

Les façanes estaven dissenyades d'acord als diferents paràmetres dels plànols. Es feia ús de rajoles de cara vista de ½ peu amb arrebossat interior. La paret tenia uns 5 cm d'espessor.

Construcció dels murs

Dins la denominació de fàbrica de murs podem trobar distintes formes d'obra. D'ací naix una primera classificació: murs i parets, arcs i voltes.

Normalment s'aplica el nom de mur a tot el massís de rajola que encercla un espai i que manté càrregues. D'altra banda estan les parets que tenen la missió de tancar espais. Aquestes parets, depenent del lloc que ocupen, es classifiquen en: parets de façana, que són les que donen al carrer; parets mitgeres, les que limiten la construcció amb les propietats contigües; i per finalitzar nomenaren els envans o barandats, que no suporten càrrega alguna, la missió dels quals és la de completar la distribució interior de l'edifici.

3.9. Pavimentar i enrajolar.

El sòl de les cases és de rajola hidràulica de 20 x 20. Consta de tres capes: l'exterior o vista destinada al desgast, anomenada «de

petjada», que està formada d'un morter dosificat 1:1 de ciment «portland» i arena fina de marbre o sílice blanca, i té un espessor de uns 3 mm; la capa intermèdia o secant està feta d'un morter d'igual característiques que l'anterior i la seua missió es absorbir l'excés d'aigua de la capa anterior durant el premsat; finalment la capa interior que serveix de base o suport, dosificada més pobra, 1:3 a 4, i que està fabricada amb arena més grossa.

Es fabricaven utilitzant uns marcs o bastidors de metall desmuntables, adaptats sobre una base d'acer polida i engreixada, on s'abocaven els morters de les distintes capes, s'enrasaven i comprimen a 250 atmosferes durant uns segons. Les rajoles es llevaven dels motles i es col·locaven sobre un taulell durant 48 hores per a què s'enduriren. A continuació se submergien en aigua durant una setmana, i passat aquest temps s'arreglaven «de cantó» en la cambra humida, durant un temps de 28 dies, i no es podien utilitzar en l'obra abans de dos mesos de la fabricació.

Quan les rajoles tenien diferents colors i dibuixos, s'utilitzaven plantilles formades per reixes metàl·liques amb el dibuix a obtenir. S'introduïen en el motle i s'omplien amb els morters de colors humits, seguidament es retiraven amb molta cura les plantilles seguint el procediment descrit en les rajoles llises.

Els colors utilitzats són els següents: per a les tonalitats roges, els òxids de ferro; per als grocs i ocres, l'òxid deshidratat; per als marrons, terra de Siena i òxid negre de ferro; per al verd, l'òxid de crom; per al blau, l'ultramar i òxid de cobalt; per als grisos i negres, el biòxid de manganés i òxid fèrric.

En l'actualitat aquestes rajoles, en la gran majoria de les cases, presenta un aspecte quasi intacte, com podem veure en les fotografies que hem realitzat. Conserven la lluentor i colorit natural de les rajoles.

Degut a l'elevat cost, per les hores de feina que suposa la realització d'aquestes rajoles hidràuliques, en la actualitat poques persones són les que dediquen el temps a aquest treball.

Les parets de la cuina i banys no estaven enrajolats fins al sostre. Al bany es realitzava a l'alçària de 1'20 m en taulell ceràmic de 20 x 20, en color blau i la resta es pintava de calç. En la cuina, el pis era de rajola hidràulica de color roig i l'enrajolat de les parets consistia únicament en protegir el front de la pica i el banc amb taulellets blancs anomenats «manisetas blanques», perquè eren de la població de Manises.

Balcó

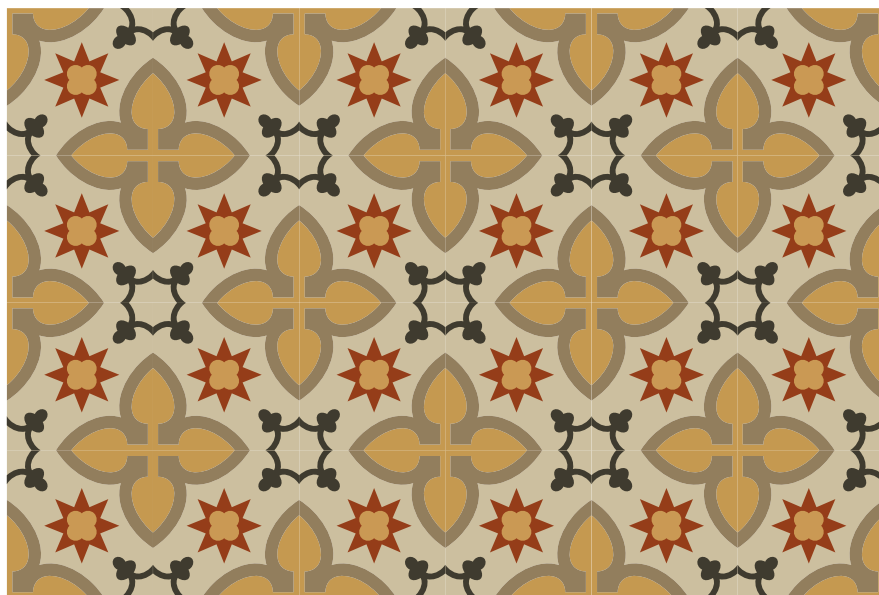
L'any 1930 a Picanya s'utilitzava per a guisar la fusta, el petroli, el carbó, o molinada i serradures. Aleshores, cada cuina estava equipada amb fumeral en terra, destinat exclusivament a cuinar però quan arribava l'hivern es feia també la vida domèstica en aquets espai de la casa, sobretot les menjades i la tertúlia de la nit, espai reduït però suficientment calent com per a no passar fred. Mentre que l'estiu es cuinava al corral i es sopava al carrer.

Si es posem a comparar aquestes cases amb les actuals, trobarem un gran canvi en tota la casa però on més notarem la diferència és als banys i a les cuines de hui en dia.

3.10. Enlluïts i arrebossats.

Els enlluïts a l'interior de les cases són d'algeps «a bona vista» en paraments verticals interiors, sostres i escales, resolt amb angles i cantoneres.

Els arrebossats i acabats, amb morter de calç i pòrtland, amb tractament superficial en paraments verticals exteriors, i en corrals i façana.

Rajoles hidràuliques

Rajoles hidràuliques

Porta de pi de Suècia, en forma d'espiga, d'entrada al corral

3.11. Fusteria d'obra.

La fusta utilitzada en les cases del barri del Carme, en les bigues del bastiment del sostre, és de pi (*pinus palustris*) anomenat també pi melis i col·loquialment pel nom de «mobila», —nom que només es coneix a València i poc més—; perquè les fustes arribaven al port de València marcades amb el nom del port d'origen, que era Mobile,

Porta interior d'armari de pi albar o de Suè

port i nom de la ciutat portuària d'EEUU situada a la desembocadura del riu Mobile, en el golf de Mèxic, molt important pel comerç amb Amèrica del Sud. Fundat pels Francesos en el 1702, amb el temps, la imprecisa pronunciació de la paraula Mobile esdevingué la paraula «mobila». Aquesta fusta és el material d'origen orgànic més utilitzat en la construcció de l'època, per la gran elasticitat de la fusta, a causa de la resina que conté. Per això mateix, no s'usa en la fabricació de marcs, ja que amb el calor gotreja, i fa botar la pintura. La fusta era de procedència canadenca.

La fusta utilitzada en totes les portes de l'interior i exterior, incloent finestres, balcó i la porta d'entrada al corral, és de pi de

Suècia (*pinus sylvestris*), anomenat també pi albar i de *Valsaín*. Aquesta fusta no és molt resinosa i s'utilitza en tot tipus de fusteria. El seu hàbitat natural es el centre d'Europa i centre de Àsia, així com *Los Montes de Valsaín* –a la vessant nord de la serra de Guadarrama– d'on li ve el nom; però era exportada en grans quantitats des de Suècia, per això s'anomena, també, pi de Suècia. La porta d'entrada al corral es realitzava en forma d'espiga.

3.12. Tancaments metàl·lics.

Les reixes

Les baranes d'ampits en balcons, terrassa i escala, així com les reixes del carrer, són de ferro. Un dels metalls, més utilitzats en la construcció de l'època. El model de forja que es realitzà en les cases del Barri del Carme és l'anomenada forja catalana. Aquest nom es deu a què els primers forns permanents d'extracció directa foren inventats pels catalans al segle X.

L'emmotllament del ferro és un procediment general d'elaboració del metall en estat líquid, que es fica en motles, on se solidificarà i refredarà.

Els motles es preparaven amb arenes humides i refractàries.

3.13. Fontanería canonades i sanejament.

La instal·lació de la xarxa d'aigua, s'ajustà a les normes del pou Nostra Senyora de Montserrat. Abans de la connexió de la xarxa general a la distribució interior de la casa, es disposà una clau de pas, que en un moment donat, permetia deixar fora de servei tota la xarxa interior.

La instal·lació interior es realitzà amb tub de plom d'un diàmetre de mitja polzada, metall blanc i tonalitats blaves, de lluentor metàl·lica intensa, ja que era el més moll i flexible dels metalls pesats que permet la soldadura fàcil.

La fixació de les canonades era exterior i així també la de la xarxa general.

Finalment el tipus d'aixeta normalment aplicada en aquestes instal·lacions corrents de distribució de l'aigua era l'anomenada «de pressió».

Aparell del timbre

3.14. Aparells sanitaris.

El bany es componia d'un sol inodor.

A la cuina, es ficava una pica d'un banc de pedra artificial verdosa que es fabricava en substitució de les naturals, per a abaratir el cost. S'obtenia per mig de la cocció de materials argilosos naturals, prèviament modelats i cuits, que posteriorment adquiria una consistència pètria i inalterable, i un banc del mateix material, més el fumeral, en terra.

3.15. Instal·lació elèctrica.

Tota la instal·lació elèctrica estava instal·lada amb trena exterior de tela, que facilitava el recorregut i reparació de la línia. Un sol circuit que portava en el començament un dispositiu de protecció de fusibles. La tensió nominal era de 125 V, entre fase i neutre. Les cases tenien una potència d'electrificació de 1500 W.

Les separacions de protecció entre el quadre de xarxa elèctrica i les canalitzacions paral·leles d'aigua eren superiors als 30 cm. S'evitava l'encreuament entre canonades d'aigua i les conduccions elèctriques.

Per a subjectar els fils de la llum a les parets s'utilitzaven grapes semicirculars. Quan es tractava d'instal·lacions no encastades els interruptors s'instal·laven després dels fils. La fixació dels interruptors i endolls en la paret eren realitzats, en aquestes cases, mitjançant un sòcol de fusta subjectat amb cargols.

Els interruptors

La instal·lació constava de:

- Escomesa general des de la connexió amb la companyia subministradora.
- Quadre de comptadors centralitzats en la planta baixa, en travessar el llindar d'entrada a la casa, a la dreta, darrere de la porta.
- Línia repartidora des de la caixa general fins a les distintes habitacions de la casa.

3.16. Vidriera.

El vidre usat, està compost de silicats i sodi, completament plans i tallats adequadament sense presentar aspreses, ni vetes.

En tota la fusteria s'utilitzava el mateix model de vidre, tant per a la façana com per al interior, no s'utilitzaren vidrieres de colors ni de dibuixos.

3.17. Elements prefabricats.

Per a conciliar la higiene, senzilla i econòmica, segons les ordenances, s'evità l'ús de motlures i decoracions en l'interior de les habitacions. S'arrodoní l'encreuament entre parets i sostres, a fi de no crear dipòsits de pols i microbis.

Escopidors o trencaaigües.

- Als patis interiors es feien de pedra artificial blanca, de 3 cm. de gruix.

Reixes de forja catalana

- En façanes exteriors, es feien de pedra natural, de gruix igual a 3 cm.
- En tots dos casos havien de ser realitzats amb morter de ciment i sorra 1:6, i es tenia cura que les juntes quedaren ben segellades per a protegir-los d'humitats.

3.18. Cobertes.

La coberta general de l'edifici és inclinada. La seua armadura la formen les bigues de fusta i teula plana o l'anomenada teula plana d'encaix, o alacantina, destinada a cobrir l'edifici. La teula plana està feta amb premses d'estampació sobre motles metàl·lics. L'assecat es feia en assecadors previstos de prestatges de reixeta, per a què l'aire circulara per les dues cares.

Les aigües pluvials d'un sostre cobert amb teula plana, poden ser recollides en els anomenats canalons d'aleta. No eren imprescindibles.

3.19. Pintures.

La pintura de la casa es realitzava tota al temple, sense color ni dibuixos. Més tard els propietaris –si tenien algun esdeveniment important o tenien un bon any en el camp–, pintaven de colors les parets o incloïen algun tipus de decoració en els sostres.

Els sostres i l'escala, també es pintaven amb pintura al temple, llisa. Als estables, cuina, bany, corral i exterior de la casa es pintava amb calç.

Les portes d'accés a la casa, les portes interiors i armaris es polien, passant paper de vidre, les asprors de la fusta, i es tapaven amb cera verge els forats de la clavaó.

La pintura s'aplicava a l'esmalt en:

- Les portes d'accés al terrat i cambra de màquines.
- Les portes independents de las plantes del soterrani del garatge i les portes de locals en la planta baixa.
- Baranes de perfils metàl·lics, prèvia doble capa de mini.
- Elements metàl·lics en general, prèvia doble capa de mini.

Festa 1955. Coronació Mare de Déu de Montserrat

4. ACTES I PROPIETARIS

Barri del Carme de Picanya

La Cooperativa de Cases Barates de Picanya, a la qual pertanyen les 29 cases, amb el seu president Don Francisco Baixauli Serrador, el dia 2 de març de 1934 en junta general extraordinària, atorguen a cada u dels socis la casa que els correspon, per ordre de rigorosa antiguitat, en base a la quota mensual establerta –de lloguer i amortització–, de cinquanta-huit pessetes, cinquanta cèntims, començades a pagar des del mes de maig de l'any 1931, que obligava els socis a pagar fins el mes de desembre de l'any 1960. Data en què la Cooperativa de Cases Barates de Picanya, havent rebut l'import de totes les quotes, queda obligada a fer escriptura de venda a favor de cada u dels socis.

El 8 d'abril de 1934, en la notaria del senyor Jesús Gómez Veiga de Torrent es realitzen les escriptures d'arrendament i compromís de venda. El grup de les primeres persones que dugueren a terme aquesta tasca foren:

- 1 Elías Ruiz Tarazona
- 2 Vicente Escrivà Martí
- 3 Dolores Moreno Garrigues
- 4 Consuelo Puchades Iranzo

- 5 José Murciano Bermell
- 6 Carlos Lázaro Muñoz
- 7 Vicente Almarche Royo
- 8 Ricardo Pellicer
- 9 Vicente Juan Paredes
- 10 Vicente Montular Moreno
- 11 Victoria Soda Sodita
- 12 Vicente Císcar Ruiz
- 13 Elías Ros Llacer
- 14 Francisco Rua Moreno
- 15 Rosario Moret Lara
- 16 Salvador Jesús Chardi
- 17 Pascual Ortí Ortí
- 18 Vicente Martí Company
- 19 Joaquim Alós Roselló
- 20 Vicente Chardí Ruiz
- 21 José Babiera Garcés
- 22 Pedro Moreno Almenar
- 23 Antonio Marco Sanprotasio
- 24 Lucila Montoliu Torán
- 25 Rafael Moret Moreno
- 26 José Mª Valero Brisa
- 27 Francisco Baixauli Serrador
- 28 Vicente Baixauli Serrador

En el llibre d'actes de la Cooperativa de Cases Barates, es reflecteix la junta general extraordinària realitzada el dia 6 de juny de 1960, sota la presidència del senyor Juan Vicente Saiz García, el senyor José M. Valero Brisa, vicepresident, i com a secretari, En Francisco Baixauli Serrador, amb l'assistència de tots els socis de la cooperativa. S'exposa que tots els socis beneficiaris de les cases construïdes, han satisfet el total de l'import de les respectives cases i han complit totes les condicions i requisits legals i reglamentaris exigits. Per tot això se sol·licita de la junta l'acord per atorgar l'escriptura de venda o adjudicació en propietat a favor dels socis. A tal fi, els beneficiaris tenien pagada, cada u, la seua casa.

La junta acorda, per unanimitat, l'atorgament de les corresponents escriptures.

El 13 de juny de 1960, en la Notaria de Torrent del senyor Jesús Cadabía Cicuéndez, S'atorgaren les escriptures de propietat a:

1968. Quart centenari de la Sang

Carrer Verge de Montserrat

- En José Babiera Garcés, carrer Verge de Montserrat, núm.13, pel preu de 20.002,98 ptes.
- En José Mª Valero Brisa, carrer Verge de Montserrat, núm.14, pel preu de 17.224,98 ptes.
- N'Enrique Chardí González, carrer Verge de Montserrat, núm.15, pel preu de 19.799,83 ptes.
- En Pedro Moreno Almenar, carrer Verge de Montserrat, núm.16, pel preu de 17.152,22 ptes.
- N'Esteban Moreno Serrador, carrer Verge de Montserrat, núm.17, pel preu de 17.275,71 ptes.
- En Vicente Juan Paredes, carrer Verge de Montserrat, núm.18, pel preu de 17.080,41 ptes.
- Na Remedios Moreno Rua, carrer Verge de Montserrat, núm.19, pel preu de 17.333,38 ptes.
- Na Dolores Moreno Garrigues, carrer Verge de Montserrat, núm.20, pel preu de 17.281,01 ptes.
- D. Vicente Escrivà Martí, carrer Verge de Montserrat, núm.21, pel preu de 18.187,97 ptes.

Travessera del Carme, actualment, carrer Vicent Serrador

- En Rafael Moret Moreno, carrer Travessera del Carme, núm1, pel preu de 17.127,03 ptes.

- En José Baixauli Moret, carrer Travessera del Carme, núm.2, pel preu de 17.336,91 ptes.
- N'Antonio Garcés Tarazona, carrer Travessera del Carme núm.3, pel preu de 17.152,22 ptes.
- N'Antonio Marco Sanprotasio, carrer Travessera del Carme, núm.4, pel preu de 17.152,22 ptes.
- En José Murciano Bernell, carrer Travessera del Carme, núm.5, pel preu de 17.080,41 ptes.
- En Vicente Almarche Royo, carrer Travessera del Carme, núm.6, pel preu de 17.074,82 ptes.
- En Juan Vicente Saiz García, carrer Travessera del Carme, núm.7, pel preu de 17.281,01 ptes.
- Na Consuelo Puchades Iranzo, carrer Travessera del Carme, núm.8, pel preu de 17.281,01 ptes.

Carrer de Torrent

- Na Encarnación Fons Algarra, carrer de Torrent, núm.21, pel preu de 17.244,38 ptes.
- Na Lucila Montoliu Torán, carrer de Torrent, núm. 23, pel preu de 17.212,85 ptes.
- N'Alfonso Planells Martínez, carrer de Torrent, núm.27, pel preu de 17.049,52 ptes.
- N'Inocencio Murciano Bermell, carrer Torrent, núm.29, pel preu de 17.049,52 ptes.

Carrer de la Nostra Senyora del Carme

- En Salvador Jesús Chardi, carrer Nostra Senyora del Carme núm.1, pel preu de 19.545,74 ptes.
- N'Agustina Iranzo Martínez, carrer Nostra Senyora del Carme núm.2, pel preu de 19.436,72 ptes.
- En Pascual Orti Orti, carrer Nostra Senyora del Carme núm.3, pel preu de 19.545,74 ptes.
- En Francisco Ruá Moreno, carrer Nostra Senyora del Carme núm.4, pel preu de 19.499,52 ptes.
- En Vicente Martí Company, carrer Nostra Senyora del Carme núm.5, pel preu de 19.544,62 ptes.
- N'Elías Ros LLàcer, carrer Nostra Senyora del Carme núm.6, pel preu de 19.449,52 ptes.
- En Jacinto Alòs Planells, carrer Nostra Senyora del Carme núm.7, pel preu de 19.544,62 ptes.

1960. Festa celebració del final del pagament de les cases

- En Vicente Císcar Ruiz, carrer Nostra Senyora del Carme núm.8, pel preu de 19.499,52 ptes.

CANÇÓ

Si voleu saber senyores, en Picanya *lo* que ha
en el camí de Torrent barri obrer han posat
i al costat aigua potable *pa* tota la població
hi ha més de quaranta hòmens treballant en els canons.

Han foradat tots els carrers,
diuen que a la festa ja la tindrem dins,
per això els hòmens se posen a les sis.

Ai Picanya!, Ai Picanya!
que ningun poblet la guanya
i sempre ella va per amunt.

Si anem aixina vindrà el dia
que mos posaran el pont i anirem en el tramvia.

Sociedad Cooperativa de Casas Baratas de Ntra. Sra. del Carmen
P I C A N Y A

Fiesta a la Virgen del Carmen

El día 18 de Julio próximo, el BARRIO DEL CARMEN celebrará Solemne Fiesta a la Virgen del Carmen y rendirá un homenaje al Presbítero **D. Vicente Serrador Alejos**, iniciador de esta Cooperativa de Casas Baratas

Presidirán los actos las Autoridades y Jeraquías locales

Sr. Secretario, D. Juan B. Puig Prades
Inspector Municipal de Sanidad, Dr. Herrero López.
Sr. Médico, D. Jesús Hernero Solano.
Sres. Concejales, D. Estanislao Garcés Casabán.
D. José Guerrero Piquer.
D. José M.º Valero Brisa.

D. Vicente Alejos Rocati.
D. Vicente Fellicer Ramón.
D. Juan Pomer.
D. Silvino Garcés Tarazona.
D. José Max Moreno.
D. Pascual Orti Alós.
Presidente de la Hermandad, D. José Baixauli Fellicer.
Secretario, D. Manuel Plasells Fellicer.
Representante de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Torrente y D. Ricardo Fellicer Albisach.

Orden de los Actos

A las 10 — Un golpe general de campanas y disparo de caracas anunciarán el comienzo de los actos.

A las 10:30 — Un grupo de jóvenes ataviadas con traje regional, saldrán del Barrio del Carmen, hasta el templo parroquial acompañadas de una Banda de Música.

A las 11 — Solemne Fiesta a la Virgen del Carmen en acción de gracias por la feliz terminación del Barrio. Misa solemne con sermón y Comunión General, en subagio de D. VICENTE SERRADOR, Presbítero y de los socios difuntos:

D. Vicente Chardi Ruiz.
D. Pedro Moreno Ros.
D. Elias Villagrana Borrull.
D. Rosario Moret Lara.
D. Carlos Lázaro Muñoz.
D. José Martínez Escriba.

D. Joaquín Alós Roselló.
D. Elias Ruiz Tarazona.
D. Francisco Ruá Montesa.
D. Enrique Irazzo Escoto.
D. José Navarro Anchel.
D.ª Victoria Soda Sorita.

Terminada la Misa se formará una procesión con la Imagen de la Virgen del Carmen para ser trasladada al lugar preparado en el Barrio donde tendrá lugar el acto homenaje al virtuoso Sacerdote hijo predilecto de esta población:

- Exaltación de la figura de aquel humilde Sacerdote y su relación con la iniciación y construcción del Barrio del Carmen.
- Benédición y descubrimiento de una lápida roturadora, en memoria suya.

Finalizado este acto, se formará de nuevo la procesión para recorrer las calles del Barrio y regresar a la Parroquia. Con el canto del Virslay a nuestra Patrona la Sma. Virgen de Monserrat, se darán por terminados los actos.

Durante los actos, un alomado pirotécnico disparará tracas, tronadores, caracas y otros fuegos de artificio.

Las casas y las calles del Barrio del Carmen estarán engalanadas por los vecinos del mismo.

La Comisión Organizadora y la **Sociedad Cooperativa de Casas Baratas**, se complacen en invitar por este programa, a todos los vecinos de Picanya para que se unan a estos actos conmemorativos a fin de rendir grata memoria a aquel hijo tan querido de todos y acompañar a la Virgen del Carmen Titular gloriosa y Patrona de este Barrio.

Picanya, Junio de 1961

1960. Festa celebració del final del pagament de les cases

Aquesta era la cançó que les dones tomateres de Picanya entonaven mentre treballaven als magatzems. Era el reflex d'una època de grans canvis per al poble de Picanya. El naixement del barri del Carme reflexa la creació d'un nou estil de vida per a molts dels seus veïns. Va ser En Vicent Serrador Alejos, fill d'aquest municipi, qui va impulsar la creació d'una societat de «cases barates», perquè les famílies més humils pogueren tindre el seu propi habitatge. El pare rector sempre va comptar amb l'ajuda de Joaquín Alós, Francisco Baixaulí, Vicent Jardí, Vicent Escrivà Martínez i la mestra Victòria Soda Sodita.

Foren moments difícils, però aquest personatge, de gran interès històric local, va haver de viatjar a Madrid amb una de les famílies amb millor posició de València, els Villalonga, que el van aconsellar per tal de fer realitat un somni de molts llauradors de la població.

El 18 de juliol de 1961, dia en què es va celebrar una festa a la Verge del Carme i homenatge a En Vicent Serrador Alejos, en el qual es va descobrir una placa commemorativa en el seu honor. En Fancisco Baixauli Serrador, aficionat a la poesia i als escrits versats ens deixà per al record de tothom les següents paraules, transcripció literal.

Fiesta a Nuestra Señora del Carmen y homenaje a Don Vicente Serrador Alejos. En acción de gracias, organizado por la Cooperativa de Casas Baratas de Picanya.

Vecinos de Picanya y cuantos me escuchan. Para muchos de los presentes no hace falta explicación alguna, para ensalzar la figura de aquel humilde sacerdote, ¡porque lo conocieron!

Pero hoy muchos de nosotros que por su corta edad solo lo conocieron por referencias y otros ni por referencias, pues para todos hace falta un breve resumen de su vida, su manera de ser y su modo de pensar. Yo no sé si podré desenvolverme, porque es tanta la emoción que me produce este acto, que tengo una excitación de nervios, que casi no me dejan hablar, pero con el ruego a la Santísima Virgen, titular gloriosa y patrona de este barrio, confío en ella una vez más, para poder salir del paso.

Don Vicente Serrador Alejos, a quien hoy estamos rindiendo este homenaje, era hijo legítimo de este pueblo, de padres muy católicos, pobre de cuna. A los once meses de edad quedó huérfano de padre, por un ladrón asesino que le mató, sin más causa ni motivo que la de robarles el fruto de su trabajo, que era el sustento de su esposa y tres hijos. Se multiplicó la pobreza.

Ante la necesidad tan imperiosa, su pobre madre, en contra de su voluntad le inclinaba a que fuese labrador; pero el niño quería ser sacerdote. Con la ayuda personal y material del que por aquel entonces era cura párroco de esta parroquia, Don Manuel Piñana, que en paz descanse; empezó sus estudios en el seminario de Valencia. Durante ello, todos los días viajaba a pie.

Los 30 céntimos que valía la ida y vuelta adquiría una barra de kilo de pan, dato muy interesante de su gran vocación sacerdotal.

El día 17 de abril del año 1892, Pascua de Resurrección y en la que se celebraba la Festividad de San José, que se había aplazado para ese día para darle más brillantez a ese acto, oficiaba su primera misa solemne en la parroquia de Picanya, día de júbilo para todo el pueblo, ya que era el primer sacerdote hijo de Picanya que se incorporaba al servicio del Señor.

La primera localidad donde fue destinado, Pinet; de

esta localidad fue trasladado a Denia, después Torrente. Su estancia en esta localidad fue de 14 años, donde se le conocía como el Vicariet; luego a Benimamet, donde hacía falta un Don Vicente Serrador, para problemas muy apremiantes y ante la protesta de un pueblo que no quería que se marchara, él, obediente y humilde, cumplía lo ordenado. Dos años tardó en arreglar los problemas que amargaban esta localidad.

Luego estuvo 7 años en la parroquia del Pilar de nuestra ciudad, Valencia.

Después una de las mejores plazas en Valencia, que se encontraba vacante, solicitada por más de 200 e influenciada por otros tantos; el Vicariato de la Parroquia de San Pedro en la Metropolitana de Valencia, se la ofreció a él, El Excelentísimo y reverentísimo Señor Arzobispo de Valencia de aquel entonces, en compensación a su obediencia y los méritos a los que se había hecho acreedor. He aquí cuando empezó su gran obra de caridad, la recogida en procesión de todos aquellos que siendo huérfanos de padres, otros abandonados por ellos y otros que abandonaban a sus padres, por mal instinto; pero todos se agrupaban sin pensar otra cosa que el robo y el mal, esos eran sus mejores amigos, los limpiaba, les quitaba la miseria, los vestía, los gobernaba y les buscaba colocación. Les creó una escuela, les daba la lección, luego cuando ya el número de ellos superaba los 200, se creó una junta de protección, incluso profesores, enseñándoles el camino de la verdad y el respeto mutuo, con el que casi todos llegaron a ser hombres completos.

A finales del año 1925, conociendo el Real Decreto Ley del 10 de octubre de 1924, se desplazó a su pueblo natal, Picanya, porque sentía la necesidad que se avecinaba de viviendas, para acomodar a familias modestas. Algunos lo comprendieron, ¡muy pocos!, porque cansados y desengañados de tantas promesas y tantas mentiras de todos aquellos que lo daban todo sin tener nada, y que nada se convertía en realidad; dudaban si sería también uno de tantos.

De 50 casas que era el proyecto, se quedaron en 29 y con la ayuda de unos pocos, especialmente la de D. Joaquín Alos Roselló, que trabajó incansablemente a sus órdenes, se constituyó la cooperativa aportando cada

1960. Festa celebració del final del pagament de les cases

uno de los socios 100 pesetas. Pudiendo retirar el 75% en el momento de pedir la baja. Fueron 12 los que solicitaron la baja, no pudiendo ser cubiertas por los vecinos de este pueblo, admitiendo socios de fuera de la localidad y agradeciéndolo, los socios debían aportar el solar más el 10% del coste de la construcción y el estado concedía una prima del 20%, con arreglo al producto oficial, aprobado a favor de los socios una vez terminadas las obras. Pues bien si solo con 100 pesetas aportadas por cada uno de los socios tuvimos 12 bajas, si se hubieran de haber cumplido nuestras obligaciones, ¿cuántas hubieran sido las bajas?

Con su influencia y amistades, la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Torrente, de la que el había sido fundador, facilitó la cantidad suficiente para pagar los terrenos, donde se tenían que edificar las 29 casas, y el 10% lo aportaron los materialistas, para cobrarlo a la concesión de la firma del estado. Pero fueron muchos los problemas que se presentaron, casi todos insolubles, y cuando ya

estaban terminadas las casas, vino el cambio de régimen, la República, y se demoraba de día en día y de año en año la concesión del estado, creando problemas no solo a la cooperativa, sino a los materialistas. En aquel momento dudaban hasta los que habían creído en él. Para consolarnos nos decía: «tener fe, todo saldrá bien». Un día, inesperadamente, cuando se creía todo perdido, recibió la cooperativa, un mandamiento de pago a su favor de 104.983 pesetas, que accedía la concesión del estado, con arreglo al proyecto oficial presentado. Pero él no estaba contento, porque se habían perdido 21 casas, para 21 familias modestas y estaba al alcance de todos.

Jamás quiso admitir agradecimiento alguno. Todo se lo debíamos a la Virgen del Carmen, siendo el quien lo denominó Barrio de Nuestra Señora del Carmen y costeó el cuadro que luce en una de sus fachadas de este barrio.

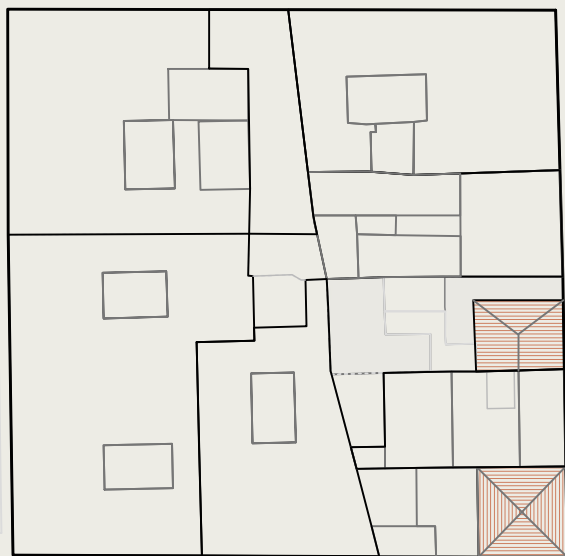
Don Vicente nació, vivió y murió pobre, dudando si había cumplido con su deber de buen cristiano. Dos fueron las personas que le dieron su máximo apoyo, en su juventud Don Manuel Piñana, cura párroco de Picanya y, en su vejez, otro cura de la parroquia de Picanya.

Fallecido él, fallecido Joaquín Alós, fallecida la persona con la que él nos había puesto en contacto con el Instituto nacional de la vivienda, se presentaron problemas de suma gravedad, pero poco a poco se fueron solucionando, siempre gracias a la providencia de la Virgen del Carmen.

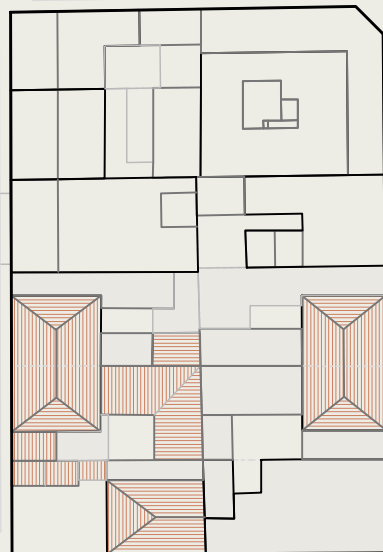
18 de Julio 1961.

En l'actualitat quasi totes les cases pertanyen a fills, nets, nebots i descendents d'aquelles 29 persones que arriscaren tot el que tenien, i no tenien per un habitatge digne. Algunes de les cases han sigut venudes, per circumstàncies distintes, però són els casos mínims.

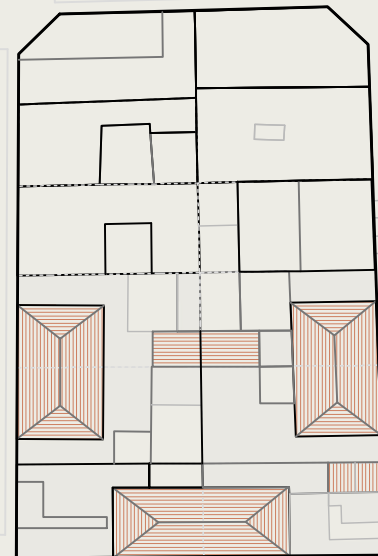
carrer Sant Joan Baptista

carrer Verge de Montserrat

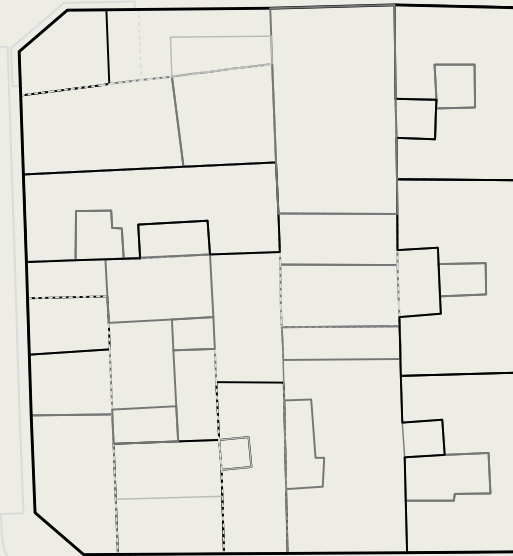

carrer Vicente Serrador

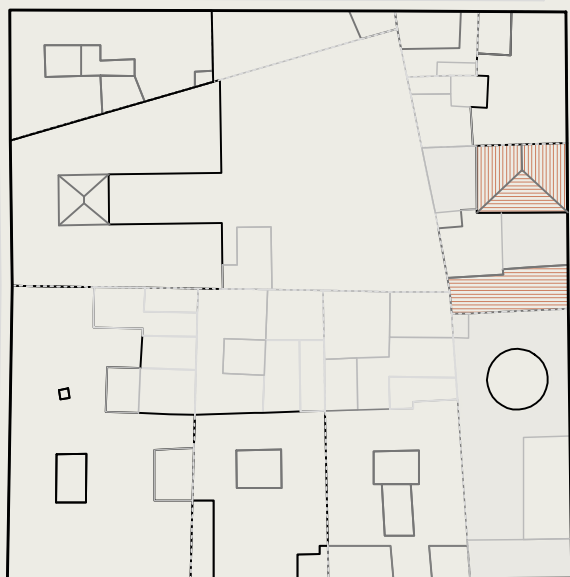
carrer Sant Pasqual

carrer Torrent

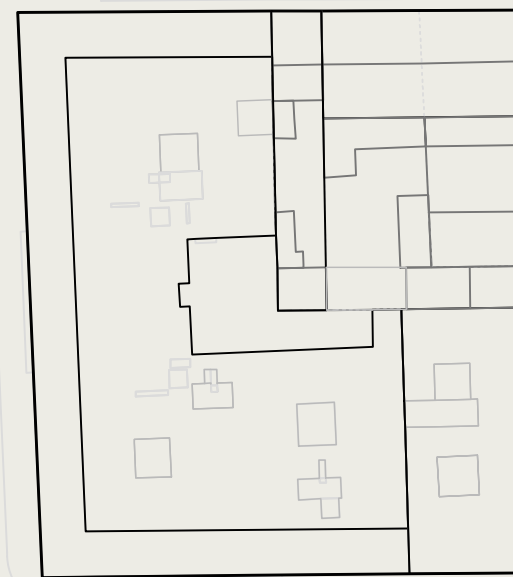

avinguda Ricardo Capella

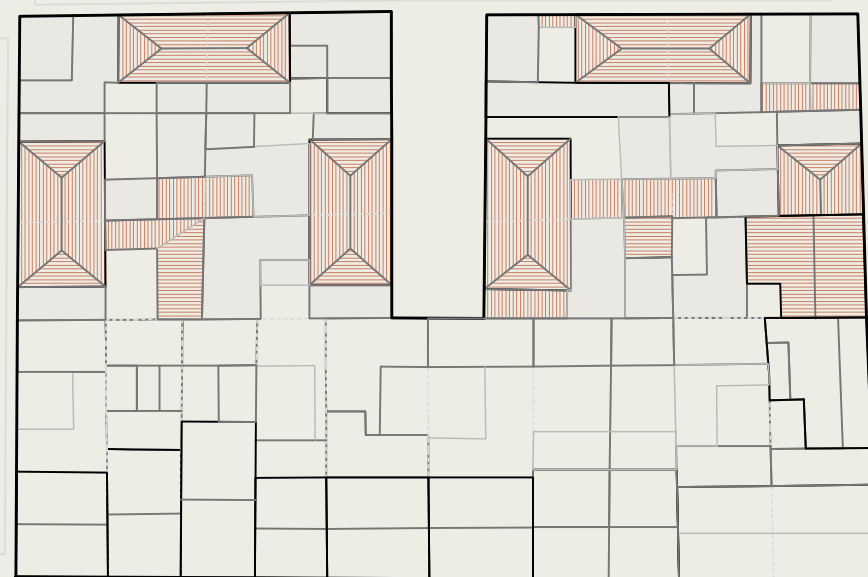
carrer Verge del Carme

carrer José Martí Ros

carrer Bonavista

1955. Festa de la coronació de la Mare de Déus de Montserrat

5. LA FUNDACIÓ DEL BARRI: LA FIGURA D'EN VICENT SERRADOR ALEJOS

5.1. Dades biogràfiques

En Vicent Serrador Alejos va nèixer al municipi de Picanya l'any 1868. Segons la informació d'aquells veïns del poble que encara el recorden, el lloc concret va ser l'Alqueria del Serrador ubicada a la partida del Realenc de Picanya.

La casa de camp on va viure la família del futur rector complia les funcions pròpies d'aquest tipus d'habitatge tradicional. Malgrat la seua llunyania del poble, era només la distància física allò que el separava dels ciutadans de Picanya, perquè sempre va ser una persona benivolguda per tots.

Només queda en la memòria de pocs afortunats el paisatge de l'Horta a finals del segle XIX. La gent major de hui en dia va ser qui va veure amb els seus propis ulls, i va viure en les seues pròpies carns una època marcada per la fam, la tristor i la pèrdua d'il·lusió.

Les alqueries, eren les construccions senyorials més extenses per l'horitzó del camp valencià. Acostumaven a ser de dues plantes, i algunes d'elles incloïen als voltants altres tipus de cases. Tant l'exterior com la distribució de les cases estaven pensades per poder donar resposta a les necessitats de la vida agrícola.

En l'Alqueria de Serrador la construcció era quadrangular amb un pati central on s'ubicava al mig un pou d'aigua propi. Al voltant d'aquest espai es situaven les cases, de dimensions no massa grans i amb les mínimes dependències.

La majoria de les famílies que vivien a l'Alqueria optaven per l'arrendament de les cases i dels camps, una fórmula amb la qual podien suportar les despeses familiars i quasi totes elles portaven com a cognom Serrador, d'ací que el lloc es conegués amb aquest mateix nom.

En Vicent era el menor de tres germans: Mariana, Vicenta i Vicent. Va nàixer al si d'una família que tenia com a professió el camp, i va créixer conscient que el futur que l'esperava era ser llaurador. L'episodi més tràgic dins la seua existència va ser l'assassinat de son pare, que va morir als pocs mesos de nàixer. Conten les veus de l'antigor que tot va ocórrer a l'antic camí de Picassent, mentre transportava herba per als animals del poble.

Però molt prompte, quan el pare Vicent encara era xiquet, va anar creixent una forta devoció pels manaments de l'Església. Els primers anys d'infantesa van transcórrer sempre entre les parets del temple picanyer. La seua missió, fins que va arribar a l'edat adequada era ajudar a missa com acòlit o cobrant les quotes de la Confraria de la Puríssima Sang.

Malgrat que Mariana, la seua mare, va tindre mol clar quin seria el futur del seu fill i esperava que continués la tradició camperola del pare, des de molt prompte va despertar la inclinació i devoció de Vicent, decidit a encaminar la seua vida a la difusió del catolicisme i a la lluita per la classe obrera més perjudicada pels avatars de la vida.

L'ajuda que va rebre per part de familiars i sobretot del suport, tant personal com material, de qui, en aquell moment, era el rector de la Parròquia de Picanya, En Manuel Piñana, feu possible que ingressara al Seminari de València situat en el carrer Salvador.

Al curs acadèmic 1891-1892, els alumnes matriculats eren 1300. Dels quals els següents eren interns: en el Seminari major 120, Seminari menor 85, Seminari pobres 80, Col·legi San Josep 300, Corpus Cristi i Santo Tomás 20, Col·legi San Vicent i els de la Beneficència Misericòrdia i Sant Joan Baptista 50.

El total d'alumnes interns eren 655, i els alumnes externs 645. Amb un total conjunt de 1300.

Durant tot el temps que assistia al Seminari, viatjà junt a la seua germana Vicenta, que va ser una de les primeres dones del

1955. Festa de la coronació de la Mare de Déus de Montserrat

poble que començà a treballar a la fàbrica de la seda, on desenvolupava la tasca de filadora. Era tanta la caritat del «vicariat de Picanya» que per tal d'estalviar els 30 cèntims del viatge amb tren, els germans preferien anar a peu a València pel camí Fondo. Com que a l'època de la qual parlem es podia comprar un pa d'un quilo de pes per aqueixa quantitat de diners, aquesta era una de les oportunitats que tenia per ajudar a l'economia familiar. Tanta era la seua preocupació pel futur de la seua família que, en sentir-se responsable de la seua mare i els seus germans, durant els mesos de l'estiu havia de compaginar l'estudi amb el treball al camp.

5.2. Qui va ser dins del món eclesiàstic

La història religiosa de Vicent Serrador Alejos comença l'any 1892, des del moment en què va ser ordenat sacerdot. Des d'aleshores, fins a la seua mort sempre va tindre present la preocupació pels grups socials més desvalguts: els treballadors, el orfes o els anomenats per ell mateix com a «descarrilats», els malencaminats.

El dia 1 del mes d'abril s'escrivia una nova pàgina de la vida d'aquest veí tan particular del poble de Picanya. Era l'inici del viatge eclesiàstic de Vicent Serrador, un home conscient de les

desigualtats socials. I així va voler actuar des d'on ho tenia més accessible: el poble que el va veure nàixer.

Però el més important dins la seua trajectòria eclesiàstica arribaria uns dies més tard, concretament quan va cantar la primera missa a l'església de Nostra Senyora de Montserrat de Picanya. Segons conten els veïns del poble, el dia de l'estrena professional era Pasqua de Resurrecció i aqueixa mateixa jornada se celebrava, també, la festivitat de San Josep.

L'acte no podia tindre més esplendor, ja que oficiar la missa major d'un dia tan transcendent a l'església de Picanya, era la millor de les maneres perquè tot un poble se sentís enorgullit d'un fill picanyer.

D'aquest dia es recorda una gran festa en tot el municipi, ja que era el primer veí que s'incorporava als manaments de l'Església. Deixava a sa mare i als seus germans per tal d'ajudar a uns altres germans, els grups de joves valencians socialment considerats com a «causes perdudes».

Aferrat sempre a les seues arrels, conten, els qui el van conèixer, que sempre va preferir ser vicari, perquè era la manera de poder triar sempre el poble en el qual volia fer les accions de millora espiritual. Però no només era l'ànima la preocupació de Vicent Serrador, ja que una de les seues prioritats sempre va ser acollir els més necessitats.

El primer destí eclesiàstic del rector de Picanya, es recorda que va ser l'Església de Pinet, l'any 1892. Després va ser traslladat a Dènia, on va estar al càrrec dels feligresos de la parròquia de Nostra Senyora de l'Assumpció. Al cap d'uns mesos, el vicari de Picanya viatjava cap a Torrent per tal de dur endavant l'església de l'Assumpció de Nostra Senyora. Una de les feines de major responsabilitat que va haver de resoldre durant els anys que va dedicar a l'Església catòlica.

Torrent 1894

El nostre protagonista va ser destinat a Torrent com a vicari de l'església de l'Assumpció de Nostra Senyora, al llarg de 14 anys. Se'l coneixia pel nom del «vicariat», per la seua joventut, durant els anys que va passar en el poble veí.

El 13 de juliol de 1889, En Manuel Pavia va prendre possessió del curat de l'església de l'Assumpció de Torrent, com a rector ecònom. Aquest rector va faltar el 22 d'octubre de 1903.

En el 1903, el 29 d'octubre, fou nomenat Arxipreste de Torrent, En Salvador Muñoz Álvarez, fins l'11 de novembre de 1911.

El municipi de Torrent, durant aquests anys, era cap de partit judicial des del 2 de juliol de 1846. Açò suposava que el càrrec eclesiàstic atorgat era d'Arxiprestat.

Cap al 1905, la població era de 8.828 persones al registre municipal. De tots ells, més de cinc mil habitants vivien de l'agricultura i la resta s'ocupava en activitats comercials i artesanes, amb les quals la incipient classe proletària va descobrir noves formes de treball, aleshores pensades per a una minoria. Entre les activitats que oferien més llocs de treball estaven les fàbriques d'alcohol, les de xocolate, calçat, graneres i terrisseria. Quasi tots aquests sectors gremials, són ja part de la memòria col·lectiva de l'horta valenciana, perquè hui en dia són molt poques les famílies que continuen la tradició artesana. I com si d'una senyal d'identitat es tractés, els torrentins de l'època eixien dia sí, dia també, a comercialitzar els seus productes per tot el país, i d'ací mateix va provindre la famosa dita: «Allà on vas et trobes un torrentí».

Però malgrat el sorgiment de nous oficis, l'agricultura continuava sent a Torrent la dedicació principal dels seus habitants en les primeres dècades del segle XX. I aleshores, l'economia local havia de suportar les conseqüències que comportava ser un poble fonamentalment agrícola.

El fet de ser un municipi que vivia del camp de secà, va condicionar la necessitat d'obrir nous camins d'ocupació que amb el pas del temps va donar lloc al desenvolupament industrial del municipi. Malgrat que aquesta situació de beneplàcit econòmic, va arribar molts anys més tard, concretament el 1970. Una època que se'ns queda un poc llunyana per al nostre llibre.

5.2.1.1. Oficis parroquials realitzats per clergues

Vicent Serrador es va formar en el seu ofici com a rector, però també va desenvolupar altres tasques dins la parròquia. L'ofici parroquial que realitzava a Torrent, dins l'església de l'Assumpció de Torrent, va ser el d'arxiver.

Segons recull Adrià Besó Ros al llibre *Una Parròquia de la Diòcesis Valentina: La Asunción de la Iglesia de Nuestra Senyora de Torrent*, (segles XIII-XX), alguns oficis que estaven relacionats amb l'administració de les rendes per a les parròquies van desaparèixer, com per exemple el sindicat.

El nomenament dels càrrecs que van perdurar durant aquesta època depenia exclusivament del rector, segons es desprèn de l'acta de la reunió del clergat celebrada l'11 de juliol de 1899. Segons l'escrit, en prendre possessió el nou rector, el senyor Manuel Pavia, va confirmar en el seu lloc a tots els càrrecs exercits, tant per clergues com per persones laïques. En aquest any dos dels membres del clergat van ser responsables dels oficis parroquials: el senyor Juan Bautista Daries, vicari segon i Vicent Serrador Alejos, vicari tercer, que desenvolupava les tasques d'arxiver.

Amb el pas del temps es va configurar el concepte d'arxiver històric, i la seua funció era emmagatzemar els documents que procedien d'etapes anteriors, molts dels quals van perdre la seua validesa jurídica amb la desaparició de les propietats desamortitzades i l'extinció dels censos.

En Vicent Serrador Alejos sempre va ser coneixedor de la preocupació de l'església per les masses treballadores de l'època i va ser un gran seguidor de les reflexions del Pare Antonio Vicent, molt venerat per l'acció social a Espanya i considerat com el primer impulsor del «catolicisme social». A més a més, aquest va saber apropar-se a una de les col·lectivitats de l'època que més renom tenia en aquell moment. Es tractava de l'anomenat «*Circulo Católico*», entitat fundada el 7 de setembre de 1887 pel vicari En José Méndez Piñana, el primer secretari de l'organització.

Considerada com una entitat més religiosa que social, es caracteritzava per defensar una bona relació i bon tracte entre patrons i obrers.

L'objectiu de l'entitat consistia a millorar la conscienciació religiosa, moral, intel·lectual i econòmica de les classes obreres. Entre les tasques que realitzava, portava a bon terme grans objectius, com l'organització de classes nocturnes de primera ensenyança, on Vicent Serrador participava activament. Formava també part del projecte, la constitució d'una biblioteca, o l'organització de vetlades científiques, exposicions i conferències de tot tipus, tant culturals com polítiques. Tots aquests actes destinats al foment de la cultura estaven regits per un reglament redactat als cercles obrers catòlics, on es recollien totes les seccions, finalitats i sistemes organitzatius a què podien donar lloc i pel qual s'havien de regir.

Fomentaven una associació entre els socis, per a l'adquisició d'adobs i compra de llavors, i promovien tot allò que repercutia en l'aspecte econòmic dels llauradors.

5.2.1.2. De l'Església a la Caixa d'Estalvis

Un esdeveniment tràgic —ocorregut a la localitat valenciana de Catarroja— va ser motiu suficient per a dissenyar el pla estratègic de pagament dels préstecs que havien de suportar els obrers, per tal de poder viure dignament. El barri de Cases Barates de Picanya, anomenat del Carme per la devoció de Vicent Serrador, va trobar en aquest sistema de pagament la fórmula «a terminis», per a donar eixida als rebuts mensuals.

Quan el forense Tomàs Miquel Planells va certificar la mort, per suïcidi, d'un veí de Catarroja i es va esbrinar que el «mòbil» va ser la desesperació de l'home per no poder afrontar els seus pagaments, el Cercle Catòlic va reaccionar ràpidament buscant una solució a l'angúnia dels obrers. L'acord va aplegar ràpidament, de part dels integrants del grup social, i arribaren a la conclusió de crear un sistema de crèdits a un interès mòdic.

La idea va ser acollida satisfactòriament, i en realitzar els tràmits pertinents s'acordà crear «la caixa» amb el títol de «Caja Rural del Circulo Católico Obrero de San José».

Un temps després, la fundació canvià el nom original pel de «Caixa Rural i Sindicat Agrícola». Seria uns anys més tard, concretament al 1944 quan adoptà el nom de «Caixa General d'Estalvis i Mont de Pietat de Torrent». L'evolució de la nomenclatura del banc d'estalvis passà també per la denominació al 1969 de «Caixa d'Estalvis de Torrent». Durant la dècada dels anys huitanta adoptà el nom de «Caixa de Torrent» per a convertir-se en el que hui en dia hem conegut com a «Caixa d'Estalvis del Mediterrani» per la fusió amb la Caixa del Mediterrani als anys noranta. En el any 2012, com a conseqüència de la forta crisi que travessa, la Caixa del Mediterrani és absorbida pel Banc Sabadell.

Els primers estatuts de l'entitat daten del 10 d'agost de 1906, malgrat que, posteriorment, l'any 1944 s'aprovaren uns altres renovats. Cap al 1957 es reformaren alguns articles per a poder respondre a les necessitats que el moment exigia. Els estatuts classificaven als socis en quatre classes: eren consellers, qui aportaven un capital mínim de 250 pessetes; propietaris, si feien una aportació mínima de 25 pessetes; obrers, si no aportaven quantitat alguna, i els honoraris, quan se'ls reconeixia serveis prestats a l'entitat. El ser soci donava dret a tindre «veu i vot» en la junta general, així com poder obtindre crèdits de l'entitat.

Els òrgans d'administració eren tres: la junta general, el consell d'administració i una comissió permanent. El consell d'administració estava format per set vocals, tres dels quals eren elegits pels consellers, un pels socis propietaris, un pels obrers i, per últim, un elegit per la junta directiva del Cercle Catòlic. El consiliari o rector que aquesta entitat delegava, era al mateix temps vocal nat, i es va elegir per primera vegada a En Vicent Serrador Alejos. Entre els vocals elegits designaven al president, vice-president, secretari i tresorer. Com venia redactat als estatuts, aquests quatre càrrecs cessaven al renovar cada consell, cosa que es realitzava cada dos anys.

Els préstecs que es podien obtindre eren de tres tipus: amb fiança personal, garantia de paga i senyal, i d'hipoteca. A més a més, a l'article 66 dels estatuts es deixava oberta la possibilitat d'aprovar préstecs a persones que no eren socis de l'entitat, i tenien preferència els socis del Cercle Catòlic.

El grup d'homes que feren possible la fundació de la Caixa de Torrent, amb l'esperit dels cercles catòlics i la justificació legal, per a dur endavant aquesta tasca van ser: Tomás Miquel Planells, Francisco Torán Fabiá, Tomás Baviera Baviera, Leocadio Ferraro Miquel, Eulogio Piqueres Simó, Francisco Miquel Ros, Vicente Sancho Fabiá, Lamberto Miquel Ros, Gaspar Ripio Moltó, Isidro Miquel Company, Fermín Baviera, Miguel Reig Chisvert, Francisco Andreu Olmos, Vicente Chuliá Ortí, Miguel Navarro Palau, Pascual Miquel Ros, i els sacerdots N'Agustín Palau Rodríguez i En Vicent Serrador Alejos.

La manca de llibres històrics sobre el temps que estem tractant té com a conseqüència que moltes dades no hagen sigut recuperades. Per exemple el referent al llistat de membres del primer consell d'administració, però si consta qui actuà de secretari.

Segons ressenya Vicente Beguer Esteve en el llibre *La Caixa General d'Estalvis i Mont de Pietat de Torrent*, no es pot donar el nom dels primers entre 1906 a 1918. També se sap que Vicent Serrador Alejos va tindre les funcions de sacerdot delegat i d'administrador caixer fins 1913, any en què va ser traslladat a la parròquia de Benimàmet. Seria Agustín Palau Rodríguez qui el va substituir al càrrec.

La participació d'un rector en el consell directiu es va extinguir a l'any 1977, degut a les noves lleis del Reial Decret 22/90, que canviava el sistema de representació de les caixes d'estalvis.

La importància dels cercles catòlics a València fou molt gran, si ho comparem amb la resta dels pobles, que integraven l'Estat Espanyol. El 1895, el nombre de socis dels cercles de la diòcesi de

Parròquia de Sant Vicent de Benimàmet

València era de més de vint mil. Socis, que formaven part de 73 institucions, mentre a tot l'Estat Espanyol no s'arribava als trenta mil.

L'auge dels cercles va contribuir a la constitució de 1909, de la Federació de Sindicats Catòlics de València, de base agrària i més tard a la Federació Nacional Catòlica Agrària.

5.2.2. Parròquia de Sant Vicent de Benimàmet, 1908

El cementeri d'aquesta localitat estava completament en ruïnes, per la qual cosa es realitzà un nou cementeri.

A principis del segle XX es funden nombroses associacions, entre les quals, La Germandat de Llaureadors i la Societat de Col·lombicultors. Es construeix a més el col·legi públic, a la plaça del doctor Ximeno, edifici hui convertit en ajuntament pedani.

El 1908 s'inaugura la primera part de l'actual cementeri, que fins aquell moment es trobava als voltants de l'actual carrer Pego; i al mes de febrer de 1914 les escoles de l'Ave Maria, en principi com a col·legi de nenes pobres. En 1910 el cens era de 2.162 habitants.

5.2.3. El pas per l'Església del Pilar a València, 1916

La parròquia del Pilar de València va ser creada l'any 1902, i substituïa a la de San Lorenzo Màrtir, que va ser alçada l'any 1239. Estava regida pels Frares Menors Observants (franciscans). Es trobava, en

travessar l'horta, pel camí de Madrid, i camí de Barcelona fins Marxalenes i el carrer Sagunt.

El cardenal Sebastián Herrero Espinosa, Arquebisbe de València, nomenà com a primer titular de la parròquia del Pilar i San Lorenzo al reverend Tomás Valls, qui va ocupar aquest càrrec solament durant sis mesos. Aquest rector passaria a regir l'església d'Ontinyent per permuta del seu propietari, En Manuel Piñana Mateu, i va prendre possessió de la plaça en juny de 1902.

La bona relació entre Manuel Piñana, rector de Picanya, durant els anys en què Vicent Serrador va ser estudiant va ser un motiu fonamental perquè aquest fora enviat a l'Església del Pilar, a València, amb el paper de coadjutor l'any 1909.

Seria durant aquests anys quan va començar la gran obra de caritat de Vicent Serrador, motivat per la situació per què passava la societat valenciana. L'atur, va ser la gran preocupació en les famílies, i com a conseqüència, l'encariment dels preus i el problema dels habitatges, sobre tot, en referència al sanejament de les cases i de la construcció de cases noves, el lloguer etc.

Com ho ressenya la premsa del moment, els moviments de tipus socials que començaven a sorgir durant aquests anys, es mostren actius per la defensa de la classe obrera treballadora i les situacions on més desafavorida podia trobar-se.

Els anys que va transcórrer a la parròquia valenciana, el rector de Picanya es va mostrar sempre preocupat pels xiquets que deambulaven pels carrers. Alguns perquè havien quedat orfes i vivien literalment «al carrer», altres perquè havien sigut abandonats pels seus pares o fins i tot, hi havia grups que decidien deixar a les seues pròpies famílies per buscar un treball i buscar-se la vida. Molts d'ells procedien de pobles de València, i d'altres arribaven de llocs com Conca, Terol i Albacete.

Una de les iniciatives més reconegudes de Vicent Serrador va transcórrer el dia 16 de maig de 1916. En Vicent i tres xiquets s'encaminaren a la barriada d'Arrancapins de la ciutat de València. Era un barri obrer integrat per unes catorze fàbriques on diàriament acudien al seu treball unes tres mil persones dels dos sexes.

El que anys més tard s'anomenaria com l'escola d'Arrancapins va tindre el seu començament gràcies a la tasca de Beatriz Peinado i Don Santiago Irizarri.

Tres dels xiquets que acompanyaven a Vicent Serrador van voler ser adoctrinats per poder prendre la Primera Comunió. Bea-

triz i Santiago es van oferir a dur endavant la formació dels xiquets, tant pel que feia a la matèria religiosa com a la primera ensenyança.

Uns dies més tard el pare Vicent va visitar la casa de Beatriz, i es trobà a diu alumnes que, en nou metres quadrats, sis cadires, una taula i un quinqué de ma, llegien escrivien i feien contes en la pissarra o en terra al voltant del senyor Irizarri.

Després d'un any, eren 75 joves els que rebien educació en aquest diminut local. Pagaven de lloguer 20 pessetes i com Santiago, convertit en mestre, només guanyava en la intendència 3 pessetes diàries, va ser necessari acudir al Consell particular de les conferències de San Vicent de Paül per a pagar el lloguer. Molt generosament aquesta organització va subvencionar l'escola amb 25 pessetes mensuals: 20 per al lloguer de la casa i 5 per a la llum. Manuel Piñana va ser el primer protector de l'obra, en col·laborar amb el mobiliari i fundar el primer magatzem de roba que en l'actualitat encara existeix a l'església del Pilar de València, convertit en l'oficina d'ajuda a l'emigrant. La finalitat era poder vestir i alimentar els més necessitats.

5.2.4. A la Parròquia de San Pere. Catedral de València

Des de 1916 fins a 1936, data en què va començar la guerra civil espanyola, Vicent Serrador va estar al capdavant de la Capella de Sant Pere. Aquesta vacant estava considerada com una de les millors de la Catedral de València. Malgrat que va ser sol·licitada per quasi 200 influenciats, l'arquebisbe de València En Prudencio Melo, en compensació a la seua obediència i mèrits va oferir a Vicent Serrador, la Parròquia de Sant Pere, de la Catedral de València.

Va prendre possessió del càrrec el 16 d'octubre de 1916. La casa on anava a transcórrer bona part de la seua carrera estava ubicada al carrer Barchilla núm.4, on també vivia En Juan Miñana, rector de la Capella de Sant Pere, la missió del qual era donar la comunió a tota aquella persona que s'apropara, o ho necessitava en el domicili particular, a les hores que fora, bé migdia, de nit o a la matinada.

En aquest mateix edifici també vivia José Real, sagristà de la Catedral i encarregat d'escriure les partides de defunció, naixement i casament. La convivència a l'edifici dels sacerdots no comportava cap problema, a excepció de les llargues cues de «joves esgarriats»

1923. Vicent Serrador amb d'altres rectors

que anaven a visitar a En Vicent Serrador Alejos i que tan poc agradava als seus veïns. José Real va ser el primer en fer una reclamació al respecte. I sense més ni menys va escriure una protesta a l'arquebisbe de València. La proposta exhortava a un canvi de domicili del rector picanyer a causa de les molèsties que li produïen els lladres i homes de «mala voluntat»; ja que en més d'una ocasió havia sigut objecte de robatori.

Evidentment, l'arquebisbe de València li denegà la sol·licitud. Però la gran habilitat d'aquests joves per a sostroure el que fora i de qui fora també va afectar a En Vicent Serrador. Una de les anècdotes més recordades, contada en una ocasió pel rector, fou quan va adonar-se que li faltava el rellotge i que li l'havien llevat tallant-li la sotana. La capacitat de perdonar del sacerdot era tan gran que encara va poder donar les gràcies, i tot, perquè li havien trencat la sotana vella i no la nova.

La missió de Vicent no era altra que ajudar a tots els necessitats que acudien a sa casa. Calfava aigua per a llavar-los, els donava una pastilla de sabó i roba neta, i després els donava de menjar. També els buscava una feina d'aprenents.

A poc a poc, les famílies més adinerades de València van anar coneixent l'obra de Vicent Serrador i van voler ajudar al rector en la creació de l'escola d'Arrancapins, per tal d'organitzar a tots els

joves que vivien al carrer. Un catedràtic de la Universitat —de literatura—, i algunes senyores de la noblesa, organitzaren al Centre Escolar i Mercantil, una vetllada el 17 de novembre de 1917 on van assistir uns 135 xiquets. Aquest seria el primer acte públic de l'escola.

Amb aquesta fabulosa ajuda es fundaren:

Una escola graduada.

Una congregació Mariana.

Un centre catequista.

Una caixa dotal.

Una cooperativa i secció benèfica.

Un secretariat.

Una casa de família i recollida de jovent desemparat.

Tota aquesta missió estava encapçalada per Vicent Serrador, conegut per tots com «el Pare dels *golfos*». Convertit en director de l'escola que tenia el nom de «Escuela de la Sagrada Familia de Arrancapinos», va ser reconeguda oficialment l'any 1924 i aprovada pel Bisbe de Tortosa, Fèlix Bilbao.

L'escola que va fundar el rector de Picanya podia sobreviure gràcies a les almoines de la gent. Només una vegada van tindre problemes a fi de respondre a les despeses. Va ser l'estiu de 1919 quan els donatius van ser molt pobres i es tenia un deute de 1500 pessetes de diverses factures.

Però unes setmanes més tard reberen el donatiu d'un senyor que anònimament donà 2.000 pessetes, amb les quals es pogué pagar el deute i continuar les activitats de l'escola.

Durant la formació de l'expedient de legalització de l'escola, Vicent visità als Senyors de Gadea, que interessats per la situació econòmica de l'obra, li recomanaren que demanés ajuda del repartiment dels beneficis que sobraven de les festes de la coronació de la Mare de Deu dels Desemparats. Tot i seguint aquestes indicacions, Vicent visità al secretari de la coronació, En José Ibarra, que el va incloure en el llistat de beneficiaris. Un dies després van ser adjudicades 1.500 pessetes. Van ser molt ben aprofitades, ja que del total dels diners es pagaren els deutes de l'escola. 974 pessetes van ser destinades als magatzems del senyor Cogollos; 479 a En Pascual Moreno, per roba de punt; i 100 a Na Maria Ibáñez per la confecció de la roba. Així, d'una manera o d'altra, la pluja benèfica anava caient sobre ells, tot i sabent que es confiava a la «providèn-

cia», com deia Vicent Serrador. Concretament fins al mes de maig de 1931 havien passat pel llibre de comptes 85.000 pessetes.

5.3. Publicacions

5.3.1. La revista *Cosas de Chicos*

Una de les iniciatives que va portar endavant Vicent Serrador com a complement de l'escola popular que va fundar a València, va ser la revista anomenada *Cosas de Chicos*. I tant que eren «coses de xics» perquè del que es tractava era d'instruir els joves que podien accedir dignament a l'escola.

El mètode d'ensenyament al centre es fonamentava en la lectura de llibres. Des d'un punt de vista pedagògic consistia a simplificar la formació de l'alumnat fent-la més comprensible a través de gràfics, mapes, estampes i altres objectes. Així fa referència el llibre quan diu:

De la instrucción: Como quiera que la mayor parte de los alumnos que concurren a nuestras clases son aprendices de quince fábricas.

En la classe d'escriptura, per exemple, se'ls ensenyava als alumnes a pintar lletres, aprendre els noms de coses, copiar alguna oració gramatical i escriure dictats. Pel que feia a l'aritmètica més elemental, se'ls donava a cadascú una pissarra i guix per a fer els comptes.

En una classe normal els alumnes es reunien per a recitar tots junts la taula de multiplicar, aprenien nocions de gramàtica, geografia, història, doctrina i urbanitat. La didàctica era que els alumnes repetiren en veu alta, juntament amb el mestre, els nous coneixements.

Normalment les classes eren cap a la mitja tarda fins a les nou de la nit i, és clar, el caràcter de l'escola era fonamentalment catòlic. Per aquest motiu, l'alumne que ingressava havia de renunciar als mals costums i agafar el compromís de seguir les pràctiques piadoses que instaurà el Pare Serrador.

L'edició de la revista va ser al 1928 i el fullet constava de 47 pàgines. Començava amb una introducció de la Junta Directiva i després explicava el mètode d'ensenyament que l'escola feia servir.

Estava dividit en set parts, on es tractaven temes com: el pecat, la humilitat i l'obediència; de l'oració, la lectura espiritual i la devoció a la Verge; de la penitència, de l'apostolat dels seglars i la vida de sacrifici; finalment de la Missa i la Comunió.

Tancava el llibre el relat i impressions de la visita d'una catequista a la mateixa església de Picanya.

De fet el Diari de València del 6 d'octubre de 1928, en una de les seccions anomenada «BIBLIOGRAFIA» comenta llargament el contingut del llibret *Cosas de Chicos*.

La venda es feia a totes les llibreries catòliques i el seu preu era de 0'50 pessetes. No tenim constància del número de llibrets que es publicaren, però segons la informació de veïns del poble que recorden la revista ens han comentat que la tirada era d'una revista per any, des del 1927 fins al 1935.

Un altra de les referències que hem pogut trobar en relació a la revista ha sigut al butlletí oficial de l'Arquebisbat de València. El 2 de novembre de 1928 a la pàgina núm.335 queda registrat el següent paràgraf:

Cosas de Chicos, 47 páginas, 14 x 21, 0'50 pesetas. Interesante opúsculo que revela la exquisitez de las almas que viven en los chicos de la calle. Para muchos será esta lectura una revelación que motivará profundas meditaciones, psicológicas, con provecho del mejoramiento propio, al ver los hermosos ejemplos que nos dan los de abajo y con evidente fundamento para estimar y amar al prójimo, en quien pueden esconderse los brillantes actos de vida interior que encantan y admiran.

La Guerra Civil espanyola, la riuada de 1957 i els molts anys que han passat des de l'època que estem descobrint han sigut els motius perquè ens costés tant trobar informació per al llibre. Malgrat que hem tingut grans problemes de documentació, hem anat cercant informes, actes i revistes que ens han ajudat a completar les dades. Un bon exemple ha sigut el descobriment d'una de les revistes *Cosas de Chicos* que publicava l'Escola de Reforma de la Sagrada Família d'Arrancapins.

També tenim informació solament verbal de l'existència d'un altre llibret. És de dimensions més grans i estava titulat amb el nom de *Sagrada Familia*, però no hem pogut trobar cap exemplar.

6. GUERRA CIVIL

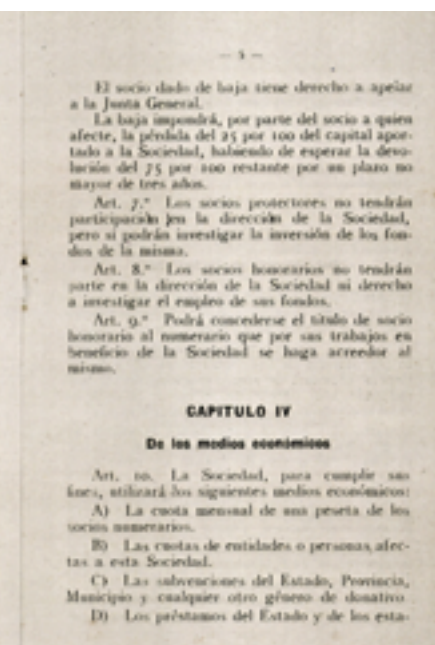
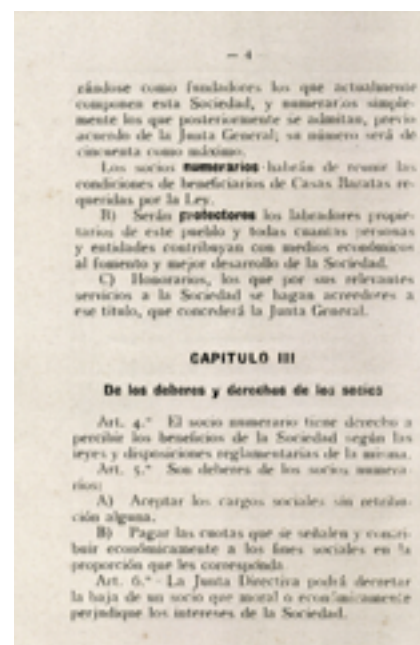
Quan la Guerra Civil començà, En Vicent Serrador es troba a la casa abadia a València. Tot és un gran tràngol. Ell, en companyia dels seus nebots Manuel, José, Salvador i uns amics, esperen l'alçament de Luis Lucia Lucia, líder de la Dreta Regional Valenciana i director del periòdic *Diario de València*. Els dies passen i la vida de tots està en perill, es traslladaren a casa d'uns amics, els senyors Tortosa, propietaris d'una agència de mudances; però el perill era imminent. Els senyors Tortosa enviaren al seu fill Elocadio de 16 anys d'edat, a Picanya portant una carta amagada al calcetí per a Vicent Baixauli Serrador «el forner dels Quatre Cantons», nebot d'En Vicent Serrador. Vicent Baixaulí, amb els seus germans José i Paco Baixauli Serrador, organitzaren la fugida del rector i els nebots a Picanya. José Baixauli Serrador era el jutge de pau, i Francisco Baixauli Serrador formava part del Comité, situat en la Plaça Major, –en l'actualitat el convent de Nostra Senyora de Montserrat–. A mitjan agost de 1936 en un cotxe del Comité, requisat en un dels horts de Picanya, li havien pintat la corbella i el martell de l'UGT. Anaren a València i dugueren a Picanya a En Vicent Serrador i dos dels seus nebots, José i Manuel Ros Baixauli. Al dia següent tornaren a fer el viatge per portar a Torrent a Salvador Ros Baixauli i un amic d'ells, anomenat 'el Cama'. La primera parada va ser en casa

de Na Matilde Olmos, en el carrer de l'església núm.21, gran error!, perquè allí estava amagat el rector Ricardo Capella Claramunt i, dies més tard, s'emportaren al vicari per a treballar en les obres de les carreteres. Però la sentència a mort ja la tenia. Dies més tard el mataren. En Vicent, fou vist per les persones que s'endugueren al vicari. Aleshores, ja no estava segur en casa de la senyora Matilde. Ell va decidir que si sabien que estava a Picanya, prompte o tard el trobarien, i va creure convenient traslladar-se a la seua casa, en el mateix carrer de l'església núm.22. Precisament la casa del xamfrà davant del Comité.

Moltes persones del poble sabien que En Vicent estava en la casa. Fins i tot persones que formaven part del Comité, que l'escribassaven i el ridiculitzaven al carrer, i pensaven que aquell tros de vell encara podia dir una missa. En Vicent comentava als seus familiars: «que important és una missa».

Entrada la tardor, el Comité de Picanya rep una visita d'alts mandataris de l'UGT, on pregunten per En Vicent Serrador. Una de les persones que en aquell moment era allí, va ser qui acompanyà els milicians a la casa. En aquell moment, es trobava a la casa, la seua germana Vicenta Serrador i la seua neboda Pepica Cubells Baixauli. El ressò que s'armà en el poble va ser gran. La gent que es trobava en la carnisseria del *tio* Ramón (carnisseria de «les bobs», –actualment la biblioteca–), eixí al carrer. La gent pensà que en aquell moment s'endurien a En Vicent, però no va ser així. Aquells mandataris no eren ni més ni menys que dos dels *'golfos'* que En Vicent havia acollit bastants anys abans a l'escola de la Sagrada Família d'Arrancapins. Aquest va ser el moment en què la gran obra d'En Vicent era reconeguda i agraïda per aquells xiquets, deseparats i abandonats per tots. Li prometeren al «pare Vicent», com ells el cridaven, que ningú vindria a emportar-se'l, que ells es feien responsables de la seua vida, i van donar ordres estrictes en el Comité per què al pare Vicent no se'l molestara sota cap concepte.

En Vicent Serrador Alejos va faltar el 21 d'abril de 1944, a l'edat de 78 anys, en el seu domicili de Picanya, carrer de l'església núm. 22.

blecimientos de crédito a que se refiere la ley de Casas Baratas, otras entidades y particulares.

El producto de cuantos medios legales acuerde autorizar la Dirección.

Se fija como cantidad máxima para gastos de administración un 5 por 100 de las cuotas de los asociados.

CAPITULO V

Del gobierno de la Sociedad

Art. 11. La Junta Directiva se compondrá de Presidente, de un Vice, de Tesorero, de Contador, de Secretario, de un Vice y cuatro Vocales.

Art. 12. Serán nombrados en votación secreta por mayoría de los concurrentes de la Junta General ordinaria de enero, renovándose por mitad cada año, decidiendo la suerte la primera renovación de los cargos que hayan de cesar.

Art. 13. Ningún socio podrá renunciar al cargo para el que sea nombrado si no justifica plenamente el motivo del porqué no puede ejercerlo.

Art. 14. Todos los cargos podrán ser reelegibles si así se acordara en Junta General y con asistencia de los que resulten desimpedidos.

Art. 15. Las vacantes que ocurran antes de la renovación reglamentaria serán desimpedidas por vocales designados por la Directiva.

Art. 16. La Junta Directiva se reunirá, por lo menos, una vez al mes, cuando lo disponga el

Presidente o cuando lo solicite tres de sus miembros. La no asistencia a dicha Junta sin causa justificada obligará al abono de una penita para la Asociación.

Art. 17. Serán válidas las sesiones de la Junta Directiva por primera convocatoria si asisten la mitad más uno de sus componentes; la segunda convocatoria bastará con tres y el Presidente o quien le sustituya, por orden de cargo.

Art. 18. Los acuerdos de la Junta Directiva se adoptarán por mayoría de votos de los asistentes, y en caso de empate decidirá la Presidencia.

Art. 19. Compete a la Junta Directiva dar cumplimiento a los acuerdos de la General y adoptar cuantos hagan falta para la buena marcha de la Sociedad, dando cuenta de ello a la Junta General.

Del Presidente

CORRESPONDE AL PRESIDENTE

Art. 20. A) Dirigir la representación de la Sociedad de acuerdo con las disposiciones legales.

B) Presidir las sesiones de la Junta Directiva y de las Generales.

C) Firmar las actas, nombramientos oficiales, libramientos y, en general, cuantos documentos privados o públicos emanan de la Sociedad.

D) Resolver con urgencia los asuntos cuya demora pudiera causar perjuicio, dando cuenta inmediatamente a la Directiva.

E) Sustener ante los Tribunales de todas clases las acciones y excepciones que correspondan a la Sociedad y otorgar poderes a los Procuradores.

F) Ejecutar los acuerdos de la Junta Directiva y la General, y hacer cumplir los preceptos reglamentarios, poner el Visto Bueno a certificaciones y cuentas de la Sociedad.

Art. 21. El Vicepresidente sustituirá al Presidente en sus ausencias o enfermedades.

Del Tesorero

CORRESPONDE AL TESORERO

Art. 22. A) La custodia de los fondos.

B) Firmar con el Contador los recibos de cuotas que correspondan a la Sociedad.

C) Llevar un libro de Caja y auxiliares que acredite.

D) Hacer los pagos que ordene la Directiva y el Presidente, recogiendo los justificantes.

Del Contador

LE CORRESPONDE AL CONTADOR

Art. 23. A) Intervenir en cuantas operaciones de administración se realicen con los fondos de la Sociedad.

B) Firmar con el Tesorero los recibos de cuotas.

C) Llevar los libros de contabilidad que correspondan a la Sociedad.

D) Presentar los balances de cuotas cuando lo acuerde la Junta Directiva.

Del Secretario

LE CORRESPONDE AL SECRETARIO

Art. 24. A) Llevar el libro de registro de socios.

B) Llevar los libros de actas de las Juntas Generales y Directiva y firmarlos con el Presidente.

C) Llevar la correspondencia y extirpar cuantos documentos emanan de la Sociedad.

Art. 25. El Vicesecretario auxiliará al Secretario en sus funciones y lo sustituirá en casos de ausencia o enfermedad.

De los Vocales

Art. 26. Los Vocales sustituirán, en ausencia o enfermedad, a los individuos de la Junta que ostentan cargos.

APARTADO 2.º

De la Junta General

Art. 27. Constituirán la Junta General los socios numerarios.

Art. 28. Las Juntas Generales serán ordinarias y extraordinarias.

La ordinaria se reunirá dos veces al año, en enero y julio, para dación y aprobación de cuentas

y tratar de cuantos asuntos presente la Directiva o propongan los socios. En la Junta de enero se hará anualmente la renovación de cargos.

Art. 29. La Junta General podrá ser convocada con carácter extraordinario cuando lo acuerde la Directiva, o lo propongan por escrito cinco socios expresando el objeto en la convocatoria, no pudiéndose tratar otros asuntos que los asignados.

Art. 30. Las Juntas Generales por primera convocatoria sólo podrán celebrarse con la asistencia de la mitad más uno de los socios, y por segunda, con cualquiera que sea el número de asistentes.

Art. 31. Los acuerdos se adoptarán por mayoría, y en caso de empate decidirá el voto del Presidente.

CAPITULO VI

De la construcción de casas

Art. 32. La Junta Directiva redactará el pliego de condiciones para la construcción de las viviendas, ajustándose a la legislación de Casas Baratas.

Art. 33. Una vez terminadas las casas, se adjudicarán a los socios numerarios según rigieran antes de su construcción, la que se contará desde el momento de su inscripción.

Art. 34. Al tiempo de tomar el socio posesión de la casa, se le otorgará una escritura de

arrendamiento con compromiso de venta según el cual continuará pagando la cuota mensual establecida, el alquiler y la cuota de amortización acordada en Junta General hasta el completo pago de la vivienda, en cuyo momento se le otorgará el correspondiente título de dominio.

Art. 35. Los socios a quienes se les haya adjudicado una casa con amortización podrán anteponer las cuotas de ésta.

Art. 36. El socio que se retrase en el pago de tres cuotas mensuales de las establecidas en el artículo 10 o en las de alquiler o amortización de la vivienda, sin causa justificada a juicio de la Dirección, perderá todo derecho. De las cantidades que hubiere abonado perderá el 25 por 100 y percibirá el 75 por 100 en el plazo establecido en el artículo 6.º

Art. 37. El socio que deje la casa por cualquier motivo sin haber terminado la amortización, perderá el 25 por 100 de sus entregas, sin perjuicio de las disposiciones legales sobre el particular; el 75 por 100 restante lo recibirá en su plazo no mayor de un año.

Art. 38. En caso de fallecimiento de un socio amortizador, sus herederos podrán continuar la amortización, mas si renuncian se rescindirá el contrato, perdiendo el 25 por 100 de las cantidades entregadas por el causante a la Sociedad y recibiendo el 75 por 100 restante en el plazo que fije la Junta Directiva, que no podrá exceder de seis meses.

CAPITULO VII

De los Seguros

Art. 39. Se procurará establecer los seguros de vida y de invalidez de los socios adjudicatarios de casas, para caso de defunción o invalidez antes de haber terminado la amortización.

Las primas de estos seguros serán entregadas a la Sociedad por los socios adjudicatarios en cuotas mensuales, junto con las de alquiler y amortización.

Art. 40. Se establece el seguro de incendios, cuya prima se integrará también los adjudicatarios por cuotas mensuales como en los seguros de vida e invalidez anteriormente expresados.

CAPITULO VIII

De la disolución de la Sociedad

Art. 41. La disolución de la Sociedad sólo podrá acordarse en Junta General a la que concurran las cuatro quintas partes de los socios.

Art. 42. Caso de disolución y practicada la liquidación oportuna del capital existente, toda la documentación y los enseres pasarán a ser propiedad del Ayuntamiento de Piccola.

Piccola, a 28 de octubre de 1926.—El Presidente de la Comisión organizadora, Joaquín Aláiz.

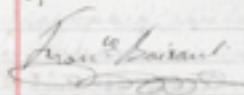
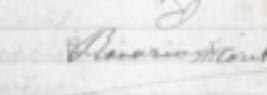
Presentado por duplicado, hoy día de la fecha, en este Gobierno de provincia, a los efectos de lo prevenido en la vigente ley de Asociaciones Valencianas, a 2 de noviembre de 1926.—El Gobernador, José Álvarez.

Acta de la Junta General ordinaria celebrada por la Cooperativa de Casas Baratas de Pícaro, el día diez y nueve de Febrero de mil novecientos treinta y nueve. Reunidos previa convocatoria, la totalidad menos del de los socios componentes de esta Cooperativa y con asistencia del señor Delegado de la Autoridad que motiva, se abre la sesión a las doce horas bajo la presidencia del titular de la misma D. Francisco Terrador quien pide sea nombrado secretario provisional para la sesión que se está celebrando, y es designado el socio Rosario Monet Lora. El presidente dio cuenta del fallecimiento del Secretario de esta entidad Joaquín Díaz Rosello, pidiendo conste en acta el sentimiento de la Sociedad por la pérdida del laborioso e inteligente compañero. Así se acuerda. A continuación el señor Rosqueli dice que al hacerse cargo de la documentación de la Sociedad, ha podido observar que el libro de actas está incompleto y por lo tanto sin valor en el mismo se actúa de tal forma social que la entidad había celebrado, de las cuales se había hecho cargo, y que dejó inmediatamente aprobando la aprobación de la General y su permiso para su transcripción al libro mencionado, aprobándose por unanimidad lo dicho y propuesto. El señor Presidente expone el estado de los fondos de la Cooperativa aprobándose por tal, la actuación y gestión de cuenta por el Presidente. Seguidamente se procedió a nombrar los cargos vacantes por haber sido mortificados los socios que se designaban

del señor Rosqueli se acordó que cada socio abonará puntual, más de momento, para pago de intereses pendientes por no haber abonado a su debido tiempo las cantidades de referencia. El señor Rosqueli dijo presente, que el socio que no pueda hacer efectiva la cantidad íntegra a que ascienden sus recibos, se le facilitará lo que necesite no cobrándoselo por el dinero que se le facilite más intereses que los devengados hasta la fecha.

También se acordó que hasta tanto el haga efectiva por los responsables sus cantidades respectivas se busque por los directivos actuales la forma de abonar la cantidad completa que la Cooperativa adeuda al Instituto Nacional de Previsión - Delegación del País Valenciano sin más gravamen para la Sociedad.

No habiendo otros asuntos que tratar se levantó la sesión a las once horas firmando la presente el señor Presidente, con unido el Secretario accidental que certifica de lo determinado.

quedando instituida en nueva Directiva en la forma siguiente:

Presidente: Rosario Horat d'ara = su anterior, Francisco Baigualí Serrador

Vice-Presidente: Vicente Ghandi

Secretario: Pual Volagrasa Berrull = su anterior, Paquín del Rello.

Vice-Secretario: Hilario Montolín

Tesorero: Ricardador: Enrique Ganzo Ricart su anterior, Ricardo Póster Albarrach.

Vocal 1º: Pádro Adriano Bal

1º: Vicente Ghandi Ricart

2º: Luciano Póster Martínez su anterior, Vicente Martínez Compañey

Vocal 2º: Vicente Ghandi Ricart

1º: Pascual Onti Onti, su anterior, Pual Volagrasa Berrull.

Tratado luego del aviso que el Instituto Nacional de Previsión (Delegación en el País Valenciano) ha expresado a todos y cada uno de los socios conminandolos a que desahoguen las necesidades o se pongan al corriente en el pago de sus mensualidades que ascienden a treinta y dos; recordandoles la razón que asiste a dicho Instituto y manifestandoles todos dispuestos a abogar la cantidad íntegra que adeudan en el pago que la general aminoró. Después de algunas repeticiones del Presidente, se acordó que transcurrida hora y ocho horas podían los socios por abonarse en el domicilio del Tesorero Ricardo Póster para abonar el importe de los treinta y dos reales. A continuación a continuación

LA VOZ DE VALENCIA

Martes, 16 de julio de 1901. Núm. 90

NOTICIAS LOCALES Y DE LA PROVINCIA

Según nos escriben del vecino pueblo de Picaña, se ha celebrado en aquel religioso vecindario una solemne Vigilia, a la que asistieron comisiones de Torrente, Cuart de Poblet, Alacuás y Alboraya, con sus respectivas banderas. El acto resultó tierno y brillante, gracias al celo desplegado por los celosos cura y vicario del pueblo y don Vicente Serrador, don Pascual Ricart y don Francisco Rodrigo, vicarios de Torrente los dos primeros y de Cuart de Poblet el segundo.

El altar mayor estaba artísticamente adornado con multitud de flores por el acreditado artista don Salvador Puig.

Dirigió las preces de la noche y las de la mañana el digno señor Cura Ecónomo, siendo el encargado del sermón don Tomás López, beneficiado de Santa Catalina, de esta capital. La vigilia estuvo muy concurrida, aun después de haber salido las señoras a la hora de costumbre, pues los adoradores eran más de 70.

Plácemes merecen los trabajadores que se dedican a honrar al buen Jesús en horas que tantos le ofenden.

LA VOZ DE VALENCIA

Sábado, 26 de marzo de 1910. Núm. 3.096

NOTICIAS DE LA REGIÓN

DESGRACIA PICAÑA

La joven de 18 años Vicenta Biot Almenar tuvo la desgracia de que se le incendiara una botella de petróleo, prendiéndole fuego a la ropa.

La desgraciada Vicenta, aturdida y loca de dolor que le producían las quemaduras, se arrojó al pozo, de donde fue extraída en gravísimo estado.

LA VOZ DE VALENCIA

Martes, 10 de julio de 1917. Núm. 5.655

FIESTAS POPULARES PICAÑA

En el cercano y pintoresco pueblo de Picaña comenzarán hoy las fiestas anuales a la Preciosa Sangre de Jesús.

Habrà misa al amanecer, y al mediodía volteo de campanas, morteretes y «tracas». Por la tarde, a las cinco, reparto de la cera y banderas, que será amenizado por los dulzaineros de Catarroja, y al anochecer pasacalle por los mismos, que alternarán con la banda de música de Torrente, dirigida por el señor Puig.

Mañana comenzará el día con campaneó, «mascletá» y toque de diana, y a las diez será la solemne función religiosa, en la que se cantará la misa en sí bemol, del maestro Giner, interpretada por los distinguidos cantores señores Alejos, Ros, Tárrega y otros, y numerosa orquesta, bajo la dirección del maestro Ros. Además, el tenor Alejos cantará durante la Misa motetes de Giner y Perossi. El sermón está a cargo de don Vicente Roque Peñarrocha, coadjutor de Cuart de Poblet. Después de la misa se dispararán «tracas» y morteretes y un «engraellat».

Por la tarde, a las cuatro, concierto por la indicada banda de Torrente, en la plaza de la Constitución; a continuación se verificará la popular enramada de la «murta», precedida por alegórica cabalgata, de la que formarán parte varias grupas con los trajes típicos del país y amenizada por la banda de este pueblo, que a las nueve recorrerá las calles del mismo, las cuales estarán iluminadas por potentes focos eléctricos, una lucida procesión, y además se quemarán luces de bengala y «tracas» al paso de la imagen en varios puntos y a la entrada en el templo.

A las once de la noche se disparará un gran castillo de fuegos artificiales.

Las fiestas terminarán el jueves, a las diez de la noche, con bailes populares.

Miércoles, 27 de octubre de 1926. Núm. 5.236

REGIÓN PICAÑA

El sábado tuvo lugar, en la Casa Ayuntamiento, una reunión para constituir la Cooperativa de Casas baratas.

Invitados por el señor Coadjutor de la parroquia de San Pedro de Valencia, don Vicente Serrador, vinieron don Francisco Barrachina, diputado provincial, y don Félix Blanch, concejal del Ayuntamiento de Valencia, para dar una conferencia sobre este asunto.

Después de la presentación de los oradores, hecha por el señor alcalde don Enrique Babiera, habló el señor Barrachina, explicando primeramente la ley de 10 de octubre de 1924, de Casas Baratas, que supone la gran dificultad que tienen los obreros para procurarse vivienda propia, por el encarecimiento de la vida, salarios, material de edificación, etc. Habló también del decreto en que el Estado obliga a los Ayuntamientos a fijar la «zona de viviendas», con lo cual se evita la especulación injusta sobre solares. El Estado -dice- ofrece al trabajador grandes ventajas para procurarse casa; de una prima del 20 por 100, y una vez edificado presta el dinero necesario para pagar la casa y el trabajador poco a poco irá amortizando, con el ahorro de su vida laboriosa y honrada, este capital. Terminó diciendo que lo primero que procedía era constituir la Cooperativa, para tener personalidad jurídica y obtener los beneficios de la ley.

El señor Blanch habló del dinero para la construcción de las casas baratas, manera de adquirirlo y emplearlo. Agradece que esta reunión haya sido en la Casa Ayuntamiento, con lo cual se demuestra que quiere esta Corporación hacer obra social, y entre ellas ésta tan conveniente de las casas baratas. El beneficio de la ley -dice- es para el trabajador, cuyo 70 por 100 de ingresos proceda del salario, pero no es para el rico. Dice que además se necesita que sean cabezas de familia los que han de disfrutar de sus beneficios. Explica las ventajas de la ley, por estar exentas las casas baratas de toda contribución y arbitrios durante 50 años. Dice que esta ley es muy social y cristiana, pues favorece al pobre, humilde, trabajador y padre de numerosa familia.

El capital que ha de costar la casa -dice- pues ser hasta cinco veces como los ingresos de esa familia.

Recuerda que hay bancos para facilitar el dinero hasta que el Estado da el dinero. Explica cómo el trabajador, pagando un modesto alquiler puede llegar a ser propietario de la casa.

Fueron muy aplaudidos los oradores.

Martes, 4 de junio de 1935. Núm. 7.875

PICAÑA

INAUGURACIÓN DE LA CASA DE MÁQUINAS DE LAS AGUAS POTABLES

La Sociedad de Aguas Potables de Nuestra Señora de Montserrat, de Picaña, se siente orgullosa del éxito alcanzado en el acto de inauguración de la casa de máquinas y la bendición del artístico cuadro colocado en su fachada y que contiene la imagen de la Santísima Virgen de Montserrat, cuya sociedad se halla bajo su patrocinio, y que tuvo lugar el día 2 del actual mes de junio.

Picaña entera se congratula de tener hoy una organización fuerte y poderosa y un manantial de agua tan rico y exquisito, lo cual permite que la abundancia se haga dueña de las necesidades del pueblo, a la par que, por su pureza, es el factor más importante para la salud pública.

Y esta sociedad, percatada del tesoro que posee, y por acuerdo unánime de todo el pueblo, se decide instalar en el pozo una maquinaria digna del manantial, capaz para dar servicio diario en tres horas y modelo de perfección que nadie nos aventaja, elevando al mismo tiempo el edificio de la casa de máquinas, en cuya fachada se halla colocado el cuadro que contiene la imagen de la Santísima Virgen de Montserrat, que, juntamente con la inauguración de la maquinaria, fue el origen de la solemne fiesta celebrada el día 2 de junio, cuya fecha pasará a ocupar una página gloriosa en la historia de Picaña.

El emocionante acto de la bendición de la santa imagen fue precedido de una solemne misa, a cuyo efecto fue levantado el altar en la misma fachada del edificio, bajo la presidencia de la imagen de Nuestra Señora de Montserrat, tan ricamente adornado, que, por su arte, ofrecía un aspecto deslumbrador, juntamente con las colgaduras con que se hallaban engalanados todos los balcones de las calles. Hubo solemne misa, que dio principio a las diez de la mañana, en que ofició nuestro reverendo cura don Francisco Martínez Ciudad, y tomó parte un coro de doncellas a los acordes de un armónium. Terminada la misa y ante todo el pueblo allí reunido, el reverendísimo vicario de la parroquia de San Pedro de Valencia, don Vicente Serrador Alejos, hijo predilecto de Picaña, celebró la ceremonia de la bendición de la santa imagen la Virgen de Montserrat, siendo tan emocionante el acto, que lágrimas de alegría saltaban a raudales en los ojos de tan nutrida concurrencia.

Terminadas las ceremonias religiosas, a los señores invitados al acto, que lo eran las primeras autoridades municipal, judicial y eclesiástica, los señores socios iniciadores, para quienes la sociedad tuvo el acierto de honrarlo con la distinción de socios honorarios, y los que han continuado sus huellas en sus cargos directivos, se les obsequió con un exquisito refresco, que al final se hizo extensivo para las dos bandas de música de la localidad, que se ofrecieron incondicionalmente para solemnizar y darle mayor brillantez al acto, y por último para todo el pueblo en general, que fue obsequiado con abundantes dulces y finos y aromáticos licores. -X.

vinieron otros y después otros, atraídos por los primeros; y entonces caímos en la cuenta de lo abandonada y huérfana de instrucción, especialmente religiosa, que está la *barriada de Arrancapinos*, aquella hermosa parte de la ciudad.

Y así, con su gracejo andaluz y su espíritu cristiano reflejado en sus palabras, siguió don Santiago Iribarri, que así se llamaba mi interlocutor, explicándome cómo había nacido una escuela, cómo asistían muchos niños, cómo *un pastor protestante* había alzado el grito contra aquella institución que se llevaba sus méritos, y en fin, cómo con la bendición de Dios habían llevado al seno de la Iglesia gran número de jóvenes.

—Vea usted, decía, cómo comienza una gran obra, y cómo aquello que es necesario, Dios lo remedia.

Las malas ideas imbuidas entre la clase trabajadora que allí predomina, por aquel protestante, habían tomado cuerpo; ¡quién sabe lo que hubiera ocurrido, si el General Intendente y su caritativa familia no hubieran acudido presto!

—¿Y el objeto de usted?

—Era sencillamente el rogarle diese publicidad a la gran obra emprendida y... al propio

tiempo, hiciese un llamamiento a todos los congregantes, para que acudan en nuestra ayuda.

—Quedará usted complacido.

Se despidió de mí afectuosamente, repitiéndome el ruego que me había dirigido, le prometí cumplirlo, y hoy queda a salvo mi palabra.

Su relato, dicho sin afectación y con gran modestia, me impresionó profundamente; en sus palabras, dichas con íntima convicción, se traslucía un alma de apóstol cristiano.

Cuando él había ya salido de la Redacción, quedé pensando en la inmensidad de la obra que con tan gran entusiasmo y tan pocos medios había comenzado, y me decía yo: ¡por qué estos hombres, inspirados por Dios, sin duda alguna, a más de la lucha inherente a su obra han de luchar con la escasez de recursos, la falta de alientos, las bajas pasiones, etc.!

¡Por qué cada uno de nosotros, que podemos, y podemos mucho, no les ayudamos?

Somos corazones muertos, o tal vez en la agonía, para nuestros semejantes.

José M.ª GULLÉS.

INFUNDADA CREENCIA

El celeberrimo P. Fiter, director espiritual que fué de la gran Congregación Mariana de Barcelona, ha escrito estas hermosas palabras:

«Se ha creído a veces, en los tiempos modernos, que se vencería la apatía o resistencia de los jóvenes a la piedad, si sólo se les propinaba una pequeña dosis de ella, y ha dado esto un resultado contrario en todas partes. Sobre todo, donde se han añadido estímulos que no figuran entre los medios para los cuales tenemos gracia de estado, según nuestro Instituto...

«Se han ponderado, y aun exagerado, las dificultades de los presentes tiempos, que, ciertamente, no son pocas, y a veces nos hemos

rendido a ellas, separándonos con esto de la santa tradición e historia de nuestros mayores.

«Son más grandes en la actualidad los obstáculos para la formación de la juventud envuelta en inmoralidad, confusión y desorden, que los que había en Alemania, en el siglo xvi, cuando penetraron allí Canisio, Costero y nuestros Padres. Puede discutirse esta idea. Si se opta por la negativa, ellos nos trazaron como camino para la reforma católica, los *medios sobrenaturales*. Si se perfiere la contestación contraria, digo que el Espíritu Santo, que dió entonces la victoria, y que es Dios Omnipotente, también la dará ahora contra dificultades mayores, pero usando medios del Espíritu Santo».

Fac bonum.

A imitar el ejemplo de Arrancapinos

¡Aún suenan en mis oídos lentas y sonoras las dulces palabras de nuestro amantísimo Prelado! ¡Aún no he gustado las grates emociones del domingo último, y ya empuño la pluma para traspasar a la imprenta lo que es tan sutil que sólo puede abarcarlo el sentimiento!

Figuraos ciento treinta niños, ordenados, en

reunión y educó a costa de sacrificios y horas hartadas al descanso y al hogar. Yo le desconocía, pero, al estrechar después su mano, sentí admiración, profunda admiración, como un escalofrío que se me comunicaba y recorría.

Habría habido en el Centro Escolar y Mercantil otras veladas de mayor solemnidad, más eca-

El Sr. Balbín Martín pronunciando su discurso en la velada que organizó la Junta de la Obra social de Arrancapinos y que presidió el Sr. Arzobispo.

silencio, con respetuosa actitud, absorba la atención en su maestro, contestar con rapidez a sus preguntas de Catecismo, de Geografía, de Matemáticas, ante un público selectísimo, ansioso de contemplar la obra de un apóstol, y la semilla fecunda en el corazón de los niños. ¡Y pensar que esos muchachos mismos, hace corto tiempo corrían por las calles cosechando gérmenes de disolución para sus almas, o respirando el aire glacial, lleno de arideces, de una escuela protestante! Los que antes vociferaban en la plaza, desobedecían en la familia, vagababan con lesión para su cuerpo y para su alma, ¿es posible que estén ahora recogidos y callados, aprendiendo doctrinas que, esas sí, son verdaderamente renovadoras? ¿Quién ha obrado el milagro? Dicen que se llama Santiago Iribarri, el apóstol, el verdadero apóstol, que así le llamó nuestro Prelado, aquel hombre alto, digno y sencillo que dirige el coro de voces de aquellos niños que el

démicas; pero los coros de voces de aquellos niños, su aspecto pobre y sencillo, tenía el mágico poder de producir tantos pensamientos y emociones como no produjo nunca el refinamiento y la elocuencia.

Yo no sé cómo apellidar la fiesta del domingo; si brisa de renovación, de reacción de las almas grandes, asqueadas de tanta materia, o santa remembranza de la primitiva Iglesia, cuando se ejercían en su más alta expresión las funciones del apostolado. —Pero no hay duda que fué algo grande, muy grande; y lo será aún más todavía, si seguimos los seguros derroteros que el Excmo. Sr. Arzobispo marcó a la actividad de los que trabajan y de los que protegen.

Es una obra tan rara en medio del correr del mundo, que bien puede maravillarnos y sin duda nos maravillará, si penetramos en ella. Pero es necesario que no vivamos sólo sintiendo, con ser esto muy noble; sino que oremos, que tra-

balenemos febrilmente en justa emulación de don Santiago Irizarri. ¿No sentisteis al salir del acto, los que fuisteis a él, deseos de imitarle y de competirle?

Pues, a la arena de lo que llamamos lucha social. Hay que organizarse, hay que llevar a los otros barrios de Valencia, tan descuidados o más que Arrancapinos, el mismo deseo de constancia, de trabajo y de religión; hay que enseñar a esa juventud nueva a no empujar la piqueta para demoler, sino el instrumento del trabajo para servir a Dios y a la Patria; es necesario levantar y sostener frente a la escuela laica o protestante la escuela católica; hay que sacrificarse por Valencia en esa cruzada en pro del bienestar social, con el trabajo, con la pluma o con el dinero. ¡Sed espléndidos para las obras sociales. Así lo quiere nuestro amantísimo Prelado y así lo exige la Religión y la ciudad.

Nos fué, además, en extremo grata la fiesta del domingo, porque era la primera vez que el señor Arzobispo, D. José María Salvador y Barrera, honraba con su visita nuestra casa social, donde tanto se le quiere y se le estima. Y al oírle decir: «He sentido dicha muy grande y muy íntima por haber estado entre vosotros y haber visitado por primera vez este Centro, que goza de todas mis simpatías», el entusiasmo de los que a él pertenecemos no tuvo límites, y fué nuestra respuesta una nutrida salva de calurosos aplausos.

Los oradores estuvieron, como siempre, muy bien; porque nuestro salón de actos no es más que una exposición de los frutos de las Academias; y ellos aprendieron en éstas a hablar sencera y sencillamente, sin ahucamientos ni afectaciones, con esa elocuencia nativa engendradora de los grandes discursos.

No terminaré esta crónica sin fijar la atención en la Sección musical, que nos ofreció una orquesta completa y técnica, fruto de su constante trabajo, ejemplo que imitar por las otras Academias y Secciones.

Al entrar Su Excia. Rma. en el salón sonó la Marcha de Infantes.

La orquesta, formada recientemente y constituida por los Sres. Sánchez Rogla, José Sánchez, José Oerlich y los hermanos Burgos (Juan José y Eduardo), Domínguez (Francisco y Fausto) interpretaron como sinfonía la preciosa

marcha militar de Schubert. La labor de tan distinguidos compañeros fué premiada por entusiasta ovación.

El baritone D. Juan Salvador Rubio cantó con exquisito gusto la romanza de *Un baño de mancha*, de Verdi, acompañado a piano, de manera notable, por el distinguido maestro, profesor honorario de la Sección, D. Miguel Benlloch; al terminar tan delicioso trozo obtuvieron grandes y prolongados aplausos.

Los hermanos Burgos ejecutaron a violín y piano la hermosa *Tarantella*, de Franz Drda, difícilísima página musical que interpretaron notablemente.

El notable baritone don Francisco Salomón, cuyas relevantes localidades en tantas ocasiones hemos podido apreciar, una vez más nos puso de manifiesto en la inspiradísima canción andaluza del maestro Tabayo, *Al pobre rey*, que dijo de modo tan admirable, que hubo de corresponder al entusiasmo del público, interpretando la melodía de P. Tosti, *Tanto escoria*, acompañado a piano por el citado maestro señor Benlloch.

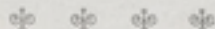
El notable baritone D. FRANCISCO SALOMÓN

Como concurrentes al acto recordamos al R. P. Prepósito de la Casa Profesa, canónigos Dr. Sirvent y Dr. don Félix Bilbao, señor conde de Montornés, señor conde de Daya-Nueva, doctor D. Manuel Cabrera, D. Pablo Meléndez, D. Enrique Trenor Dupujol, D. José Pourrat y D. José Rodríguez de la Encina, señoras marquesas de Lara, Serdañola y Colomina, condesas de Berbedel y Daya-Nueva; D.ª Angeles Grau, viuda de Gil de Avallé; D.ª Concha Escobedo, viuda de Mayáns; doña Consuelo Fuentes de Marín, D.ª Josefina Corri de Martínez, señoras de Irizarri y de Trenor y señoras de Corbi, Trenor de Arróspide, Aparisi, Sánchez Rullán, Richart, García Jazini, Nolla, Vilana, Albert, Besimeli y otras muchas que sentimos no recordar.

Nuestra bienvenida al Excmo. Sr. Arzobispo, a quien afectuosamente saludamos en esta su primera visita al Centro Escolar y Mercantil, y nuestra enhorabuena a D. Santiago Irizarri, al poeta, a las señoras protectoras, a los oradores y a todos cuantos han tomado parte en la gran Obra social de Arrancapinos. ¡Esos son de los nuestros, de los formados en el yunque del *Esó vir!*

¡A imitar el ejemplo!

FEDERICO SALMÓN AMORÍN.

LA ESCUELA DE ARRANCAPINOS

Un congregante de la Purificación, Santiago Irizarri y su bondadísima esposa, han sido los escogidos por la Providencia para fundar esta escuela de Arrancapinos que representa la adjunta fotografía, y que hoy cuenta con 160 alumnos.

Quando escasamente lo necesario para su sustento, ocupaban estos virtuosos esposos las horas libres del día y de la noche en la enseñanza del Catecismo a unos niños del barrio que se preparaban así para recibir dignamente al Señor... Estos chicos trajeron a otros... éstos a otros...; la enseñanza se completó con clases de Aritmética, Geografía y demás ciencias..., y Dios quiso premiar la abnegación y celo apostólico del matrimonio, haciendo que en el corto tiempo de unos meses se viera invadida su casa hasta por los chicos de las escuelas protestantes que en el barrio existían, las cuales cerraron sus puertas por falta de alumnos. De los antiguos colegiales de las escuelas protestantes, hay algunos que hoy estudian para sacerdotes.

Dios así ha derramado su gracia sobre estos

pobres chicos, y éstos en reconocimiento compraron de su misero peculio una imagen de María Inmaculada, que veneran en la escuela.

La labor de D. Santiago Irizarri es sublime... De 160 goffillos ha hecho 160 cristianos. Cada quince días tienen una Comunión general a intención de las personas caritativas protectoras de esta obra, que, como ninguna otra, necesita de donativos. Estos se reciben en el Centro Escolar y Mercantil.

AVISO IMPORTANTE

A fin de que todos los señores Congregantes que lo deseen, puedan ayudar los domingos la Santa Misa, se suplica encarecidamente a los señores Congregantes que sepan ayudar, dejen tarjeta en el despacho del P. Director, con este fin. — Los Capilleros.

EJERCICIOS ESPIRITUALES EN ARRANCAPINOS

DIRIGIDOS POR EL P. JOSÉ INESTA

Se celebrarán los días 11 al 17, a las seis y media de la tarde, en la iglesia del Pilar.—Quedan invitados todos los señores Congregantes.

Los niños de la Escuela de la Sagrada Familia, de Arrancapinos, escuchando varias veces la gran misa después de la Comunión del domingo. (Foto: Cabedo).

Las escuelas de Arrancapinos :: Misa :: impresiones

Los alumnos de las Escuelas de Arrancapinos después de la Misa de Comunión celebrada en la iglesia de María Reparadora. (Foto, Martí Ordoña).

Silenciosamente, mansamente... como la azul neblina que desciende de los espacios siderales, y hace brotar las rosas, y las estrechillas del jazmín viste de blanco, y los bermejos claveles, las violetas y todas las múltiples florecillas estremecen... así la palabra divina, al penetrar en los barrios de Arrancapinos y apoderarse de las almas ingenuas de aquellos golfllos, hizo florecer en ellos los más piadosos sentimientos, los gérmenes más religiosos... que todos ellos se agitan en sus tiernos corazones al ritmo de líricas oraciones que hacen llegar como angélicos cantos al Rey de los Cielos...

Y día tras día, congregándose asiduamente en humildes aulas, en las que ríen, saltan, juegan, rezan y estudian, reciben por espacio de dos años las purísimas enseñanzas católicas.

Todo dispuesto estaba en el convento de las reverendas Madres Reparadoras. Allí acudieron el domingo pasado más de 150 niños, de los cuales 120 tomaron la primera Comunión. Oficiaba el Rdo. P. Prepósito de la Compañía de Jesús, y al comenzar la Misa en el altar de la Virgen, adornado con profusión de luces y espléndidos ramos de flores, un silencio sepulcral hacía estremecer el espíritu.

De pronto sonó el órgano, y una voz entonó el *Gloria* sea tu pureza. Momentos antes de recibir la Comunión, todos los chiquillos, desbordantes de entusiasmo, cantaban el *Jesús, ven*, llamándole a sus pechos.

Y terminó la Comunión en medio del mayor

orden y recogimiento, y erredilladitos y muy de votamente se les veía temblar sus labios, salmodiando oraciones.

¡Qué gozo daba el verlos!... Las numerosas señoras y señoritas que allí había también sonreían con ellos. Recordamos a la señora Marquesa de Valero de Palma, la Condesa de Montornés, la Condesa de Caspe, D.ª Luisa Santonja de Lázaro, la Sra. R.^a Coscha Escobedo, doña María Dasi, viuda de San Gil; D.ª Amparo Ollag, viuda de Benimeli; la Sra. Carmen Vallier, señorita Leonor Trenor, D.ª María Despujol, doña María Noguera, D.ª María Lázaro, señoritas de Puig, Sra. D.ª Balbina Saavedra, la Sra. Babiera, Sra. de Eligarri, Sra. Pilar y María Butler y los Sres. de Irisari-Peinado.

Caballeros, acudieron también en gran número. Entre ellos mencionemos a D. Antonio Lázaro Sapiña, D. Vicente Martí, D. Francisco Martínez Alberola, D. Enrique Monforte, Sr. Ferrer y el Sr. Monforte (D. Alberto).

Terminado el acto, se obsequió a los niños con chocolate, hachos, tortadas y dulces variados, sirviendo a mesa todas las señoras que arriba citamos, atendiendo con cuidados maternales a los chiquillos, hechos ángeles.

Plácemes merecen todos los que contribuyeron con su esfuerzo moral y material a la realización de obra tan piadosa, y quiera Dios que las escuelas de Arrancapinos tengan una vida ilimitada!

M. BRESANÉ CARRER.

LA NOCHEBUENA EN ARRANCAPINOS.—A la derecha, el reparto de raciones.—A la izquierda, cena de los pensionistas.—Parte inferior, grupo de alumnos. (Fotos, Carballa).

Impresiones

El pasado domingo se celebró la Misa de Comunión mensual con un concurso extraordinario; pero no me detendré en su reseña, porque otras veces se hizo con especialísimo acierto, presentando estos actos en su verdadera importancia, como práctica piadosa de trascendentes resultados para la vida católica de la ciudad y como enervación preparatoria para lanzarse a la actuación pública: así lo hacían los religiosos varones y valientes caballeros de preteritas edades, en las luchas del espíritu y en las batallas de la tierra.

Las sanas alegrías de las fiestas de Navidad embargan estos días el alma y la atraen dulcemente a la vida de la familia cristiana, apartándola de las actividades ordinarias, como si pusieran una tregua al trabajo y al estudio.

Nuestras academias han clausurado sus sesiones, después de la sorprendente labor íntima y externa del pasado trimestre, y nosotros debemos, en ocasiones como la presente, abrir el corazón y los sentidos a todas las impresiones que nos ofrezcan el cariño y el recuerdo, para saturarnos de ellas y verterlas después con estilo claro y sencillo o elocuencia transparente,

en aquellas intimidades sabrosísimas, propias del que siente palpar lo que habla o lo que escribe. En cambio de las sesiones y como sustitución al laborar serio, con ocupación más ligera, hemos visto muy animados el nuevo saloncito de conferencias, tan insinuante para la charla, y la sala de los billares con su típico barullo y confusión de voces y de caramolas.

FEDSAI.

DE ACÁ Y DE ALLÁ

Hospital de niños.

La noticia nos llega de América, donde el municipio de Filadelfia ha votado una suma de medio millón para la construcción de un nuevo hospital destinado a los tuberculosos. Este hospital, para 500 enfermos, comprenderá ocho grandes pabellones con armazón de acero. Los muros y los techos serán de cristal.

Cada enfermo estará perfectamente aislado por un sistema nuevo de ventilación y por una producción constante de econo.

En cada pabellón, baterías eléctricas especiales volverán el aire más activo y destruirán todos los gérmenes morbosos.

Los pobres microbios, buenos y malos, acabarán por no saber dónde vivir.

(Echo, de París).

LA NOCHEBUENA EN ARRANCAPINOS

La víspera de la Natividad se celebró en la Escuela de la Sagrada Familia, instalada en la barriada cuyo nombre encabeza estas líneas, una fiesta simpática, de esas que dejan grabado con caracteres imborrables en el alma, impresión de dulzura, de placidez cristianas.

Una vez más repetiremos en estas columnas que la escuela—esta como ninguna otra, por la índole de sus alumnos y el lugar en que está enclavada—es semillero de hombres, y que lo que en la escuela se siembra da fruto más tarde: si se sembró buena semilla, paz y tranquilidad, vivir aseado y quietud en el espíritu; si se sembró de la mala, lucha, desasosiego, revuelto. De aquí la impresión que nos produjo la fiesta.

Sobre doscientos muchachos, había en aquella sala, que desde hermoso altar presidía la Inmaculada Concepción, presentando el pintoresco conjunto de una pobreza bienaventurada; rostros tiñados por el ambiente de las fábricas, tostados por el humo de los hornos, las calderas y las fraguas; pero sonrientes, asomando bajo el rímel el vigor de la juventud.

A la voz del maestro dijeron sus lecciones de Aritmética, de Geografía, de Historia; cantaron canciones patrióticas y plegarias a la Virgen, que en boca de aquellos goffilos del arroyo tomaban modulaciones y matices desconocidos, como debieron tomarlos cuando los elevaban en

las catacumbas los cristianos de los primeros tiempos de la Iglesia. ¿Y qué era y es aquello, sino la repetición de hechos que ocurrieron hace veinte siglos? La fe no se apaga, y la Iglesia de Cristo es inmutable.

Se les repartieron naranjas, pan, maceca, castañas, y no faltó tampoco el turrón.

A los pensionistas—que también los hay—dióseles cena extraordinaria.

Hubiéramos querido en aquellos momentos ser ricos, ser poderosos para, en un arranque de generosidad, no ya de generosidad, sino de egoísmo—porque no debemos olvidar la frase evangélica «Un vaso de agua dado en Mi nombre os abrirá las puertas del cielo».—haber dicho: «Queremos que esta obra no viva vida, como ahora, exuberante, pero con pocos recursos, pequeños locales y escasos medios de instrucción; es necesario de toda urgencia, insuperable, dar a Dios lo que es de Dios, ya que de manera tan palpable lo demanda, favoreciendo esta institución social, cuyos frutos no tardarán en dejarse sentir en Valencia». (Tantos católicos como hay que, no ya dando lo que pueden y deben, sino la centésima parte, podrían sembrar una cosecha espléndida de hombres de bien! Tal vez no hayan recapacitado, porque no creemos hayan podido ver estas escenas sin conmoverse su corazón y sentirse aguijonada su caridad.

Comida celebrada por la Sección Musical de la Congregación de la Inmaculada, en el salón que el Colegio del San José ha adquirido en el cercano pueblo de Barriat. FOTO, NATARRO FIO.

ECOS DE SOCIEDAD

Profunda pena

nos aquella al dar a nuestros lectores la triste nueva del fallecimiento de nuestro querido amigo y congregante de la Purificación, D. Pascual Rodríguez de la Encina, Garrigues de la Garriga, Tormo y Polo de Bernabé. Consecuente con sus convicciones, en todos sus actos dió muestras fervorosas de su amor a la cinta de la Congregación y a la medalla de la Purificación, rogando, en sus últimos momentos, que cifesen su cuello con ella, como con la más preciada distinción; así lo hizo su desconsolada familia, a quien desde estas líneas enviamos nuestro pésame más sincero, después de encomendar a Dios en nuestras oraciones el alma de nuestro amadísimo compañero de Congregación.

Viajes.

El pasado lunes regresó de Barcelona, donde se encontraba, el diputado a Cortes D. Francisco Rubio, y el martes, en el correo de Madrid, los Sres. Conde de Daya Nueva, Mascardó y Mira. Ha salido para la villa y corte, el general de división D. Ventura Fontán Pérez de Santamaría.

Matrimonios.

Hemos recibido en esta Redacción la agradable noticia de haberse celebrado, en la vecina ciudad de Cullera, el matrimonio de nuestro que-

rido amigo Congregante de la Purificación, don Antonio Brá y Rico, con doña Matilde Serra Diego. Les deseamos todo género de prosperidades en su nuevo estado.

Nacimientos.

Felicitamos a los Sres. de Doménech y muy especialmente a D. Federico, gerente del diario *Las Provincias*, por el feliz nacimiento de su nieto, y de veras nos asociamos a su satisfacción.

Ascensos.

Ha ascendido al empleo inmediato el intendente de división D. Eduardo Butler Gutiérrez, habiéndose hecho cargo de la Intendencia de la Plaza el coronel de la tercera Comandancia, don Rafael Pozzi Gutiérrez. Se ha encorpado del mando de la quinta división don Balbino Gil Dolz del Castellar.

Toma de posesión.

La nueva Junta directiva de la Sociedad *Lo Bar-Perat* tomó posesión de sus cargos para el presente año 1919. A todos los que la componen hacemos votos por el acierto con que ha de dirigir a tan culta institución, muy en especial a su presidente D. Francisco Almarche, bien acertadamente elegido.

DONATIVOS

Para las Escuelas de Arrancapinos.

	Puntos.
D. Eduardo Lázaro.....	25
» Manuel Monforte.....	5
Sres. Sucesores de Bigné.....	20

Para la Sección de Visitas al Hospital.

D. Miguel Orrico.....	5
» José Moreno.....	5
» Rafael Valls.....	2
D. ^a Juana Moreno.....	5
» Emilia Ballester.....	2
Una Señora.....	5

Para la Sección Gastequista de Patraix

Excmo. Sr. Arzobispo.....	15
D. José Fontat.....	25
Sres. Sucesores de Bigné.....	25

	Puntos.
D. Astor Martí.....	5
Un Congregante.....	20
D. José López Camacho.....	1
D. Enrique Chaume.....	5
D. Vicente Carrión.....	0.40
De R. V. B.....	0.50
Un Catalán.....	0.10
De M. G. C.....	5
Un admirador de Patraix.....	0.25
D. J. M. G.....	2
De J. L. L. E.....	5
D. F. de R.....	0.25
D. D. S. A.....	0.25
Un Valenciano.....	1.00
D. Francisco Aguilar.....	1
D. Rafael Valls Pochol.....	0.50
Un Congregante.....	1
D. José Girbes.....	0.10
D. Antonio Ortega Tena.....	2

¿Vendrán los Reyes?

En aquellas dos típicas horas de ansioso hormigueo, de incesante trabajo como de rumorosa colmena, cuando en el Centro Escolar y Mercantil, jóvenes y hombres ya maduros se reúnen cada noche en sabroso y fecundo intercambio de elevadas ideas y de santas emociones, una voz general se deja oír:

¿Vendrán también este año los Reyes?
Y... ¿qué nos traerán?

Y fuera del Centro, lejos, muy lejos, en aquellos mágicos dominios de los Reyes de Oriente, otras no menos insistentes voces acusan el noble anhelo de acertar:

¿Qué llevaremos, que sea grato y útil, a esa pujante generación de hombres de mañana?...

Cuando he aquí que el telégrafo sin hilos, repercute en las regias estancias, con frase intermitente:

Precisas... de todo punto indispensables... cuatro mesas escritorio para los redactores de ORO DE LEY.

Imprescindibles... percheros (de madera curvada); al menos, ocho.

La nueva flamante estantería de la Biblioteca... reclama... libros de texto y de consulta.

Para el improvisado hall, son de rigor media docena de sillones de mimbre...

Uniformes de diario, cuatro...; de absoluta necesidad.

Relojes... estufas eléctricas... tapetes nuevos... para las Academias..., sería el colmo... de las regias magnificencias...

¿Y para los enfermos del Hospital?...

¿Y para los Catecismos de Patreix y San Juan de la Ribera?...

¿Y para las escuelas de Arrancapinos, que más bien debieran llamarse de Arranca-lágrimas?... ¡Ah!, ¡si las visitaran los Reyes... personalmente!...

Y, mientras en los interiores del Centro, el ambiente se satura de esperanza, briosos corceles, montados por testas coronadas, triunfantes y perrechos, a galope tendido, embocan a Libreros...

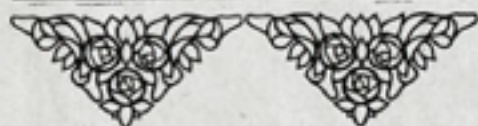
¿QUÉ NOS TRAERÁN?...

y ¿qué nos traerán?

La adoración al Niño Jesús en la Ermita de Patraix.

Los Congregantes de la Inmaculada repartiendo prendas de ropa a los niños de los huertanos en Patraix.

Reparto de meriendas y ropas en las Escuelas de Arrancapinos.

(FOTO. CABEDO).

CONCEDIDO TODO

Así reza la siguiente R. O. hallada en el premio del regio envío, depositado en la entrada del Centro Escolar y Mercantil, en el punto de las doce de la noche de los Santos Reyes.

D. L. V., los seis sillones de mimbre.
El Rey Melchor (con gran secreto), los cuatro uniformes de diario.
D. J. E., los tapetes de las Academias.
D. L. C., instalación completa de relojes eléctricos.
D. J. E., libros de texto y de consulta y una estufa eléctrica.

Para la Sección de Visitas al Hospital

	Pesetas.
D. ^a Elena Tressor, viuda de Llano, en memoria de su hijo D. Francisco.....	100
D. Francisco Tormo.....	2
» Rafael Alcoriza.....	2
» José Marco Mingote.....	3
» Joaquín Maldonado.....	5

Para el Catecismo de Patraix

D. Manuel Chirivella.....	2
» V. Q.....	2
Un congregante.....	2
Un congregante.....	1'25
Un valencianista.....	2
D. Luis Pons.....	2
» Leopoldo Martínez.....	1
Un grupo de congregantes.....	50
D. Antonio Lázaro.....	5
» Juan Sorral.....	2
D. ^a Desamparados Oliag, viuda de Benimell.....	15

D. Joaquín Ballester.....	4
J. A. M.....	1
D. Luis Tena Sosa.....	1
» Rafael Burgos.....	0'50
Del Río, P. Garín, varios calendarios y libritos.....	
D. Matías Real, 50 catecismos.....	
D. ^a Amparo Carbonell, viuda de González.....	50

Para el Catecismo de S. Juan de la Ribera

D. ^a Amparo Carbonell, viuda de González.....	50
--	----

Para la escuela de Arrancapinos

D. Vicente Aznar, doce mantas de cama.....	
D. ^a Dolores Pidal y Bernaldo de Quirós.....	25
D. ^a María Lázaro.....	100
El Rey Melchor (con gran secreto).....	150
D. ^a Antonia Lázaro de Hernández Lázaro.....	50
D. J. H.....	25
» Eduardo Lázaro.....	25
» Joaquín Burguera, en memoria de su hijo Joaquinito.....	25
D. Salvador Montón, una comida extraordinaria a 12 obreros huérfanos.....	

Y de los tres Reyes juntos (D. E. M., don A. M. y D. J. F. B.), para el zaguán de la entrada del Centro, un artístico relieve en barro con ornamentación de mayólica, en colores, de la Virgen con el niño, y una inscripción que dice: Ave-María.
¡Vivan los Reyes!

BIBLIOGRAFIA

Espejo de Hinojosa, Ricardo.—*Tratado didáctico de legislación mercantil española*.—Valencia.—La Gutenberg.—1917-1918.—2 vols.—21 cm. 8.º mla.—Rds.

Espejo de Hinojosa, Ricardo.—*Teoría y prácticas de rudimentos de Derecho*. Tercera edición.—Valencia.—1918.—Tip. Iberia.—2 hof.—235 pág.—56 hof.—19 cm. 8.º mla.—Rds.

Obsequio de su autor, el culto Catedrático de nuestra Escuela Profesional de Comercio D. Ricardo Espejo de Hinojosa, son estas dos obras estimables.

La primera manifiesta un superior espíritu pedagógico. Comprendiendo el Sr. Espejo de Hinojosa que el estudio de nuestros cuerpos legales es infrecuente y árido si no le precede el

de la esencia de las instituciones o filosofía de Derecho, salva admirablemente este inconveniente, dividiendo los capítulos de su obra en dos partes: una racional o filosófica, en la que analiza y estudia la institución, y otra, positiva, en la que expone el articulado, con comentarios, y la reforma que la realidad reclama de sus disposiciones.

La *Teoría y Prácticas de Rudimentos de Derecho*, es un compendio o manual de Derecho, en el que se estudian las distintas ramas, finalizadas por unos formularios para redacción de documentos. Ha merecido el honor de 3 ediciones y el de ser traducida al alemán.

Muy reconocidos al Sr. Espejo de Hinojosa, nos apresuramos a significarle nuestra más efusiva enhorabuena por tan conienzudas obras, y tan en consonancia con el fin científico para que fueron escritas.

JOAN DE LA CÓYA.

La labor social en Arrancapinos

Un momento de la visita de los militares a la escuela de Arrancapinos

Galánicamente invitados, visitaron la escuela de Arrancapinos, el jueves 9 del corriente, varios jefes y oficiales del Ejército, acompañados al Excmo. Sr. General de la Brigada de Caballería, D. Miguel de Elizaola.

En una pequeña habitación se hallaba reunido más de un centenar de muchachos, cuyas caras rebosaban alegría y satisfacción, aún a través, en algunos, de los filones del carbón o de las cicatrices producidas por las quemaduras en las fábricas donde poco antes se hallaban trabajando.

Al frente de toda aquella muchedumbre simpática de niños, el abnegado maestro, D. Santiago Irisarri, conserje de esta Intendencia Militar, y presidiendo todo el cuadro, una preciosa imagen de la Inmaculada Concepción, Patrona de la Patria y del Ejército. ¿Qué más podía necesitarse para conmovir los corazones de los visitantes e inflamarlos en una nueva explosión de amor hacia sus santos ideales, Dios y Patria?

Dos de los niños leyeron sendas poesías, apropiadas a las circunstancias, una de las cuales terminó con un viva el Ejército Español, siendo frenéticamente aplaudidas.

Después, y bajo la dirección del Sr. Irisarri, practicaron algunos ejercicios de Aritmética, Geografía y Catecismo, cantaron diversos himnos patrióticos y recitaron una patética Salve a la Santísima Virgen. Lo que más impresionó a los presentes, en particular al que suscribe estas líneas, fue la verdadera unión con que cantaron esta Salve: parecía como si el Sr. Irisarri estuviera viendo a la Celestial Señora y comunicase a sus discípulos su entusiasmo y admiración. Y es que el creyente, cuando ora, no precisa de la visión real de los seres superiores a quienes se dirige: le basta la fe para enredarle y dar a sus plegarias la atención y fijeza que tendría si conversase con ellos cara a cara.

El Sr. Irisarri, una vez terminada la Salve, dió otra inspirada deprecación, en que solicitó

de nuestra Madre virginal, que cobijase siempre bajo su manto a aquellos adolescentes.

El Sr. General Elizaola, glosando las palabras «Gloria a Dios en las alturas y paz en la tierra a los hombres de buena voluntad», pronunció oportunas frases de aliento y felicitación, exhortando a los pequeños escolares y futuros ciudadanos a que continuasen por el camino emprendido, no cesando en su empeño de educarse e instruirse, antes por el contrario, animándose a perpetuar la obra comenzada y llevarla ellos mismos a feliz término, convirtiéndose en maestros de nuevas generaciones, cuando el día de mañana pudiera requerírseles a ese trabajo.

Hizo también uso de la palabra el señor capitán del regimiento de Guadalajara, D. Francisco Gálvez, con tal unión, con tan atractiva elocuencia, que el espíritu de Dios parecía cernirse visiblemente sobre las cabezas de los oyentes, y penetrar en lo más hondo de sus corazones.

Los concurrentes pasaron entonces al entre-suelo y allí presenciaron la cena de los pensionistas, con quienes conversaron breves momentos, retirándose después entre los vivas y aclamaciones de los jóvenes.

No sé lo que pasaría en el interior de los otros visitantes; de mí sé decir que las lágrimas asomaron a mis ojos al oír las poesías y cantos de nuestros visitados, y que dos sentimientos predominaban sobre todo otro: los de absoluta necesidad de que la Escuela de Arrancapinos tenga todo el desarrollo que corresponde a sus fines, tan interesantes desde el punto de vista social, y de que se organice alguna institución postescolar, que complete la labor iniciada y conserve para Dios y para la Patria lo que tantos afanes, tantos sudores, tantas fatigas costó conquistar. Y formé el propósito y con la ayuda y protección de María Inmaculada espero cumplirlo, de contribuir con todas mis fuerzas al logro de aquellos deseos que surgieron en mi alma, en aquella memorable noche.—PABLO SICHAUT.

LA SERICICULTURA EN VALENCIA.—En la parte superior: Recolección de la hoja de la morera.—Capullo y gusano de la seda.—Clásica *andana* y bastidores sobre los que se desarrolla el gusano. En la parte inferior: Recogiendo el capullo del embojo.—El peso de la hoja de la morera en Car-

cagente, cuya operación interviene el Ayuntamiento de esta localidad.—Terminación de la cría del gusano: el agricultor vende al comerciante su cosecha.—El título del artículo: Mariposas macho y hembra, del insecto de la seda.

(FOTOS. CABRERO).

:: Nochebuena en las escuelas de Arrancapinos ::

La víspera de Navidad, de ese día mil veces santo para la humanidad toda, ya que en el conmemoramos el acto trascendental de la venida al mundo del Dios-Hombre para redimirnos de las miserias con que nos asedia, ese día, amado lector, tuvo lugar el repartido de aguinaldos en las escuelas que el Centro Escolar y Mercantil sostiene en las barriadas de Cuenca y Arrancapinos. Quisiera poder transmitir a estas páginas el cuadro formado por aquellas caritas mugrientas por el trabajo que, animadas por esa infantil inocencia que caracteriza al niño, y agolpadas ante un diminuto belén que manos piadosas no sólo regalaron, sino que además instalaron por sí mismas, parecían colocadas en el marco de las paredes que creían a cruzar, dado el número crecido de los niños allí reunidos; pero lo que yo sí quisiera poder expresar, ya que no la parte material del acto, la parte sentimental o moral si se quiere del mismo; ¡qué de sentimientos nobles despiertan esos niños con sus cantos, con sus poesías, con sus risas y con sus ojos abiertos del todo, ante aquellos regalos que manos mil veces benditas les proporcionaron! ¡Si hubiéramos visto qué alegres partían hacia sus hogares! ¡Qué de escenas se desarrollarían! Aquellos niños que trabajan, que roban a sus cuerpitos horas de esparcimiento necesarios para su formación no sólo física, de por sí importante, sino lo que es peor, de su formación moral, para poder unir sus jornales, infinitamente pequeños, a los de sus padres y subvenir así a las necesidades de la vida; aquellos niños, lector, esperan, como nosotros esperamos, que lleguen

estos días para participar de la alegría que reina en todos los hogares. ¿Qué serían si no hubiese almas buenas personadas de ellos? ¡Cuántas madres bendecirán sus manos! Ellas que, como las nuestras, se desvelan y sufren para que la fe de Cristo reine en nosotros, ellas no pueden resistirse a que sus hijos no tengan algo que les perpetúe, después de su muerte, las enseñanzas del niño. ¡Cuántos padres de corazón rudo habrán dejado de tenerlo, aun cuando sólo fuese un instante, al recordarle su hijo su niñez y los consejos y máximas de sus padres en noches parecidas de invierno! Y sobre todo, ¡qué consolador el pensar que esos niños, hermanos nuestros, se salvan de los peligros que les asedian mediante la protección de seres caritativos!

Presidió el acto el Rdo. P. José Conejos, acompañado de los señores capellán del regimiento de Guadalajara, un capitán de intendencia cuyo nombre aliento no recordar, D. Antonio Lázaro, D. Vicente Santonja, D. Vicente Serrador, coadjutor de San Pedro, además de los señores maestros. Se regalaron frutas, pan y turrón. Se cantaron canciones propias del acto; se leía una poesía, compuesta por el maestro, por un alumno de las escuelas, y terminó el acto con vivas!

Mi enhorabuena a todos, en especial a don Santiago Iruarri y esposa, maestros, y muy particularmente a mi buen amigo D. Antonio Lázaro, alma de la escuela y amante de los niños, a quienes protege con largueza. ¡Cuánto bien se hace y cuánto se puede hacer aún, lector querido!

José M.ª Sempere.

¿QUÉ NOS DEJARÁN LOS REYES...?

Al acercarme el pasado domingo a nuestros enfermitos para hacer mi acostumbrada visita, todos los semblantes expresaban la misma ansiedad; de todos los labios brotaba la misma esperanzada pregunta: ¿Qué nos dejarán los Reyes?

Acaso alguno la hacía con melancólica cadencia, presagio de una respuesta que frustrara su prematura alegría. ¡Están tan hambrientos de caridad! ¡Tienen tal suspicacia, hija de su triste experiencia!

Pero, los más, conocedores del afecto que les tenemos y de lo que es capaz la virtud cuando

encuentra terreno apropiado al desenvolvimiento de su celosa actividad, gozosos, como quien saborea ya los miedos de una dicha grande que ha de endulzar su amargura, nos decían con alentadora confianza: ¡Es cierto que este año pretenden ser muy espléndidos los Reyes!

Y era de ver cómo una linda cabecita arrebolada por un torrente de luz que doraba sus ondulados cabellos convirtiéndolos en bucles de finísimas hebras de oro, ponía con gesto mohino su carita triste, lanzando sus expresivos ojos una mirada lánguida, tierna; dibujarse en ella una sonrisa que acaba por dominar su gracioso

DONATIVOS

Para el Catecismo de San Juan de la Ribera

	Pesetas
D. Vicente Aznar.....	5
D. Manuel Duato.....	5
D. José M. ^a Carras (testamentaria de D. ^a Teresa Oñate).....	50
D. Miguel de Castell.....	5
Señor hijo de D. J. Mellado, Cuentos.....	0 25
D. Miguel Cuenca.....	1
D. José M. ^a Sempere.....	1
D. José M. ^a Sement.....	1
D. Antonio Lázaro.....	5
Señor Cónsul alemán, cepillos.....	5
D. Federico Salmón.....	5
D. J. M. O.....	2
D. Rafael Núñez.....	1
D. Felipe Santos.....	1
D. Leopoldo Tremor.....	25
D. José M. ^a Hueso.....	1
Srta. Rosario Estellés.....	5
D. ^a Amparo Oñate.....	5
Sr. Barón de Vallverde.....	2
D. Manuel Cabrera.....	5

Para el Catecismo de Patraix

Un congregante de María Inmaculada.....	25
Sres. Sempere y Martí.....	25
D. Arturo Martí.....	5
D. José Pourrat.....	15
D. Juan Bautista Martí.....	10
D. ^a María Landerer de Palacios.....	10
Sra. Baronesa de Santa Bárbara.....	5
D. ^a María Rodríguez.....	1
D. Antonio Lázaro.....	5
D. Manuel Duato.....	5
D. Bernardo Gómez.....	5
D. J. F. S.....	5
D. D. S. F.....	5
D. M. G. C.....	5
Un congregante.....	5
D. J. M. O.....	2

D. Juan Somf.....	2
D. Eduardo Cano.....	2
D. Antonio Ortega.....	2
Un congregante.....	2
D. Rafael Alcoriza.....	1 25
D. Francisco Castañer Nicolás.....	1
D. Francisco Aguilar.....	1
D. Antonio Gastaldi.....	1
Un congregante.....	1
Un amigo de María.....	1
D. Vicente Deltoro.....	1
D. R. B.....	0 50
Sr. Pérez de Los Cobos.....	0 25
D. Miguel Cuenca.....	0 25
Un congregante.....	0 75

Total pesetas..... 150

Del P. Garín, dos estampas cristales.
Del P. Oñer, estampas.
D. Vicente Martínez, cuatro abes.
D. Alvaro Chirivella, unos Cuentos.

Para Arrancapinos

D. ^a Luisa Santonja, de Lázaro.....	200 ptas.
D. ^a Antonia Lázaro.....	50 "

SALVE

Salve, ¡oh Mare de Misericòrdia!
vida, dolçor i esperança nostra,
los desterrats fills d' Eva, e la vostra
pietat s' acullen tots, Reina de Glòria.
En esta vall de llàgrimes, ells plòren
gemecant baix lo pés dels seus pecats,
deixeu'ls, ¡Mare Santa! acoriatos
torneu cap aci els ulls que vore 'ls volen.
Després d' aquesta vida, ¡oh Maria!
dagueu'ls a Jesús, fruit bençit
de ton ventre santíssim, i així aia
l' alé darrer de nostre pòvre pit
qui poseu fi a d' este angúnia
pera entregar a Deu lo nostre esperit.

M.

El próximo número publicaremos en hoja aparte el ÍNDICE de las materias contenidas en el tomo correspondiente al pasado año.

La vida en el Centro Escolar y Mercantil

Vida religiosa

La Comunidad general de las Congregaciones, celebrada el domingo pasado en la iglesia de la Compañía, Compañía reparadora por motivo del Carnaval, resultó un acto solemnisimo. Fueron muchísimos los congregantes que acudieron a recibir el Pan de los Angeles, precedidos por las respectivas Juntas.

La vela ante el Santísimo Sacramento expuesto, que se verificó en las mañanas de los días de Carnaval, fué lucidísima, viéndose concurridos todos los turnos anunciados, no sólo por los congregantes inscritos en aquellos, sino por otros muchos que demostraron así su devoción.

La fecunda vida religiosa de nuestras Congregaciones siempre, y en todo momento, revela sus espléndidos frutos.

El Presidente del Consejo de Ministros

contesta a la Academia de Fomento del Centro Escolar y Mercantil

De nuevo inicia esta Academia, con carácter extraordinario y urgente su actividad.

Al grito desgarrador de la sociedad acrobática por mano homicida oculta con guante de redención social, ha despertado esta entidad para afrontar su grano de arena al dique moral y material que las víctimas recientes, desde el silencio de sus tumbas, piden al ciudadano honrado.

En todas formas y tonos han arrojado las peticiones de auxilio a los Poderes públicos, y con horror hemos visto recrear la matanza de ciudadanos laboriosos, hijos de la honradez y amantes de la industria y del comercio...

Por lo que respecta a los viles asesinatos de conocidos industriales de esta localidad, esta Academia protesta indignada y no quiere aparecer, uniéndose al medroso espectador, que, horrorizado, los presencia, y, encogido de hombros, permanece en silencio...

Hemos recibido de entidades tan significadas como la Cámara Oficial de Comercio de Valencia y el Gremio Patronal de Barcelona, atentos besalamenos uniéndose a la nuestra su protesta.

Del Presidente del Consejo de Ministros, Excelentísimo Sr. D. Manuel Allendesalazar, es el siguiente telegrama:

«EL PRESIDENTE DEL CONSEJO DE MINISTROS ACUSA RECIBO DE SU TELEGRAMA A LA ACADEMIA DE FOMENTO INDUSTRIAL Y MERCANTIL, Y LE MANIFIESTA EL FIRME PROPÓSITO DEL GOBIERNO DE PROCURAR EL RÁPIDO TÉRMINO DE SITUACIÓN TAN PENOSA, PROMETIÉNDOSE PARA ELLO EL APOYO DEL PAÍS.—MANUEL ALLENDESALAZAR.

Madrid, enero 1920.»

Apoyo pide el Gobierno a su país. ¿Y hemos de negárselo?

La opinión, a diario condena los llamados crímenes sociales; las más fuertes entidades abominan de ellos; el Gobierno pide el concurso del país. ¿Qué fórmula adoptar, qué medida general habría de trazarse que fuera eficaz, más que la vigilancia que padecemos, más que los proyectos somatenes y más que toda norma empleada hasta ahora para perseguir y castigar al terrorismo?

Alguien ha dicho: «Si yo fuese rico, subvencionaría profusamente—en metálico— a quien descubriese a los asesinos»...

Tal vez fuese más práctico que un Gobierno de resistencia se decidiese al cumplimiento sagrado de las leyes...

¿Si viésemos juntas las familias de las víctimas, sería cosa de morir de espanto! ¿Cuántas criaturitas sin padres, cuántas madres sin hijos, cuántas mujeres sin esposos...!

Pero a los sembradores de la cizaña, a los cómplices morales, a los propios ejecutores, a todos y a cada uno de ellos, ¿qué pena les impuso la ley? ¿Y ésta fué cumplida o, por el contrario, influencias más o menos extrañas lograron burlar la Ley...?

Nosotros, con todo el respeto que nos merece un Gobierno que pide apoyo al país para procurar el rápido término de situación tan penosa, creemos que ha llegado el momento de hacer cumplir la Ley con toda energía, que todo el país así lo desea y así lo reclama el derecho sagrado a la vida.

RECULLO.

Esta Academia convoca a todos los congregantes pertenecientes a la Industria y Comercio, a la asamblea que celebrará el próximo domingo 29, a las diez de la mañana, en la que se debatirán las cuestiones sociales que más directamente afectan a estas dos fuentes de riqueza nacional.

Ejercicios en las Escuelas de Arrancapinos

El día 5 del corriente comenzaron los Santos Ejercicios en las escuelas que el Centro Escolar y Mercantil sostiene en Arrancapinos, y finalizaron el domingo siguiente, día 8, en el convento de Belén, con Misa, plática y Comunión general. Dijo la Misa el R. P. Iñesta, que estuvo elocuente y fácil para con los niños durante todos los Ejercicios, y mayormente en la sentida plática dirigida antes de la Santa Comunión. Asistieron los Sres. D. Antonio Lázaro, doctor Uria, y D. Enrique Vallbona.

Después de la Misa organizóse una procesión que se dirigió a la escuela para dejar en ella la imagen de la Purísima, Patrona de la misma, siendo presidida por los señores antes citados, y terminando con dos grandes tracas, castos y vivos.

Mil plácemes a D. Antonio Lázaro, a los maestros y a D. Vicente Serrador, presbítero, verdaderos ejemplos dignos de imitar.

José M.ª SERRER.

TÍTOLS DE LA COL·LECCIÓ

- 1 Els horts de tarongers de Picanya.**
Arquitectura i paisatge.
Adrià Besó Ros
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (1997)
- 2 Les dones de Picanya a la Postguerra.**
Una història pròpia.
Equip Tressoc
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (1998)
- 3 Drets i regadius de l'horta de Picanya.**
Ramón Tarín
- 4 Les edats de la Parròquia de la Nostra Senyora de Montserrat de Picanya.**
Matilde Miquel Juan
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (1999)
- 5 L'any tururany...**
Narrativa oral al poble de Picanya.
Empar Martínez Ricós
- 6 La Unió Musical de Picanya.**
Crònica de 25 anys de vida.
Josep Royo
- 7 Mites, usos i costums de la salut a Picanya durant les últimes dècades.**
Remedios Francisco, María Martínez i Ana Poyatos
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (2001)
- 8 La història als carrers de Picanya.**
Guia d'arquitectura i urbanisme.
Adrià Besó / Caterina Pérez
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (2000)
- 9 Taulells populars a Picanya.**
Entre la devoció i els ocells.
Josep Lluís Cebrián
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (2003)
I tu de qui eres?
Ús i provocació dels malnoms a Picanya.
Héctor Tronchoni i Eloïna Hernández
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (2003)
- 10 L'escola que hem viscut. Vint-i-cinc anys del CP Ausiàs March de Picanya.**
Coordinació: **Alfred Ramos**
- 11 Aproximació geogràfica al barranc de Torrent-Xiva.**
Un patrimoni amenaçat.
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (2004)
Grup AGEVAL
- 12 Ciclisme en la sang.**
Una història del ciclisme a Picanya.
Alfred Ramos
- 13 El regadiu històric de la sèquia de les Fonts de Torrent en Picanya.**
M. V. Febrer, M. Fernández, J. Royo i J. R. Sanchis
Premi a la Investigació d'Estudis Locals (2005)
- 14 Entre revoltes... Fandango!**
25 anys del Grup de Danses Realenc.
Ángel Irala Marín
- 15 Els horts solidaris.**
Les Colònies Escolars de Picanya 1937—1939.
Cristina Escrivà Moscardo / Rafael Maestre Marín

Un entorn urbà consolidat, amb els seus carrers i els seus edificis, és un paisatge generalment estàtic, les construccions romanen inalterables al pas del temps i tan sols els arbres ens donen una pista del canvi de les estacions. És «només» l'escenari de la vida quotidiana, el qual amb la pressa característica del nostre dia a dia, es converteix en un teló de fons. Però aqueixa configuració urbana i aqueixes construccions no han estat sempre ací; totes elles han sigut espectadores de benvingudes i acomiadaments, moments d'alegria, de dol i d'esperança... tots i cadascun dels edificis que conformen un barri, tenen una història per a contar.

